

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EETSI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 3

12. AASTAKÄIK. — MÄRTS 1930.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

(ainus Eesti kasvatusteaduslik ajakiri)

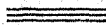
„KASVATUS“

ilmub 1930. aastal endisel kujul.

Sisult tahab „KASVATUS“ ka 1930. aastal panna pearõhku pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude-koolielu küsimuste lahendamisele, kuid ühtlasi käsitleda ka õpetaja kutsehuvilisi küsimusi

„KASVATUS“e“ kaasandena kirjastab toimetuse ühe teose kas meetodiliste või didaktika küsimuste alalt, mille „Kasvatuse“ aastatellijad saavad ilma erilise lisatasuta.

„KASVATUS“e“ kaastööliseks on meie kui ka mitmed välismaade silmapaistvamad koolimehed ja haridustegelased.

Ilumise tihe d u s : kord kuus, peale juuni- ja juulikuu, mille „Kasvatus“ ei ilmu.

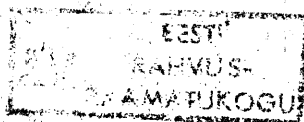
Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2 kr. 50 snt.
üksiknumber 75 snt.

Endisi aastakäike on veel saada.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukaupluses.

Toimetuse ja talituse aadress:

Tallinna, Rataskaevu tän. nr. 22. — Kõnetraat 14-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 3

Märts 1930.

12. aastakäik.

SISU: Koolivalitsus, koolinõunik ja õpetaja — *Arn. Susi*. Dr. Zegarski ja tema kool Gdynias-(Orlovos) — *L. Skomorovska*. Geograafia endises Tartu seminaris — *dr. phil. nat. E. Markus*. Ühepäevane täienduskool — *H. Summer*. Kooliraamatukogud — *H. Schmidt*. Aruanne Riia „Valsts Tehnikumi“ juurde korraldatud sõidust (20.—23. XI. 1929. a.) — *N. Nurmiste*. Kirjanduse arvustusi ja ülevaateid: J. Kents, Eestimaa — *dr. phil. nat. E. Markus*, Marie Under, Õnnevarjutus — *Ilmar Reiman*. Õpetajate IX üldkongress. Ajakirjanduse ülevaade — *E. Martinson*. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Välismaalt. Uusi raamatuid.

Koolivalitsus, koolinõunik ja õpetaja.

Õiguslike vahetõrgete küsimusi.

Arn. Susi.

Käesoleva kirjutise aine suhtes ei anna maksivad seadused ja määrused kõigile võimalikele küsimusile küllalt selget ja igasugusest vastuvaidlusest vaba vastust, mille tagajärjel on tegelikus elus esile kerkinud mitmeid lahk-
arvamusi. Järgnevate ridade ülesanne on pisut abiks olla nende küsimuste lahendamisel.

Maakoolivalitsuse (teise nimega „maavalitsuse haridusosakonna“) ülesanded ja võimupiirid on määratud „Eestimaa koolivalitsuse ajutises korralduses“ (R. T. 6 — 1918. a.) (eespool lühidalt: Ekak). Selle seaduse § 17. määrab, et maakoolivalitsuse ülesanded on kogu „rahvahariduse korraldamine ja juhtimine maakonna piirides“. Muu hulgas kuulub tema võimkonda algkoolide registreerimine, hoolitsemine koolide majandusliku külje eest, hoolitsemine üldse haridustöö edu-
ka arenemise eest maakonnas. Mis puutub eriti õpetajaisse, siis on koolivalitsuse ülesanne nende ametisse ja ametist lahti registreerimine, nende vastu tõstatatud kaebuste läbivaatamine ja ettepaneku tegemine haridusministeeriumile (lühemuse otstarbel nimetaksime teda endiselt „haridusministeeriumiks“ „ha-

ridus-sotsiaalministeeriumi“ asemel) nende ametist tagandamise („lahtilaskmise“) kohta ning esialgne õpetaja kõrvaldamine ametist.

Peatume pisut just neil viimset mainitud koolivalitsuse õigustel õpetajate kohta. Peab kõigepealt tähendama, et kui õpetaja ametisse ja ametist lahti registreerimine ongi tehtud maakoolivalitsuse ülesandeks, siis kahjuks on seni *seadusega* kindlaks määramata see *kord*, kuidas peavad need toimingud sündima, missugune on tegelikult registreerimise ja lahtiregistreerimise käik. Nii Ekak kui ka Aval. algkoolide seadus sisaldavad vaid kõige üldisema iseloomuga norme, kusjuures viimane otsekohe ütleb, et „õpetajate ametist vabastamise kord on ette nähtud sellekohases eriseaduses“ (§ 71). Seda eriseadust ei ole seni aga ilmunud. Selle tühja koha täidab „Haridusministeeriumi määrus õpetajate registreerimise kohta“ (R.T. 149/150 — 1920. a.), mille alusel ongi meil kujunenud oma teatav administratiivne ja kohtulik praksis sel alal.

Iseloomulik selle määruse juures on see, et tema tunduvalt kitsendab maakoolivalitsuste võimupiire õpetajate

ametisse ja ametist lahti registreerimisel. Selle määruse järgi on maakoolivalitsuse ülesanne, lühidalt öeldes, kontrollida seadusepärast õpetaja ametisse-astumisel. Ta valvab, et ei oleks seaduslikke takistusi valitud õpetaja ametisse-astumisel ja kui neid takistusi ei ole, siis on tema kohustatud õpetaja registreerima. Ei tee tema seda, siis tunnustatakse õpetaja registreerituks automaatselt. Ta valvab selle järele, „et registreeritava õpetajal oleks õigus kohale astumiseks, et koht, millele õpetaja registreeritakse, oleks vaba vähemalt sellest kuupäevast, millest arvates õpetaja sellele kohale registreeritakse, ja et õpetaja kandidaadi ülesseadmine ja valimine kui ka õpetaja ametist lahkumine sünniks seaduslikus korras“ (§ 2). Ja kui „selgub, et õpetaja ametisse astumiseks ei ole ees seaduslikke takistusi, siis registreeritakse õpetaja kohe ametisse“ (§ 6), kuna õpetaja jäetakse registreerimata, kui on ees seaduslikud takistused (§ 8). Registreerival asutisel on õigus nõuda registreerimiseks esitatud õpetaja kohta täiendavaid andmeid või dokumente, kusjuures neid dokumente võib ta nõuda ainult ettepanijalt asutiselt, nagu seda seletas Riigikohus H. Sökk'i asjas (adm. os. 32/1928). „Kui aga registreeriva asutise poolt ühe nädala jooksul... pärast registreerimise ettepaneku või täiendavate teadete või dokumentide kättesaamist ei järgne eitavat vastust või täiendavate teadete või dokumentide nõudmist, siis loetakse esitatud õpetaja registreerituks tingimustel, millistel ta on esitatud registreerimiseks“, (§ 10), — määrus, mille vastu meil koolivalitsused sagedasti eksivad.

Haridusministeeriumi 1920. a. määrusel õpetajate registreerimise kohta on seega ilmne tendents asetada koolivalitsust õpetaja registreerimisel seaduslikkuse järelevalve-asutise seisukohale, teha temast „seaduse silm“. Koolivalitsuse õigusest võtta kaalumisele registreerimisel ka „õpetaja-kandidaadi“ isik, tema pedagoogilised võimed, ei kõnele see määrus sõnagi, ja võttes seda määrust tema sõnasõnalises väljenduses, peaksime jõudma järeldusele, et koolivalitsustel seda õigust ei olegi.

Niisugune seisukord tekitas aga tegelikus elus praktilisi raskusi, kuna, nagu teada, valitud ja registreerimiseks esitatud õpetajad kaugeltki mitte igakord ei olnud tublimad ja parimad valimistel võistelnud kandidaatide hulgast, sest valimistel mängisid sageli suuremat osa muud kaalutlused, mitte aga valitava pedagoogilised võimed. Nii esitati registreerimiseks isikuid, kel puudusid eeldused tagajärjekaks pedagoogiliseks tööks. Ja nii leidis haridusministeerium enese sunnitud olevat 16. märtsil 1922. aastal laiali saatma ringkirja nr. 21193, milles selgitatakse, et „õpetajaid registreerival asutisel tuleb silmas pidada, et õpetajaiks ei registreeritaks isikuid, kellest ette teada, et nad ei ole õpetajaiks kohased“. Riigikohus ühes omas väljakuulutamata otsuses (adm. os. t. 1123 — 1926. a.) asus seisukohale, et sel ringkirjal on samane maksvus, kui nimetatud määruselgi. See Riigikohtu seisukoht ei ole vaba vastuvaidlusist, sest et teatavas korras maksmata pandud määrust võib ikkagi muuta ainult samas korras, mitte aga väljakuulutamata ringkirjaga. Kuid hoolimata sellest, näib maksvate seaduste mõte olevat ikkagi see, et õpetajaid registreerival asutisel on õigus jätta registreerimata isikut, kel puuduvad eeldused normaalseks pedagoogiliseks tegevuseks. Maksvate seaduste järele sünnib ju kogu haridusaja juhtimine ja korraldamine riigis haridusministeeriumi poolt, ütleb ju ka põhiseadus, et „õpetuse andmine seisab riigi ülevalve all“ (§ 12). Kohal teostavad seda ülesannet maakoolivalitsused (linnades linnakoolivalitsused). Viimaste ülesanne on muu hulgas just hoolitsemine õppetöö edukuse eest maakonnas, mis eesmärgiga on koguni kutsutud ellu eriline allorgan — koolinõunikud (neist allpool pikemalt). Ei ole hästi mõeldav selle ülesande edukas teostamine maakoolivalitsuse poolt, kui temal puuduks võimalus takistada pääsmast õpetajaametisse isikuid, kes sellele ametile kõlbmatud, kuigi „seaduslik kül“ kõigiti korras. Kui arvestada seda põhiseaduse ja teiste seaduste üldist vaimu ja mõtet, siis ei saa nähtavasti keelduda tunnustamast maakoolivalitsuste õigust jätta regist-

reerimata ette pandud õpetajat, kelle kohta ette teada, et ta ei ole kõlvuline sellesse ametisse.

Meie oludes ei ole aga kahjuks ülearune rõhutada, et registreeritav õpetaja võib koolivalitsuses hindamisele tulla ainult tema *pedagoogiliste* võimete, mitte aga tema poliitilise meelsuse (kui see riigivastane ei ole), või mõnelt muult vaatekohalt. Registreerija asutis peab seda oma õigust kasutama suure tagasihoidlikkusega, äärmisel korral, ikka meeles pidades, et õpetaja hindamine on eeskätt valiva asutise ülesanne.

Õpetajate lahtiregistreerimist toimetavad koolivalitsused praegu kahel juhul: õpetaja vabatahtliku lahkumise korral teenistusest ja kui klasside koondamise tagajärjel õpilaste arvu vähenemisel kõigile õpetajaile ei jätku tunde. Esimene juht on ette nähtud Aval. algkoolide seaduses (§ 61), ja ka juba mainitud määruses õpetajate registreerimise kohta, teine aga ei ole seadustes ega määrustes ette nähtud, vaid ta on leidnud lahenduse ainult haridusministeeriumi ringkirjades (31. augustist 1926. a. nr. 23296). Ülal oli juba tähendatud, et niisugused ringkirjad ei saa muuta teatavas korras maksma pandud määrusi. 31. augusti 1926. a. ringkirja vastu kõnelevad aga veel kaalukamad asjaolud. Nimelt näeb Aval. algk. sead. § 61. õpetajate lahtiregistreerimise normaalse tähtajana ette 31. juuli, ette teatamisega 1. juuliks. Ei see, ega ka ükski teine seadus ei kõnele õpetajate lahtiregistreerimisest vastu õpetaja enda tahtmist õppeaasta keskel, selline juht pole seadustes ette nähtud. Ei saa seepärast ka niisugust lahtiregistreerimist teha lubatavaks ministeeriumi ringkirjaga, sest see on küsimus, mis võib tulla lahendamisele ainult seadusandlikus korras. Kui aga maksivad seadused on ses küsimuses puudulikud, siis on olemas teised teed seaduse korrigeerimiseks või täiendamiseks.

Õpetajaist kõneldes peame mainima veel eriti õpetajate kohustetäitjaid. Nimetus „õpetajate kohustetäitjad“ on tarvitusele võetud haridusministeeriumi mainitud 1920. a. määrusega õpetajate registreerimise kohta ja kohustetäitjate all mõistetakse kutseta õpetajaid, keda

Av. algk. s. § 58. märkuse alusel võidakse õpetajaiks valida, kui ei ole kutselisi kandidaate. Õpetajate kohustetäitjaid registreerib koolivalitsus ametisse vaid üheks õppeaastaks (reg. m. § 7. märkus), kusjuures registreeriv asutis on õigustatud kohuste-täitjat kuuajalise etteteatamise järele õppeaasta lõpuks lahti registreerima, kui ei tehta ettepanekut tema edasiregistreerimiseks. Õpetajate kohustetäitjate lahtiregistreerimise kohta õppeaasta keskel on maksivad samad normid, mis õpetajategi kohta, ja ühtlasi jäävad püsima ka samad vastuväited.

Sootumaks teine kord on maksev õpetajate (samuti õpet. kohustetäitjate) tagandamise korral, s. t. ametist vabastamisel vastu õpetaja tahtmist mõne süüteo pärast ametialal. Tagandada õpetajat ametist võib igal ajal ja ainult haridusministeeriumi otsusega. Maa-koolivalitsusel õpetaja tagandamise õigust ei ole, ta võib õpetaja vaid esialgselt kõrvaldada ametist, esitades ühtlasi haridusministeeriumile ettepaneku õpetaja tagandamise kohta (Ekak § 17 p. n.).

Esitisele õpetaja tagandamise kohta peab loomulikult eel käima õpetaja vastu tõstetud süüdistuste harutamine, ja nii määrab ka Ekak, et üheks koolivalitsuse ülesandeks on temale alluvate isikute vastu tõstetud kaebuste läbivaatamine (§ 17 p. m). Koolivalitsus peab kõigekülgselt asja selgitama, koguma tarvilikke andmeid, mis võimaldaksid otsustamise. Kogutud materjali alusel ei saa aga haridusosakonna juhataja veel teha mingeid otsuseid ega ka minigeid esitisi haridusministeeriumile, vaid haridusosakonna juhataja peab kogu asja andma „heaksarvamiseks“ maakonna *haridusnõukogule* (Ekak § 22). Haridusnõukogu ongi see organ, kes vaatab sisuliselt läbi õpetajate vastu tõstetud süüdistused kogu tõendusmaterjaliga, ja kes ka otsustab õpetaja ametist tagandamise esitise saatmise ministeeriumile, kui ta jõuab järeldusele, et õpetaja ei ole kõlvuline omale kohale. Kuid haridusnõukogu võib leppida ka vähemaga: ta võib tunnustada küllaldaselt õpetaja süüdi leidmise korral, noomituse või hoiatuse avaldamise.

Kui ta aga leiab, et asi ei ole veel küllaldaselt selgitatud, siis on tema õigustatud nõutama uusi andmeid.

Kui õpetajate süüküsimuste harutamise allubki haridusnõukogule, siis välispoole lähevad tema otsused siiski mitte enam haridusnõukogu otsustena, vaid maakoolivalitsuse või haridusosakonna otsustena. Mitte haridusnõukogu ei esita õpetajat tagandamiseks ministriümile ega avalda noomitust õpetajale, vaid koolivalitsus (haridusosakond), kelle allorganid on nii haridusosakonna juhataja kui ka haridusnõukogu. — Mis puutub koolivalitsuse poolt kirjeldatud korras õpetajaile pealepandavatesse karistustesse, siis olgu tähendatud, et maksvates koolidesse või õpetajaisse puutuvates seadustes ei ole expressis verbis niisugune koolivalitsuse karistamise õigus ette nähtud. Kuid, kuna haridusosakond (koolivalitsus) on siiski õpetaja otsene ülemus, siis peab arvama, et distsiplinaarseis asjus tuleb käia üldist seadustes kättenäidatud teed.

Võib kerkida küsimus, kas on haridusnõukogu otsus siduv ka haridusosakonna juhatajale ja kas võib haridusosakonna juhataja ise, ilma haridusnõukoguta distsiplinaarses korras avaldada noomitusi või hoiatusi õpetajaile. Ekak juba mitmel korral mainitud määrused (§ 17. p.p. m ja n, § 22. j. t.) sunnivad, vähemalt nende ridade kirjutajat, järeldusele, et haridusosakonna juhatajal seda õigust ei ole. Kui tema rahul ei ole haridusnõukogu otsusega, siis võib tema asja kanda kõrgemale ülemusele, mõistagi põhistades oma seisukohta. Kuid ignoreerida, lihtsalt kõrvale heita haridusnõukogu otsust tema ei saa. Samuti ei anna talle maksivad määrused õigust teha omal nimel õpetajaile distsiplinaarses korras märkusi või noomitusi. Nende asjade harutamiseks on maakoolivalitsuses ette nähtud eriline organ, s. o. haridusnõukogu, ja haridusosakonna juhataja ei ole õigustatud temast mööda minema.

Maakoolivalitsuse organite hulgas mainib Ekak veel eriliselt koolinõunikke (§ 18). Selle instituudi eesmärk on seaduslikult kindlaks määratud ja nimelt „Määruses maakonna- ja linnakoolinõunikku kohta“ (R.T. 39/40 — 1920.a.),

ning on järgmine: „kasvatuslikkude ja õpetuslikkude küsimuste lahendamine omas ringkonnas üleüldse, iseäranis aga tema alla kuuluvate koolide instrueerimine ja ülevahe“ (§ 1). Koolinõunikud on seega hariduse instruktorid, asjatundjad haridusküsimustes.

Koolinõunikku õigusi ja ülesandeid seadus kahjuks lähemalt ei fikseeri. Koolinõunikku kohta käiva 1920.a. määruse § 1. määrab vaid, et „nende tööala määrab ära instruksioon, mis haridusministeeriumi poolt kinnitatakse“. Selle §-i alusel ilmiski samal 1920. aastal „haridusministeeriumi juhatuskiri maa- ja linnakoolinõunikku kohta“ (R. T. 69/70). See juhatuskiri, korrates § 1-ses seadusega kindlaksmääratud koolinõunikku ülesandeid, ütleb edasi: „Oma ülesannete täitmiseks koolinõunikud: a) instrueerivad koole ja teisi hariduslikke asutisi ja organisatsioone, b) revideerivad neid, d) algatavad hariduslikke küsimusi omavalitsusasutistes ja eraettevõtteis ja e) annavad aru hariduslikkude asutiste seisukorra ja arenemise kui ka üldise haridusliku seisukorra kohta ringkonnas“. Instrueerimist toimetab koolinõunik kas otseselt, juhtides haridustegelaste tähelepanu väärnähtustele, andes näitlikke õppetunde jne. (§ 5), või kaudselt, andes kirjalikke näpunäiteid didaktiliste ja metoodiliste küsimuste kohta, juhatahes kätte vastavat kirjandust jne. (§ 6). Revideerimise otstarve on selgitada kohal, missugusel järjel seisab haridustöö asutises ja missugused on töö välised tingimused (§ 8) ja selle eesmärgiga viibib tema õpetajate tundidel, vaatab üle kooli ruume jne., tutvub õpilaste kohta käiva materjaliga jne. Nii siis: koolinõunikku instituudi ülesanne on eriliselt hoolt kanda selle eest, et õppetöö oleks viljakas.

Mis abinõud annab seadus talle kätte õppetöö alal ilmsiks tulnud väärnähtuste kõrvaldamiseks ja eriti, mis õigused on tal õpetajate suhtes?

Meie nägime, et tema töö seisab instrueerimises, juhatuse andmises, tähelepanu juhtimises väärnähtustele, kusjuures aga „koolinõunik ei tohi kunagi kasvandikkude juuresolekul õppejõule tema töö kohta laitavaid märkusi teha, ega

enesele ülepea temaga ümberkäimise midagi lubada, mis õppejõu väärtust kasvandikkude silmas võiks alandada ehk autoriteeti kõigutada (§ 13)“. See tähelepanu juhtimine ei saa olla märkuse või noomituse kujul, seda õigust maksivad seadused ja määrused temale ei anna. Küll on aga temal õigus omal vastutusel tema võimupiiri kuuluvates küsimustes astuda koolijuhatajate või õppejõududega otsesesse kirjalisse ühendusse ja sel alal teha oma nimel ja vastutusel korraldusi (§ 21). Selge on seejuures, et need korraldused võivad olla vaid õppetöö alalt. Iseseisev distsiplinaarne võim puudub aga koolinõunikul õpetaja suhtes. Leiab aga koolinõunik vajaliku olevat alustada mõne õpetaja vastu distsiplinaarset toimetust, siis tuleb temal käia teed, mille kätte juhatab juhatuskirja § 17. ja nimelt: „oma revideerimiskäikudel märgitud

puuduste kõrvaldamiseks teeb koolinõunik sellekohased ettepanekud haridusosakonna juhatajale ja tarbekorral ka haridusministeeriumile“. Tema peab seega haridusosakonna juhatajale tege-ma ettepaneku mõne õpetaja distsiplinaarse karistamise kohta, kes siis peab küsimuse andma haridusnõukogu otsustada, nagu ülal juba kirjeldatud.

Nii, lühidalt, maakoolivalitsuse ja koolinõuniku õigustest õpetaja suhtes. Maakoolivalitsuse seisukorraga on analoogiline linnakoolivalitsuse oma, vahest mõne mitteolulise erivusega.

Lõppeks olgu veel tähendatud, et käesolevate ridade kirjapanemisel on välja mindud eeldusest, et Ekak on meil maksev täies ulatuses. On aga skeptikuid, kes kahtlevad, kas Ekak on meil enam maksev. Mõistagi kaoks mõnelgi ettetöodud väitel põhi alt, kui nende skeptikute vaatekoht osutuks õigeks.

Dr. Zegarski ja tema kool Gdynias-(Orlovos).

L. Skomorovska.

Posnani näitus on olnud põhjuseks, et viimasel ajal on ajalehtede veergudel rohkesti ilmunud Poola välisesse arenemisse ja tema majandusellu puutuvaid kirjutisi.

Et seal leidub aga ka pedagoogiliselt palju huvitavat ja otstarbekohast, selles veendusin, külastades Dr. Zegarski keskkooli Gdynias ja tema õpilaste kodu Orlovos.

Esimeseks tõukeks Dr. Z. gümnaasiumi külastada oli isenesest igapäevane juhtum: õppisin seltskonnas tundma üht sealse gümnaasiumi esimese klassi tütarlast, kes peaaegu aktsendita rääkis saksa keelt, mida ta oli õppinud vaid ühe aasta koolis. Mind kui keeleõpetajat hakkas see huvitama. Küsisin seda ja teist koolielust, — muu seas, et kas on palju kodus õppida? Sain üllatava vastuse, mis minu huvi kooli vastu veelgi suurendas: „Meil ei anta koju üldse midagi õppida, teeme seda vaid koolis ühe tunni vältel pärast õppetunde“.

Eks ole see ju iga pedagoogi unistus, kuidas saavutada häid tagajärgi, il-

ma et õpilased oleksid koormatud kodutöödega. Õpilaste ülekoormatusest võib meil kõige paremini kooliarst rääkida, kuidas kooliaasta lõpuks kohusetruude õpilaste kaal järjekindlasti kahaneb isegi mitme kilogrammi võrra.

Sellele esimesele tõukele tuli veel li-saks, et meil on Poolaga, iseäranis Gdynia — Poola uue sadamalinnaga — mõndagi ühist, — kõigepealt: rahvuste ja keelte mitmekesisus, vabanemine võõra rahva võimu alt ja oma uue kultuuri loomine.

Nüüdne ameerikaliku kiirusega kasvanud ainus Poola sadamalinn oli veel kuus-seitse aastat tagasi väike kalurite küla. Kalurid — osalt sakslased, suuremalt jaolt „kašuubid“, elavad praegugi veel linna serval olevates majakestes, mis aga järk-järgult maha lõhutakse ja asendatakse suurte ehitistega. Kašuubi keel — saksa ja poola keele segu — raskendab äärmiselt emakeele õpetust koolides. Poola keelt rääkija laps ei saa kašuubi keelest aru, samuti saab kašuubi keelt valdaja vaevalt poola keelest aru.

Danzig, Zoppot ühelt poolt, Vejheravo (endine Neustadt) teiselt poolt jätvavad praegu väliselt veel saksa linnade mulje, alles süvenedes nende linnade seesmisse ellu selgub, kui sügavalt on nad ka seesmiselt juba ühenduses Poolaga.

Gdynia algkoolis on sellest paabeli keeltesegadusest üle saadud õpilaste paralleelklassidesse jaotamise teel. Nii õpib seal I algkooli klassis kaks sada õpilast neljas paralleelklassis. Siin juba leitud võimalusi enam-vähem ühtlustada seda kirjut karja, peamisti küll keelisel, kuid ka nende arenemise järgi.

Poola algkool on seitsmeklassiline. Viimased kolm algkooli klassi võrduvad I, II ja III keskkooli klassile. Nii on tehtud esimesed sammud ühtluskoolile, kuid ei ole veel suudetud läbi viia õpilaste ületulekut gümnaasiumi ilma eksamita, kuna tegelik elu on näidanud, et laste ettevalmistus selleks üleriigiliselt on liiga kirju. Praegu püütakse sinna poole, et tulevikus õpilased võiksid astuda esimesse gümnaasiumi klassi algkooli neljandast klassist eksamita. Katseid korraldatakse keskkoolides, eriti Dr. Z. gümnaasiumis, testide näol. Gümnaasium on kokku algastmega kaheksaklassiline. Nagu meilgi on Poola hariduspõllul kogu aeg muudatusi käimas, katsetatakse, parandatakse. Poolas on üks Daltoni süsteemiline õpetajateseminar Chetmis. Huvi selle süsteemi vastu olevat olnud väga suur, kui keegi ameeriklane oli teda ülistanud omis loenguis; praegu olevat see suur vaimustus vähe jahtumas, kuna tegelik elus ei ole seni nii üllatavaid tagajärgi nähtud. Kuid on ka praegu veel arvamused selle kohta lahkuminevad, osalt väga kiitvad. Dr. Zegarski kuulub nende pedagoogide hulka, kes on selle vastu, et lastega katseid tehakse. Oma kauaaegses praktikas on ta järk-järgult täiendanud omi pedagoogilisi vaatlusi ja oma selge pilguga avastanud vigu kasvatussüsteemides ja õppemeetodeis, neid ühtlasi parandades. Dr. Zegarski teab, mis ta tahab saavutada, ja selle eesmärgi juurde sammub ta sihikindlalt, toetudes sügavale lapse psühholoogiast arusaamisele, rikkalikule teadmus-tele ja suurele praktikale.

Enne ilmasõda olnuvat ta Heidelbergi inglise kolledži juhataja, siis kooli visi- taatorina tegev endisel Ida-Preisimaal. Siin olnuvat temal palju huvitavat ainet, et omi vaatlusi täiendada ja omi põhimõtteid veelgi selgitada. Poola iseseisvuse ajal kutsuti ta Varsavi haridusministeeriumi. Siin teotses Dr. Zegarski mitu aastat, kuid ometigi ei rahuldanud see viimane töö teda. Kirglik koolimees ja lastesõber nägi, et uut kasvatusse ideaali on raske saavutada valitsuse määruste ja seaduste abil. Peab olema vaid üks kool, kus juhataja kõige hingega andub lastele, kasvatab inimesi kindlate, selgete vaadetega ja teadmustega. Selleks vajab ta kohaseid, häid ja arenenud kasvatajaid-õpetajaid, kes oleksid lastele sõpradeks ja eeskujuks, kes harmooniliselt ühes temaga kasvatavad lapsi teadlikkudeks, väärtuslikkudeks inimesteks.

Oma ideaalse koolitüübi elluviimiseks leidis ta kõige kohasemaks asupai- gaks Gdynia, õigem selle külje all asuva Orlovo suvituskoha, kuna siin Poola sadamas elu on kõige vaatlusrikkam. Praegu veel ehitatakse gümnaasiumi hoonet Orlovosse, ajutiselt tuleb leppida Gdynia algkooli ruumide kasutamisega. See asjaolu teataval määral takistab muidugi õppetööd, kuid tuleval õppeaastal loodetakse asuda juba oma uude koolimajja.

Oma kirjelduses tahan käsitleda üht- lasi nii elluviidud uuendusi, kui ka neid, mis vanematele klassidele ette nähtud.

Gümnaasiumis õpivad poisid ja tütarlapsed koos kuni neljanda klassini, kuna siin nende arenemine üksteisest ei erine. Küll aga lahutatakse poisse tütarlastest neljandast klassist peale, kuna Dr. Zegarski kogemuste ja psühholoogiliste vaatluste järgi nüüd nende arenemiskäik on niivõrt lahkuminev, et nende ühistöö ei oleks küllalt produktiivne. Seevastu on kõigil lastel mänguplatsid, jalutuskäigud, ekskursioonid ja võimalust mööda ka sportimine ühised. Laste harmoonilisele arenemisele on tarvilik, et poisid tütarlastega ja tütarlapsed ühes poistega üles kasvaksid; õpetajad võtavad kõikjal nende mängu-

dest osa. Nii on nad alati õpetaja silmi all ja ei tunne temas ometi valvajat, vaid vanemat sõpra, kelle poole nad igal juhtumil võivad pöörduda küsimustega ja nõu järele. Ühise kasvatuses siht on, et poisid ei võõrduks tütarlastest ja ümberpöörduks. Nii nad täiendavad omi iseloomu puudusi vastastikusel läbikäimises, nii õpivad nad üksteises nägema sõpra ja seltsilist. Poisid õpivad tütarlastest lugu pidama ja ei näe neid vaid lõbustamise objekti. Tütarlaste kasvatuses eesmärgiks on *ema* kõige laiemas mõttes, nii perekonnas kui ka sotsiaalses elus. Eesmärk ja meetodid erinevad poistel ja tütarlastel nende sügavamaile psühholoogilisele nõudeile vastavalt, kuid siiski jõuavad nad ühisele küpsuseksamile välja.

Üks silmaborkavaim ja järeleaimamisväärsim uuendis selles koolis on eelpool mainitud tundidele ettevalmistamine.

„Ärge arvake, et ma sellega katseid teen“, ütles mulle kohe Dr. Z. „Ma olen kõigi katsete vaenlane, mis laste kallal tehakse. Seda koolisõppimist olen aastate kestel praktiseerinud Heidelbergis ja olen saanud sellega palju rohkem kätte kui kodusõppimisega“. Ei ole küllalt, et õpilased hästi pähe õpivad, mis õppida antakse. Koolis õppimine on kõige parem kasvatuslik abinõu, et kõrvaldada ebakollegiaalsust ja arendada sotsiaalseid tundeid. Andekamad õpilased teevad kodus võib-olla veerand tundi tööd, kuna andevaesed saavutavad isegi pikema õppimisega halvemaid tagajärgi. Koolis korraldatakse nad niivisi gruppidesse, et mõne paremaga on ühes teised, nõrgemad. Kes oskab, selektab nõrkadele, ja kui nad siis veel aru ei saa, ei ole teistel põhjust suurustada, vaid vastutus nende nõrkade eest langeb nende avitajaile.

„Kas ei muutu kooliaeg sellega liiga pikaks ja väsitavaks?“ küsisin mina. „Meil on harva õpilastel üks päev, mil neil oleks vähem kui kuus tundi koolis õppida“.

Poola gümnaasiumide õppekavas ei ulatu tundide arv üldse üle 5-e tunni päevas, mille juures tunnid on 40-minutilised. Tundide jaotus on järgmine:

1.	40 min.	+	5 min.	vaheaega
2.	40 „	+	10 „	„
3.	40 „	+	5 „	„
4.	40 „	+	15 „	„
5.	40 „	+	20 „	„

kokku 250 minut. = 4 tundi 10 minutit.

Sellele järgneb üks tund koolis töötamiseks, vanemates klassides kaks tundi, — siis tuleb muidugi pärastlõunasi tunde juurde võtta. Nii ei ole isegi vanemates klassides rohkem kui 6 tundi päevas. Eelnimetatud koolisõppimise hüvedele tahan veel juurde lisada, et paljudel lastel ei ole kodus kuigi soodsaid töötamisruume, kuna korteriküsimus on Gdynias veel üsna terav. Veel tähtsam on, et lapsed õpivad produktiivselt töötama. Andekad, kes kalduvad pealiskaudsusele, on sunnitud ainesse süvenema, et teda selgeks teha oma kaasõpilastele, kes sel teel ka ei raiska oma aega mõttetu tuupimisega. Ülesannete tegemisel on oma kindel kava. Kõigepealt võetakse ette, mis samal päeval õppida antud, siis korratakse ülesandeid järgmiseks päevaks. Loomulik on värskem ja kergem õppida, mis „täna“ läbi võetud, ja kui ta kord õpitud, ei tohiks kordamine enam raskusi teha ja aitab kaasa paremale arusaamisele.

— „Aga kui õpetaja annab mõne töö, mis ükski kestab kaks-kolm tundi?“ — „Niisugune õpetaja ei vääri minu silmis üldse õpetaja nime“, vastab koolimees koomilise vihaga, ja ka see on üks tähtis külg, et klassijuhataja saab näha, kas lastel on ained selgeks saanud tunni ajal, kas on neil vähe või palju üksikuis aineis õppida; aineõpetaja ükski ei saa ilmaski seda õieti reguleerida“.

Klassijuhataja korraldab tööd. Tundes õpilaste iseloomu, jaotab ta need gruppidesse nii, et töö oleks võimalikult produktiivne. Ta jälgib ja nõuab töö intensiivsust, valvab laste järele, et nad istumisel ja kirjutamisel täidaksid teravishoiunõudeid.

Kõik see nõuab õpetajalt suurt leidlikkust, palju tööd ja huvi asja vastu ning hoolt. Sellepärast tasutakse klassijuhatajale „töötundide“ eest võrdset teiste tundidega.

Küsimusele: kuidas on Poolas õppe- raamatutega, vastas Dr. Z., et tema arust ei ole ühtki raamatut, mis iga-

külgselt vastaks nõudeile, vaatamata sellele, et neid ilmub iga aasta juurde. Sellepärast ta valib käesolevaist raamatuid parimad välja ja nende juurde jäädaksegi. Sest õpperaamatute sagedane vahetamine on õpilaste raha pillamine. Mida ideaalsem õpetaja töö tunnis, seda vähema tähtsusega on kooliraamat. (Muu seas ei taha ma siinkohal märkimata jätta, et Dr. Z. härra E. Mitt ja E. Jaanvärgi saksa keele raamatute kohta tähendas, et nad oma eesmärgi saavutamiseks on otse eeskujulikud, ja et ta neid kasutab mitmeti saksa keele õpetamiseks.) Dr. Zegarski paneb oma koolis suurt rõhku võõrkeelte õppimisele, mis on iseenesest arendav, kuid peale selle võõrkeelega saab õpilane kätte tööriista, mille abil ta võib igal ajal ennast edasi arendada. Ametlikus tunnikavas on nähtud ette matemaatika-loodusloolises gümnaasiumi tüübis 27 nädalatundi võõrkeelt. Dr. Zegarski ei ole tundide arvu suurendanud, vaid ta loodab saavutada paremaid tagajärgi sellega, et ta on seadnud keelte õppimise metoodiliselt kui ka süsteemiliselt uuele alusele. Nimelt nõuab Dr. Z., et kooli lõpetades peavad õpilased vabalt rääkima saksa, prantsuse ja inglise keelt. Saksa keelega tehakse algust I gümnaasiumi klassis (5. õppeaasta); prantsuse keelt õpitakse II klassis (6. õppeaasta) ja inglise keel tuleb lisaks IV klassis, kui saksa ja prantsuse keelega on inglise keelele loodud teataval määral soodne pind.

Keelte õpetus on eraldatud muust koolitööst. Ta kannab rohkem keeltekursuste iseloomu: keelte õpetus ei ole jaotatud klasside järele, vaid astmeisse või kursusesse, ja üleviimine ühest astmest teise sünnib semestriti, nii jääb nõrk õpilane ikka vaid poole aasta võrra teistest maha mitteedasijõudmise korral.

Astmed on liigitatud järgmiselt:

I aste (üks semester.)

Kõrv ja keel.

Õpilane õpib täpsalt kuulama ja kor-dama. Lähtutakse elavast kõnест, lau-lukestest, luuletistest. Kõneharjutusi õpilase ligemast ümbrusest, mängu.

II aste (1½ aastat.)

Käsi ja silm.

Endistele harjutustele tuleb lisaks kirjutamine ja lugemine. Saksa keeles võetakse korraga gooti ja ladina tähes-tik, et luua tugevamat assotsiatsiooni kirjamärgi ja hääldamise vahel. (Kõ-neharjutusi, laule, luuletisi jne. jätkat-akse endiselt.)

III aste (2 aastat.)

Õigekirjutus ja grammatika.

Grammatikat õpitakse harjutuste näol endiselt omandatud keelevara juu-res, mitte süstemaatilise reeglite õppi-misega. Endist tööd jätkatakse.

IV aste (3 aastat.)

Kirjanduse ajalugu.

Selleks ei tarvitata raamatut. Ala-takse mõne modernse romaani lugemi-sega, millest lähtudes jõutakse kuni Schiller'i ja Goethe' ajajärguni. Ajaloo-ga ühenduses valitakse aineid. Näiteks ühendatakse 13.—14. sajandi õppimi-sega „Das Nibelungenlied“ ja „Gud-run'i“ lugemine, ühenduses reformatsi-ooniaajajärguga loetakse midagi Lutheri töist. Kuid üks nõudmine on kindel: harutatakse vaid seda, mis tõesti on loe-tud; selle juures annab õpetaja seletusi aja- ja kirjandusajaloo vooludest. — Et lapsed ei ole koormatud koduste tööde-ga, siis on neil rohkem aega, huvi ja võimalust koduseks lugemiseks. Koolis on hoolet kantud rikkaliku ja mitmekesi-se raamatukogu eest, nii et iga õpilane leiab sealt midagi oma huvidele vasta-vat.

Nii õpetajate kui ka õpilaste silma-ringi ja keelteoskust laiendatakse vä-lismaa ekskursioonide abil. Õpetajail on isegi ette nähtud praktiseerimisvõi-malus välismaa koolides kooli toetusel. (Dr. Zegarski on nõus ka enda juurde võtma praktikale välismaa õppejõude, kuid mitte enne, kui gümnaasium oma ruumidesse kolib, see oleks 1931. a.). Iga kooli kulul välismaal viibitud kuu eest kohustub õpetaja ühe aasta koolis edasi töötama. Õpilased sõidavad küll omal kulul, kuid Dr. Z. laiaulatuslik-kude sidemete tõttu, mis tal on välis-

maa koolidega ja Gdynia geograafilise asendi tõttu on ekskursioonid ka õpilastele võimaldatud äärmiselt soodsail tingimustel. Õpilastele on nähtud ette suvitamise võimalus välismaal kas „õpilaste vahetamise“ või suvekohtade muutsemise teel.

Nii võõrkeelte õpetuses kui ka muus õppetöös mängivad ekskursioonid suurt osa.

Poola ametlikkudes eeskirjades on nähtud ette 40 ekskursiooni aastas.

Dr. Z. gümnaasiumis on sellega arvestatud niiviisi, et ühel päeval nädalas on tunnikavas vabaks jäetud kolm tundi, milleks õpilased vabalt võivad valida ainet. Seda süvendatakse ja tehakse nii huvitavaks kui vähe veel võimalik. Nendele vabalt valitud tundidele järgneb ekskursioon. Kõige rohkem tehakse maadeteaduslikke ja loodusteaduslikke ekskursioone. Need ained on koondatud ühe õpetaja kätte, kuna nad ka sisemiselt kuuluvad ühte. Geograafia õpetus on mõeldud kontsentrilistes ringides. Ka siin minnakse välja ligemast kaugemale, ja süvendatakse järk-järgult ainet, tutvustades õpilasi lõppeks ka kaubapolitiliste ja ökonoomiliste küsimustega.

Ekskursiooni kava on umbes järgmine:

I, II ja III klass tutvuvad peaaegselt Gdynia ümbruse ja Ülem-Sileesiaga.

IV—VI kl. teevad suuremaid rännakuid läbi Poolamaa: Poola idamaadesse ja Karpaatidesse.

VII ja VIII kl. teevad ekskursioone välismaile.

Ekskursioonide kasvatuslik väärtus seisab järgmises: õpilane õppigu tunda ja armastama kodumaad ja rahvast kõigi ta hüvede ja pahedega. Iga ekskursiooniga on seotud teatav elamus, mis köidab õpilast kodumaa külge. Kuid ta peab õppima kriitiliselt vaatama igat asja, et see kodumaa-armastus ei muutuks tühjaks „hurraa-patriotismiks“. Vigade leidmisega kasvagu temas soov ja kohusetunne neid vigu parandada, head nähes, õppigu ta sealt. Kui õpilane niiviisi lahtiste silmadega oma kodumaad on tundma õppinud, siis leiab ta, et ka välismaal ei ole kõik vea-

ta ja ideaalne, kuid ka välismaal on nii palju, mis väärib tähelepanu ja järeleaimamist, ja et ka välismaal elavad inimesed vooruste ja pahedega, kes samuti soojalt armastavad oma kodumaad. See arusaamine aitab vältida niihästi pimedat šovinismi, kui ka välismaa liigset idealiseerimist.

Kooli lõppsiht on kasvatada inimest. Sellepärast valitakse ka õpetajaid mitte ainult teadmuste, oskuste ja paberite järgi, vaid otsitakse kõigepealt harmoonilisi, seesmiselt tasakaalustatud, rõõmsaid ja kohusetruid isikuid, kelle juures ei oleks tarvis vahet teha nende eraelu ja nende õpetamise vahel. Et oma kasvatusideaali võimalikult täielikult läbi viia ja võimaldada oma koolis käimist ka kaugemalt Poolamaalt õpilastele, siis astutas Dr. Z. Orlovos — Gdynia külje all, kuhu edaspidi asub ka gümnaasium, internaadi, — kui seda muga- vat, kaunist õpilaskodu võib nimetada selle nimega, mida tarvitatakse harilikult mingisuguse külma ühiselumaja kohta.

Internaat asub ilusas majas, — endises suvilas. See suvila oli üsna haledas seisukorras, kui ta osteti. Keegi seal ei elanud, vihma ja lund sadas igalt poolt sisse, osa seinu oli mädanenud ja kokku varisemas. Nüüd jätab see maja suursuguse mulje ja üllatab oma praktilise ja ilusa ehitusviisiga.

Värvid ja seinakaunistused on stiilsed ja maitsekad. Pealmisel korral asuvad juhataja eluruumid, alumisel internaat. Et viimases valitseks perekondlik vaim, siis on ühine söögituba ka all. Juhataja oma perekonnaga sööb ühes võõraste lastega, ja tema lapsed on ka kogu aeg ühes õpilastega.

Et lähemalt tutvuda selle maja vaimuga, võtame majaperemehe lahke kutse vastu ja astume ühes temaga ta kodusse.

Teid võtab vastu lahke, intelligentne majaproua, kes nagu mingis imelikus kooskõlas oma mehega, laste ja kõigi koduse õhkkonnaga. Teid viiakse läbi kõikidest tubadest, juhitakse teie tähelepanu siin ja seal mõnele praktilisele sisesesadele, seletatakse, kuidas kõik olnud, missugust materjali on tarvitatud jne. (muuseas olid sisemised seinad teh-

tud mingist uutmoodi saepuru segust, mis olevat odav, tulekindel ja isoleerivat kõlaliselt täiesti).

Imestama paneb see praktiline mõistus ja see asja armastus, millega siin on töötatud, — kõikjal puhtus, kord ja kunstimaitses.

Mööblid on lihtjoonelised, tagasihoidlikud, ja ometi paistab kohe silma kõrge väärtus. Laste tuba on kõrge, avar ja päikesepaisteline. Nagu kõik siin majas, nii on ka lastemängud valitud ja väärtuslikud. Kaheksa-aastane poisikene meisterdab siin mingisuguseid vintidest, kruvidest ja masinaosadest masinaid ja tõstekraane; see inserimäng olevat küll väga kallis, kuid teina kasvatuslik ja arendav väärtus on iseenesest selge. Ta köidab lapse huvi aastate viisi. (Sellega tasub ta ennast paremini, kui kõik need odavad mängukesed ja kompvکید, mille peale lihtsalt raha raisatakse).

Laps näitab isale oma „meistritöö“. Isa vaatab seda huviga, ergutades mõne kiitva sõnaga last. Astume trepist alla internaati. Ruumid on avarad, sisustatud stiilselt, kuigi lihtsalt ja praktiliselt.

Et luua kodust vaimu, on alguses poiste arvu piiratud kuuega. Pärastpoole, kui on juba teatav vaim loodud, võetakse rohkem juurde. (Tütarlaste internaati veel ei ole.)

Magamisruum on ühine. Kõrvaltoas on pesuruum dušidega ja pesukaussidega. Siin pesevad lapsed endid iga päev üleni toas seisnud veega. Edasi on töö- ja mängutoad. Mängitakse ping-pongi, malet ja muid mängu. All on ka kodu pereema ja kodu õpetaja ruumid.

Eestoa kaudu astume õue, kus jälle tunda hoolikat kätt ja tugevat vaimu: vanast, pool-kokkuvarisenud hoonest on saanud ilus, puhas laut, kus asuvad praegu kanad ja kodujänesed. Edaspidiseks on kavatsatud ka teisi loomi juurde muretseda. Endine hobusetall on veel kasutamata, kuid ka sellel on juba projektis eesmärk ette nähtud. Aed on puhas ja hästi jaotatud. Ei puudu isegi puukool. Igal poisil on ka oma maala-pike, kus ta võib kasvatada endale salateid, rediseid, lilli, porgandeid, ühe sõnaga, mida ta süda soovib. Suurt lõbu

teeb poistele müüa oma aiakraami perenaisele, või kostitada oma vanemaid oma kasvatatud aiaviljaga, kui nad tulevad neid vaatama.

Aiast tagasi tulles astume veel keldriruumidesse. Kohe eesruumis on näha keskküte, väikese kummuti suurune, mida köetakse kivisöega. See kütab nii hästi kogu maja, et isegi mineval külmal talvel ei ole tubade temperatuur iial langenud alla +14°R.

Ka elektripump asub siin ruumis, ja siit lähevad ka soojavee torud vannituppa. Elektririkke puhul on ka võimalik käsitsi vett pumbata.

Edasi on ilus suur pesuköök, võlvi-tud kõrged keldrid ja töökoja-ruumid. Pesuköögis pestakse küll praegu ainult harilikku pesu, kuid ta on juba selle mõttega ehitatud, et siin edaspidi naisõpilased õpivad pesupesemist. Kogu aeg annab seletusi lahke, vastutulelik pere-mehe, kes on koondanud siia mitte ainult kõik oma huvi, vaid on mahutanud siia ka oma varanduse. Kogu kool on eraettevõtte, olgugi, et moraalselt ministeeriumilt toetatud ja mõnes suhtes eelistatud seisukorras. (Õpilastel tuleb maksta iga kuu umbes 14 krooni kooliraha, ja ligi 100 krooni kostiraha!).

Ei ole vast huvituseta lühidalt kokku võtta dr. Z. vaateid üldse kooli ülesandele ja selle korraldamisele.

„Kooli lõpptulemuseks on inimene, kes oleks harmooniliselt arenenud, rõõmus ja teadlik, kes oleks ettevalmistatud sellele kohale, mis tal tuleb täita elus“, ütles umbes dr. Z. „Inimesed oma ande, arenemise ja koduste olude poolest on niivõrt mitmekesised, et siin minu arust on võimatu liigselt ühtlustada. Ebaloomulik oleks, kui meie põlisest linnaelanikust kasvataksime põllumeest, ja põlisest põllupidajate lapsest mingisugust teadlast, kui see ei vasta tema huvidele ja kodusele kasvatusle.“

Algkoolil on teine ülesanne kui kesk- ja kutsekoolil, ja seepärast arvan mina, et riigid, kes püüavad need ühte sulatada, peavad tulevikus teadusemehi, ülikooli õppejõude välismaalt importeerima, kuna andekamad inimesed langevad üldisele tasapinnale, ja on võimatu saavutada seda vaimlist eliiti, mis ometi nii tarvilik igale rahvale. Algkooli

ülesanne on minu arust järgmine: anda võimalikult kõigile lastele võimalust mööda suurim haridusmiinimum, (das größtmöglichste Minimum an Aufklärung) mida tarvitab kodanik, kes peab täisteadlikult täitma omi kodanikukohuseid ja kasutama selge vastutustundega oma kodanlisi õigusi.

Minu arvamuse järgi oleks kõigil sunduslik 3—4-aastane üldine koolikohustus. Sellele järgneks kuue-aastane keskkool neile, kes õpetajate äranägemisel selleks kohased ja kelle vanemad sellega nõus. See keskkool oleks kaheastmeline. Esimene aste kehtaks kolm aastat ja oleks selleks, et süvendada ja laiendada üldist algkooli kava. Teine keskkooli aste oleks pühendatud praktilisele elule ettevalmistamiseks nii teaduslikult kui ka praktiliselt. Küsimuse alla tuleks selle lõpetamisel umbes keskmine ametniku kutse (mittler Beamtenlaufbahn) käsitöölised, kaubanduse alal tegevad isikud, — kohanedes vastava raiooni elutingimustele ja elunõuetele.

Põhimõtteliselt tuleksid gümnaasiumi need õpilased esimesest keskkooliastmest, kes seal osutunud selleks kohaseks, kuid ka need õpilased, kes on lõpetanud algkooli ja kelle juures veel hiljem on ilmnunud nende arenemine ja vaimse töö võime. Kuid üks asi on selge: gümnaasium võib vastu võtta vaid valitud, andekaid, arenenud õpilasi, sest siit minnakse ülikooli, — ja see ei ole nalja asi. Kes seda teed tahab minna, sellelt nõutakse vaimset ja hariduslikku maksimumi. Ülikooli ei minda, et kergemat elu ja paremat teenistust saada, vaid kohusetundega, et oma vaimu arendada kogu rahva kasuks. Nii siis astuks gümnaasiumi:

1. esimese keskkooli astme lõpetajaid (normaalne);
2. algkooli lõpetajaid;
3. eraettevalmistusega isikuid.

Tähtsamat osa mängib minu arvamusel keskkool, mida ei tule segada kutsekooliga. Kutsekoolidesse astuksid õpilased keskkoolidest, kus nad juba on teatavas suunas liikunud, et saada vas-

tavaks juhiks. Kutsekool kehtaks 2—3 aastat, s. o. 2 aastat teooriat, üks praktika-aasta. Praktika alla tuleks võtta ka loomulikult suvevaheaeg. Missugused peavad olema kutsekoolid, see tuleks valida vastava maa kohaselt. Poolas oleksid otstarbekohased järgmised kutsekoolid:

- a) põllumajanduslikud;
- b) aianduse- ja mesinduse koolid;
- d) põllumajandus-tööstuslikud — (Landwirtschaftlich-Industrielle, Umarbeitung der Rohstoffe);
- e) metsanduse;
- g) nafta- ja söetööstuslik;
- h) kangakudumise koolid etc.;
- i) puu-, naha- ja metallitööstuse koolid;
- j) ehituseriala koolid (maa-aluste ja maapealsete ehitiste jaoks, nagu sookuiivatamine Polesjes);
- k) kaubanduskoolid;
- l) masinaehitus;
- m) kunstikäsitöö.

Tütarlastele tuleks arvesse võtta veel sotsiaalseid ja majapidamise koole, mille lõpetamine oleks võrdne küpsuseksamile.

Ülikooli juurde tuleks avada sotsiaalne naisteülikool, mis valmistaks ette sotsiaalsele emakutsele. Kas ei oleks meil alaealiste kohtus tarvis vastavalt ettevalmistatud naisi? Sest mehel ei ole seda peent instinkti, mis peitub naise ema-iseloomus. Või jällegi koolihooldajaid; ka vabrikuhoidajaid, kes oleksid vaimselt ettevalmistatud, aga ka inimesi praktiliselt ämmaemanda kohuste täitmiseks, lastevarjupaikade hooldamiseks jne.

Veel oleks minul üks suur soov, et haridusminister, rahaminister ja kaitseminister oleksid valitavad pikemaks ajaks, — või koguni alaliseks. Palju oleks võimalik siis hariduse alal teha.

Kuid miks kalduda unistustesse.

Siin on minu reaalne tööpõld, kus ma tahan kõik teha, mis minu võimeis, et kasvatada oma kodumaale väärtuslikke inimesi“.

Geograafia endises Tartu seminaris.

Dr. phil. nat. E. Markus.

Koguteoses „Tartu õpetajate seminar“*) antakse ülevaade seminari õpetegevuse ning tema õppejõudude üle. Endise kauaaegse geograafia õpetaja I. Prostakov'i tegevust kirjeldades nimetatakse, et ta „nõudis peale ametliku õpperaamatu veel laiemate käsiraamatute lugemist“. Selline nõudmine seatakse ühendusse lemmikute küsimusega — öeldes, et I. P. „lemmikuteks olid peamiselt need (õpilased), kes pearaamatukogust võtsid lugemiseks raamatuid“, ning lisatakse juurde: „Kui mõni õpilane tahtis saada eriliselt häid numbreid, siis luges neid raamatuid ja tarvitas andmeid, mida ametlikus õpperaamatus polnud“. Kuna kõne all on I. P. õppetöös esinenud väärtuslik külg, toodud väited aga selle kohta loovad ebaõige arvamuse, siis olgu selgitamiseks märgitud järgmised asjaolud.

Olles saanud hariduse mitte ülikoolis, vaid õpetajateinstituudis, püüdis I. P. õpetajana süveneda geograafia põhiprobleemesse ja kaasas käia edeneva teadusega. Sääraseks endatäiendamiseks omas ta tüsedaid looduslikke eeldusi.

I. P-l oli rohkeköiteline isiklik raamatukogu, mis sisaldas tolaeagset uumat maadeteaduslikku kirjandust. Uus raamat telliti sageli ette enne tema ilmumist. Sellist raamatukogu on raske soetada praegusel keskkooli-õpetajal. I. P. ei keeldunud andmast raamatuid õpilasile.

I. P. armastas reisida: enamasti iga suvi viibis ta kodu- või välismaal. Reisidel saadud muljeid tarvitas õppetöös. Ei väsinud rõhutamast reisi tähtsust õpilasile.

Tähtsamate õppevõtete hulka moodses maadeteaduse õpetamises kuulub *oluliste geograafiliste momentide esiletõstmine*. Käsitelles teatavat ilmajagu eraldatakse temas esinevad erilist tähelepanu väärivad nähud ning peatutakse viimaseil üksikasjaliselt. Esiletõstetavad olulised küljed valgustavad nendega ühenduses olevaid nähte ning valmistava-

vad õpilast iseseisvalt omandama õpperaamatust kursuse vähemolulist osa.

I. P-l oli viisiks peatuda pikemalt teatavail küsimusil. Nii käsitles ta üksikasjaliselt Gangese madalmikku, selle sademete hulka, suurt rahva tihedust, taimkatet ning muid nähte, mis iseloomustavad seda maa-ala kui erilist looduslikku tervikut. Elav pilt maaliti Tiibeti, Hiina lössilise aluspinna, väärt-pabereid pügava prantslase, Vene mustamulla j. m. kohta. Pakkudes olulisi külgi klassis, lasti õpilasil läbi töötada muu materjal kodus õpperaamatu järgi. Juba tol ajal pakkus õpperaamat tuge õppetöele. Kruber'i „Euroopa“ kuulub paremate maadeteaduse õpperaamatute hulka ilmakirjanduses. Head olid Leshaft'i „Füüsiline geograafia“ ja Kruber'i „Välisilmajaod“. Ainult Venemaal käsitlev koguteos (Speranskaja j. t.) laskis end oodata.

I. P. ei leppinud õpperaamatuga. Õpetada tulevasi koolitegelasi iseseisvalt tarvitama kaugel kultuurilistest keskkohadest *suuremate käsiraamatute* kaasabi — see pidi olema geograafia õpetamise olulisemaks eesmärgiks. Seminaristid tarvitasid klassiraamatukogu. Suuremaid geograafilisi teoseid sisaldas kooli pea- ehk fundamentaalraamatukogu, kuhu I. P. algatusel muretseti maadeteaduslikku kirjandust. Mainitud kirjandust soovitati ning loeti. Ei ole raske endale kujutella, mis tähenduse omas säärane lugemine. Õpilane viidi otseselt geograafilise algallika juurde. Prževalski'st loeti Kesk-Aasia looduse üle, tutvuti sealse kultuuri ning elamisviisidega. Kuulus maadeuurija kirjeldab elu nii, nagu ta seda reisiril nägi. Lugeja tegi vaimus reisi isiklikult kaasa. Loeti reisidest Ameerika ürgmetsisse, peatuti Aafrika rahvuste kirjeldusil, käsiteldi arktilist loodust. Me saame pildi sellise lugemise väärtusest, kui tuletame meelde aega, kus koolis paremal juhul kuulati õpetaja ilusat jutustust või õppimine toimus küsimiskostmistest varal.

*) Ilmus Tartus 1929. a.

Suuremate geograafiliste teoste lugemist ei soovitatud ainult, vaid ka nõuti. Mäletan meie klassis aset-leidnud anekdootlikku juhtumit. Aine kordamisel kevadel räägib õpilane Tiibetist. Kõne all on seal esinev rikkalik loomastik. Õpetaja esitab küsimuse antiloo-pide kohta. Õpilane vaikib. Õpetaja: „Kas te ei ole lugenud Prževalski't?!“ Õpilane ei saa jätta ütlemata: „Olen“. I. P. nimetab vastava liigi nime*) ning küsib täiendavalt: „Aga missuguse järve piirkonnas eriti levib nimetatud liik?“. Vastaja arvab: kui on kõne all juba järv, siis peab viimane muidugi kujutama Tiibeti tähtsamat veekogu, ning kostab: „Kuku-nor“. See oli ühtlasi kinnituseks, et Prževalski oli tõesti läbi loetud. Vastaja varustati „neljaga“ ning saadeti kohale.

Suuremate käsiraamatute tarvitamise ning oluliste geograafiliste külgede allakriipsutamise teel oli võimalik peatuda seminaris tõsisemal teaduslikel probleemel, millest osa leiab teadusilmas praegugi veel laialdast tähelepanu (metsa-stepi, tundra-metsa j. m. maastikuliste piiride nihkumine jne.). Tolleaegse teadusliku kirjanduse läbivaatamisel selgub, et I. P. tutvustas õpilasi sageli nende küsimustega, mis olid tema ajal elavalt kõne all. Rõõbiti sellega peatuti tähtsail maadeuurijail. Richt-hofen'i, Humboldt'i, Dokutšajev'i j. t. kujud püsivad mälus seminaris ajast. Erilise tähelepanu osaliseks said mehed, kelle nimed on seotud Tartuga (Struve, Baer).

Oma tulevasse raamatukokku soovitas I. P. seminaristel muretseda tarvilisi käsiraamatuid, mille nimed ta laskis üles kirjutada vastavate maade käsitlemisel. Soovitatavate raamatute keskel ei puudunud koguni säärased teosed, nagu Suess'i „Maa nagu“ (Das Antlitz der Erde) j. m.

Seminaris endise õpilasena tuletan lugupidamisega meelde kolme õpetaja—Tretjakov'i, Jurkatam'i (Tamm'e) ja

*) Ka nende ridade kirjutaja ei mäleta tolle antiloo pi nime. Võimalik, et oli kõne all orongoo (*Pantholops hodgsoni*), kes on väga sagedane Tiibetis, esinedes seal kuni 20—40-pealiste karjadena.

Prostakov'i — nime. M. Tretjakov oli distsipliinitud mõtlemisviisiga inimene ning oskas huvitavalt käsitleda oma ainet. Õpilasi vaimustas tema töö. Ka nende ridade kirjutaja tundis huvi matemaatika vastu. Öeldakse, et *teaduslikku huvi* virgutab õpilasis see õppejõud, kes pakub neile jõukohast toorest uurimismaterjali ja õpetab seda analüüsima. M. Tretjakov töötas liiga süstemaatiliselt, ta juhtiv käsi oli alati tunda. J. Jurkatam laskis otsida õpilasil „puhast tüve“, harutada selle muutumisi. Lähtudes kujudest „vede — vedi vesi“, „kohta — koha“, „lauda — laud“, „teg(e)tud — tehtud“, jõuti iseseisvalt — liikudes vastupidises suunas — sõnult „üks, ühte, ühe“, vormideni „ühe—ühte—ükte, üks—üksi—ükti—ükte“. I. P. viis noored inimesed otsese uurimismaterjali juurde. Kui ei oleks teinud takistusi teenistusvõimaluste leidmine, siis oleks nende ridade kirjutaja läinud otsima „puhast tüve“ Helsingisse. Saatus juhtis ta I. P. jälgedesse.

I. P. pidas õpetamise tähtsaks eesmärgiks arendada õpilases teaduslikku geograafilist mõtlemist, nagu seda nõuab praegunegi geograafia metoodika.

Seminaris lõppaktusel pidas pikema kõne preester ning näitas, et meie edu oleneb kõikvõimsa määramisest. Samu mõtteid kordas direktor. Võttis sõna I. P. ning lõpetas noorile õpetajale kaasaantud soovi sõnadega: „Gospodaa, ne zabut' te nauuki: nauuka—eto istotšnik, otkuuda võ dolžnō tšerpat' svoii znaania“.

Millega seletub eriliste soojade suhete puudumine I. P. ja õpilaste vahel? Siin võib kõne alla tulla kolm seika. Esiteks käsitles I. P. sageli vahest liiga tõsiseid küsimusi. Teiseks ei olnud õpilaste algkoolist kaasa toodud ettevalmistus alati küllaldane. Mäletan nooremaid õpilasi — end ja oma klassi ei osanud tol ajal tähele panna, arvata-vasti toimisime samuti, nagu kõik teised — õpilasi, kes eelklassis olles lugesid tundide kaupa Leshaft'i „Füüsilist geograafiat“. Viimaks — I. P-l ei olnud head kõneandi, ning huvi oma seletuste vastu tekitas ta ainult sisu tõesedusega.

Käesolev kirjutis ei ole mõeldud koguteose arvustusena. Veel vähem tahaks ta olla etteheiteks artikli kirjutajale, kes koostas oma töö talle saadetud materjali alusel, mistõttu artiklis „negatiivseid nähtusi on enam käsitletud kui positiivseid“. Autor isegi kardab, et talle

saadetud „subjektiivsete memuaariliste andmete tõttu“ „mõnelegi vahest on liiga tehtud (lhk. 214). Võtsin kätte sule, et rõhutada mõtet: kui keegi kannab endas paremaid püüde, siis saatku teda teadmine, et temast kunagi saadakse aru ning ta püie leiab hindamist.

Ühepäevane täienduskool.

H. Summer.

Meil on möödapääsmatu tarvidus täienduskoole nõnda korraldama hakata, et õppimine neis kõigil kuueklassilise algkooli lõpetajail oleks võimalik sel määral, nagu see pedagoogiliste nõuete kohaselt peab olema. Pedagoogid meil ja mujal on kindlal arvamusel, et noore kodaniku kasvatamise eest peab kool vähemalt kaheksateiskümne eluaastani hoolitsema. Selles sihis tuleb ka meil asuda küsimuse praktilisele lahendamisele.

Kuuepäevased täienduskoolid ei või meid niipea eesmärgile viia. Ainult jõukamate vanemate lapsed võivad neis õppida. Kui meie aga tahaksime teha sääraseid täienduskoolid kõigile sunduslikeks, siis leiaksime ees raskused, millest ei ole võimalik mõne aastaga üle saada. Tuleks tõsta väga suurel määral kehvemate toetussumme, mitte ainult vähemaks toetuseks, vaid paljude pea täielikuks ülalpidamiseks. Mõistagi, et see ei ole teostatav päeva-pealt.

Kuuepäevased koolid nõuaksid ka väga palju varustust. Tuleks ehitada palju uusi koolimaju ja võtta ametisse väga palju õpetajaid. Pealegi ei saaks õpilased taludes oma vanematele tööl abiks olla ja linnades ei saaks noored inimesed ametiõppimisega toime. Kas suudaksime aga linnade täienduskoole nõnda elunõuetele kohandada, et sealt tuleksid välja kiirelt- ja hästitöötavad tööliselised, see on suur küsimus. Isegi õieti rikkalikult varustatud heade õppejõudude juhatusel töötavad kutse- ja majapidamiskoolid saadavad välja õpilasi, kes ei tea, mis peale hakata, kui võistelda tuleb nende inimestega, kes on õppinud praktilise töö juures. Toon

ühe näite. Majapidamiskooli lõpetaja ei leidnud soovitud õpetaja kohta. Ta läks söögimajasse ametisse, kuid juba kolmandal päeval lõpetati temaga arved. Ettevõtja ei saanud leppida aeglase töötempoga. Koolis on ikka aega küllalt. Kiirust ei ole seal sel määral nõutud, kui nõuab seda elu, ja vaene majapidamiskooli lõpetaja ei ole kõlvuline tööle lihtsas söögimajas, kus praktilisel teel oskuse omandanud isikud alati tööd leiavad. Oleks muidugi liialdus ühe näite järgi nõnda otsustada, kuid näiteid võib tuua veel. Võib öelda, et majapidamiskooli lõpetajad tõesti ei ole suutnud näidata, mis nemad paremini suudaksid teha kui seni on tehtud. Nende algatusel ei looda ettevõtteid, ka kõige lihtsamaid, kuigi kõik haritud kodanikud teavad, et meie oma toitlusolude suhtes sellekohasest teooriast oleme jäänud kaugele maha.

Ma tõin ainult ühe ala mitte seks, et selle ala tegelased oleksid eriti nõrgad, vaid et juhtida tähelepanu sellele, kui tugevad võistlejad koolilõpetajail on praktika-inimeste, elukoolist tulnud ja visa tööga karastatud inimeste hulgas.

Elunõuetele vastav ja eluga alati kontaktipidav tegevus on töökojas, põllul, karjalaudas. Seal dikteerib elu ise oma nõuded, mida tuleb tingimata täita. Kool võib ikka elust eemale jääda ka kõige andekamate õpetajate juhtimisel. Kuid praktika on sagedasti väga kitsa silmaringiga. Teooria on see, mis valgust heidab kutsealale ja teed näitab. Nii oleks siis ideaal neid kaht ühendada — kooli ja kodu, kus üks teist täiendaks. Selliseks ühendajaks on ühepäevane täienduskool. Kui õpilane on ol-

nud viis päeva töökojas või majapidamises tööl, siis ei ole mitte raske teda täiendada selles, mida kodu ei suuda temale pakkuda. Seesugustes koolides tuleks õpetada mitmekesiseid õppeaineid. Linna- ja maakoolid peavad siin mitmeti väga palju teineteisest erineva. Toome näiteks ühe maakooli tunnikava.

I n ä d a l.

1. Tervishoid.
2. Tervishoid.
3. Käsitöö.
4. Käsitöö.

II n ä d a l.

1. Põllumajandus.
2. Põllumajandus.
3. Emakeel.
4. Laulmine.

III n ä d a l.

1. Kodaniku- ja majandusteadus.
2. Kodaniku- ja majandusteadus.
3. Emakeel.
4. Ajalugu.

IV n ä d a l.

1. Aiandus ja mesindus.
2. Aiandus ja mesindus.
3. Laulmine.
4. Emakeel.

Algkooli õppekava järele kordamisest ei või siin juttugi olla. Mingisugune õppekava ei ole pühadus. Äraarvamata mitmesugused on inimeste arenemisteed. Paljud tähtsad tegelased on endile ise arenemisteed rajanud. Ajalugu kubiseb neist näiteist. Peaasi on, et õppekava sisaldaks aineid, mis vastavad õpilaste huvidele ja elunõuetele. Sellelt seisukohalt ei ole tarvilik ka loodusloo ja matemaatika õppimine eriliste õppeainetena. Kindlasti on tarvis teadmusi neil aladel, kuid neid teadmusi andku tervishoiu, põllumajanduse, majandusteaduse j. t. õpetajad sel määral, mil määral nad on just tarvilikud nende ainete õppimisel. Muidugi ei piirdu õppeainete nimestik ainult sellega, mis siin toodud. Iga kool püüdku toimida valikut oma nõuete kohaselt, kusjuures õpilaste soove peab tõsiselt arvestama. See ei võiks olla asjale kuidagi kahjulik, sest õpilased on siin enamikus juba selles eas, et nad õppekava koostamise juures võivad omi soove avaldada.

Ühepäevane täienduskool olgu ka õppeaja suhtes painduv ja liikuv. Sügisel

võib töö täienduskoolis umbes kuu aega puududa. Selle töö teevad õpilased hiljem ära ja õpivad kaks päeva nädalas seni, kuni kõik tegemata jäänud töö tehtud. Säärasel korraldusel saavad õpetajad palga terve õppeaasta eest, sest nad on kõik õppeaja töö ära teinud. Tasuarvestamine oleks võimalik palgaseaduse § 6. alusel.

Eriline raskus on aga eriainetes õppejõududega. Tähtsal kohal on maataienduskoolides need ained, mis on seotud õpilaste kutsealaga. Suur arv üldhariduslikke või ainult puht-üldhariduslike aineid on asjale kahjuks.

Seni aga puuduvad meil kohtadel kutseala tegelased pea täiesti. 75% meie rahvast elab küll maal ja elatab ennast peaaegjalikult põllupidamisest ja temaga seotud tegevusest, kuid talupidajate hulgas ei ole isikuid pea sugugi, kes võiksid õpetada noorsoole seda tööd, mida nad ise on kogu eluaja teinud. See on imestustäratav nähe ja peab varsti kaduma. Iga ala nõuab kutselist ettevalmistust. Seda nõuab ka põllumajandus. Vist ei ole kaugel aeg, kus igas külas talupidajate hulgas leidub mitu põllumajandust õppinud isikut. Kursuste kaudu võime neist valmistada ette täienduskooli õpetajaid. Seega oleksime varustatud kohapealsete õppejõududega, mis on kõigiti soovitatav, sest kohaline elanik tunneb hästi oma ümbrust ja temal on töö praktiliseks arendamiseks suuremad võimalused.

Esialgselt peame aga katsuma läbi ajada jõududega, kes elavad kaugemal, kuid siin on võimalik tööd nõnda korraldada, et üks õpetaja töötab 4—5 tundi päevas ja seega aastas tuleb 2—3 korda kooli. Möödunud õppeaastal töötasid ja töötavad ka käesoleval õppeaastal Harjumaal mitu ühepäevast täienduskooli ja nende õppejõududeks olid ja on ka praegu peale teiste õppejõudude ka jaoskonna-agronoom ja arst.

Õppekavad koostasid õpetajad ise ja saatsid nad koolivalitsusele kinnitamiseks. See kord võiks püsida veelgi pikemat aega, sest ta annab võimaluse kohandada tööd kohalistele nõuetele.

Täienduskoolis tuleb õpilasi isetegevuse kaudu õpetada. Kaduma peavad loengud, kus õpilastele kirjandust kätte ei

anta ega ka juhatata. Veel paljudes halvemates koolides on saanud halvaks harjumuseks loengu järgi koostada õpperaamatuid. See töö ei anna kunagi häid tagajärgi, sest ta killustab tähelepanu ja annab ikkagi lõppeks koguni puuduliku õpperaamatu-vihu, millesse õpilane isegi suhtub umbusklikult. Praegusel ajal, kus raamatuid trükitakse, peaks õpilasi juhtima nende allikate juurde. Elus tuleb iga kutseala tegelasele palju tegemist teha kirjandusega. On aeg sellega juba koolis harjuda.

Olen näinud täienduskoolis arstide tööd, kes lasevad õpilastel oma seletusi üles kirjutada ja ei tea, et kõik see tarkus, mida õpilased suure ajakuluga puudulikult vihkudesse märgivad, leidub juba ammu palju täielikumalt õpperaamatuis trükitult.

Samasuguseid asju tuleb ka ette põllumajanduse õpetajatega. Koolivalitsused peavad siin töö juhtimisel alati silmad lahti pidama, et tööd ei halvataks viletsate meetoditega.

Kirjandust tuleb kasutada täiel määral. Kui ta puudub, siis tuleb asuda tema soetamisele.

Tähtsal kohal on ühapäevastes täienduskoolides ka õpilaste töö vabatöö toimkondades. Siin on see koht, kus isetegevus tuleb täiel määral kasutussele. Juba algkoolides on vabatöö toimkonnad andnud suuri tagajärgi ja õpilased rakendatud igas suhtes loovale tegevusele. Seda enam suudavad toimkonnad anda tagajärgi täienduskoolis. Toimkonnad korraldavad omi töökoosolekuid tarviduse järgi. Toimkonna juhatus annab aegsasti teada sellekohaste kuulutiste kaudu kuulutiste-tahvilil koosoleku aja ja töökava.

Lähemas tulevikus on loodetavasti võimalik minu tegevuspiirkonna koolides vabatöö toimkondade tööd näha. Praegu töötavad vabatöö toimkonnad

enamasti igas kuueklassilises ja ka mõnes neljaklassilises koolis. Loodame, et sellest algatusest kujuneb tubli kasvatulik tegur. Kui nüüd endistele toimkondadele tulevad veel uued juurde, saame lähemas tulevikus veel enam kogemusi. Vabatöö toimkonnad peavad tõstma sisuliselt täienduskooli tööd ja avama õpilastele selle isetegevuse tee, mis viib neid nende jõu karastamisele. Saksa ühiskond-kool on rajatud sellele põhimõttele. Meie ei saa asutada veel praegu sääraseid katsekoole, kuid me katsume uut põhimõtet teostada meie harilikus koolis hariliku koolitöö kõrval. Kui temal on küllalt positiivseid tulemusi, siis hoolitseme selle eest, et ta saaks koolis rohkem aega ja ruumi.

Daltoni töökorraldus võib samuti olla siin suureks toeks. Õpilastele tulevad anda kätte nende arusaamisele kohandatud kavad ja nõuda neilt palju enam iseseisvat tööd kui harilikus koolis.

Käesoleval õppeaastal avatakse loodetavasti veel nii mitmed ühapäevased täienduskoolid üle maa. Oleks väga soovitatav, et nende kohta võetaks elavalt sõna. Arvatavasti teostatakse nende kaudu meie täienduskool, sest niisuguses ulatuses on võimalik teda õige pea sunduslikuks teha. Tema muutmise kahe- ja rohkema-päevaliseks on siis järgmine samm, kui selleks avanevad võimalused.

Ühapäevaste täienduskoolide vastu on maavalitsustel huvi, mida näitavad teiste maavalitsuste järelepärimised nende koolide kohta. Ei ole põhjust arvata, et see huvi hakkaks kahanema, sest kõigile on selge nende tarvidus. Keegi ei taha 14-aastast last omaette jätta. Kool peab teda pikemalt oma kasvatusliku mõju all pidama ja temale juhiks olema kuni 18-nda eluaastani. Seda nõuab meieaja kasvatusteadus.

Kooliraamatukogud.

H. Schmidt.

(Järg.)

Kooliraamatukogude korraldamine.

Kuidas korraldada kooliraamatukogu? See on küsimus, mis tuleks vastata. Pealegi ei ole meie kooliraamatukogude jaoks veel suudetud maksma panna ühiseid põhimõtteid, üldisi korraldus-aluseid. Ka tegelikult on meil pea igas koolis korraldatud raamatukogu isemoodi.

Käesoleva kirjutise ülesanne ei ole aga siin üksikasjadesse tungimine ja seepärast tähistame ainult üldisi põhimõtteid.

„Raamatukogu sissesead oleneb kogu vanusest, laadist jne. Jaotus, mis ühele hea, võib osutada teistes tingimustes täiesti vastuvõtmatuks“, arvab H. T. Soveri*) ja seda õigusega. Isegi nii kardinaalses küsimuses, kui—kas ühendada või hoida lahus õpetajate- ja õpilaste-raamatukogu—lähevad arvamused lahku, s. t. seegi peetakse olenevaks kohalikest oludest ja kooli tüübist. Kui Soomes koolivalitsus õpetajate- ja õpilaste-raamatukogude eraldamiseks seminaris korralduse tegi, siis protesteeriti selle vastu seminaride raamatukoguhoidjate konverentsil**).

Põhjusena tuuakse ette, et suur osa kirjandust tuleks niisugusel korral mursetseda kahekordselt. See põhjendus ei ole paikapidav. See on kõrvaldatav sellega, et tarviduse korral antakse õpetajate kogust (mis on peamiselt teaduslik) raamatuid ka õpilastele ja vastupidi, ilukirjanduslikke töid võivad õpetajad saada ka õpilaste raamatukogust.

Ka muid erilisi põhjendusi ei saa esitada kogude lahutamise vastu seminarides, sest olugi, et vahe õpetajaks-õppija ja tema õpetaja vahel on väiksem kui harilikult õpetaja ja õpilaste

vahel, kuid üldiselt püsib õpetaja- ja õpilaste-vahekord siiski.

Eraldamise poolt räägivad asjaolud: 1) raamatute saamise tingimused võivad olla õpet. ja õpil. erinevad, nagu on erinevad ka kogudes leiduvad teosed.

Neid ühendades, oleksid need erinevused õpilastele liiga silmapaistvalt esitatud, ja niisugune alaline, terav õpetajate eesõigustatud seisukorra silmapaistmine, võib pedagoogiliselt olla ainult kahjulik.

2) õpilastekogu saab selle tõttu erilise ilme, et temas on mitmed raamatud mitmes eksemplaris, ja kõide peaks olema eriliselt vastupidav. Sinna tuleks koguda ka paremaid õpilaste töid ja referaate. Ka võiks selle (kataloogides) ühendada kehvemate õpilaste toetuseks määratud raamatukoguga.

3) õpilasraamatukogu jaoks tuleks sisse seada lihtsam kataloog, ja nii, et seda saaksid kasutada mitu õpilast korraga. (Näiteks autorite tähestiku järgi korraldatud nimestikud seintel.) Õpetajatekogus ei ole selleks tarvidust.

4) õpetajatele aga peaks võimaldatud olema oma kogu võimalikult vaba ja koha peal kasutamine, mis aga pole mõeldav õpilaste suhtes.

5) kui soovitakse õpilasi tutvustada ka raamatukogu-asjandusega ja selle korraldusega, siis oleks loomulik teha algust nende endi kogu juures, mis lihtsam.

Võiks veel tuua terve rea näiteid nende kogude erinevusest, kuid usun, et nende lahutamise paremused on selgunud neistki näiteist.

Nii tuleksid alg- ja keskkoolides õpetajate- ja õpilaste-raamatukogud korraldada tingimata eraldi.

Viimasel ajal on meil keskkoolides hakatud moodustama n.n. aineklasse, ja sellega ühes ka aine-raamatukogusid.

Kuigi nende ridade kirjutaja asub aineklassi süsteemi järjekindla läbivii-mise suhtes eitaval seisukohal, peab

*) Kirjastonhoito (Helsinki 1910.).

***) Ensimmäinen seminaar. kirjastonhoitajien kokouksen pöytäkirja 1911. (Helsinki 1913.).

siiski tähendama, et järjekindluse mõttes oleks ju loomulik, et kui kõik teised õppeabinõud, miks siis mitte ka raamatud viia oma klassi. Kuid siin ei tohiks minna nii kaugele, et isegi õpetajate-raamatukogu aineklasside vahel jaotusele tuleks — nagu selleks mõnel pool kavatsusi. Õieti ei saagi seda teha, sest millisesse klassi mahutada ped. metoodiline j. m. kirjandus, näit. üldhariduslikus keskkoolis.

Selleks tuleks moodustada eriline — õpetajate-klass. Ja seda nimetaksime meie õpetajate-raamatukogu ruumiks. Nii peaks olema selge, et õpetajate-raamatukogu tuleks igatüübilistes koolides ja igasuguste süsteemide juures hoida lahus õpilasraamatukogust, ja et seda ei saaks jaotada klassidesse.

Õpetajate-raamatukogust tuleks eraldada (ruumi ja kasutamisevõimaluste suhtes, mitte eri kataloogi!) käsikogu, mille kohasemaks asukohaks oleks õpetajatetuba, ja mida iga õpetaja saaks kasutada igal ajal, selleks kelleltki luba küsimata.

Kui raamatukogu ruumi kohta mak-
sab nõue, et see oleks soe, valge, kodune ja kättesaadav, mitte keldrikorral või põõningul, ja mitte keskküütest olenev, siis tuleb seda eriti rõhutada õpetajate-raamatukogu ruumi suhtes, mis peab võimaldama kirjanduse tarvitamist kohal. Õpetajate-raamatukogude kohta märgitagu veel üht — tarvitamise kord olgu võimalikult vaba. Kellelt siis võiksimel küll veel oodata korda, kui mitte õpetajailt, kes teistele korraldust peavad õpetama. Katalogiseerimisviiside juures peatumiseks puudub siin võimalus, ja vististi ka tarvidus. Võimaluse korral tuleks see ühtlustada av. raamatukogude kohta maksmapan-
dud korraldustega, kuigi ka see jätab mitmeti soovida. Tähtis pole mitte see, missuguses kapis asub teatav teos, vaid üldised, kõigile tuntud põhimõtted ja kasutamiseviisid, mille järgi raamatu kergesti leiaksime.

Õpilaskogudes on tähtsam kui vaba juurdepääs — lihtsus ja korralikkus. Suuremates kogudes ei tuleks unustada ka raamatute paigutamist riulite suuruse järgi. Ülemised riulite vahed

olgu kitsamad. Sellega hoitaks kokku hulga ruumi, ja kogu näeb ka nägusam välja. Ka ei tohiks riulid olla liiaks kõrged, mis raamatute väljaandmist raskendaks.

Mõnelt poolt on esitatud nõue, et õpilaskogu (ilukirjanduslik) jagunegu klassidesse, mis teel oleks võimalik igale klassile määrata kirjandus, mis vastaks tema arenemisastmele. Ilma et selle juures pikemalt peatuda, tähendame, et algkoolis on see läbiviimata ja isegi keskkoolides on sellest rohkem tüli kui kasu. Õpilasil tuleb tihti kirjutada referaate, milleks materjali tuleks otsida mitmest klassikogust. See oleks tülikas. Samuti on selge, et õpilaste arenemisastmeid arvestada on palju otstarbekohasem ja õigem koheldes üksikuid õpilasi raamatute väljaandmisel, kui otsustada selle järgi, millisesse klassi ta kuulub. Sellegi küsimuse juures ei saa meie minna detailidesse. Küll aga võiks osa õpilaskogust ja nimelt: kehvemate õpilaste toetamiseks määratud õpperaamatud ja klassis käsitlusele tulevad teosed (mitmes eksempl.) mahutada klassidesse, mille juhatus ja väljaandmine sünniks täielikult õpilaste poolt, muidugi õpetaja järelevalvel.

Lõppeks ei saa jätta kordamata, et meie kooliraamatukogu korraldamisel on veel väga palju teha. Õpetajail puudub selleks tihti tarvilik ettevalmistus ja eelteadmused. Ka sellekohase kirjanduse puudus (eriti eestikeelse) annab end tunda.

Kui siin asja parandada soovitakse, siis on paratamata õpetajate tutvustamine raamatukoguasjandusega kas vastavatel kursustel, või veel parem, juba asutises, kus ta saab ettevalmistuse oma kutsele. Ent raamatukogu hingeks on selle juhataja. Temalt nõutakse huvi, teadmisi, oskust süstematiseerida ja andi korraldada. See peab olema isik, kes armastab raamatuid, tunneb neist rõõmu. Alles siis on kindlustatud kooliraamatukogu ülesannete täitmine.

Kokkuvõttena kooliraamatukogude korraldamise kohta esitan järgneva kava:

Skeem-kokkuvõte.

Kesk k o g u.

Igas linnas peale ülikoolilinna. Ülalpidajaks kas õpet. ühing, või koolivalitsus, või keskkoolid (ühiselt) või jälle kõik koos. Sisaldaks peale teaduslike teoste incunaableid, käsi- kirju ja võimalust mööda ka ilukirjandust (valikuta). Peale õpetajatele peaksid võima kogu kasutada teaduslikeks otstarveteks ka teised. Ruum teoste kasutamiseks kohal!

Õpetajate- raamatuk.

Teaduslik. Filosoofil., loogil., psühhol., eetil., esteetil., eksp.-psühh., koolitervish., ped.-ajal., ped.-ajakirjad, üksikuid aineid käsitlev kirjand., ped.- või psühh. väärtusega ilukirj. tööd.

Juhataja saab tasu. Võimalus kirjandust kohal tarvitada. Õpetajad saavad raamatuid ainult kogujuhataja loal. Õpilased võivad saada vastava aine õpetaja soovitusel ja korraldusel. Kaartkataloogid (autorite, aine ja soovitav ka teoste pealkirjade tähestik.)

Õpilaste- raamatuk.

Hukirjanduslik (valitud). Ühine kõikidele klassidele. Juhatajaks üks õpetajaist (loomulikult kirjanduse õpetaja). Soovi korral saavad raamatuid ka õpetajad. Raamatud antakse kojuvii- miseks. Õpilastele seina-kataloogid (autorite tähestik!). Väljaandjale kaartkataloogid (autorite ja teoste pealkirjade tähestik). Kataloog. tööde juures kasutatakse vanemate ja ilusama käe- kirjaga õpilaste kaasabi. Juhat- ajal eri tasu.

Õpetajate- käsikogu.

Leksikonid, ped. entsüklop., sõnaraamatud, kirjanduseajalugu, kooliseaduste-kogu, statist. kokkuvõtl. ülevaated üksikutelt teadusealadelt. Ainult kohal tarvitamine. Erilist kataloogi pole vaja. Tarvid korral eraldatakse vastavad kaardid õpet. raamatuk.-Kogu suurus 200—500 köidet, kuulub õp.-kogu juhat. korraldusse.

Õpilaste- klassikogud.

Sisuks: kehvemate õpil. toetamiseks määratud raamatud ja teosed (mitmes eksempl.), mida kasutatakse klassis töötamisel. Korraldajateks ja väljaandj. õpilased — õpetaja juhtimisel ja järelevalvel. Tegelik tutvumine raamatukoguga! Oma kataloogid. Korraldus olgu lihtne.

Lugemislaud.

Kõik koolile tellitud ajakirjad, ajalehed ja õpilasajakirjad korraldatakse ühiselt õpilastega, kasutatakse ühiselt. Tegelik korraldus õpilaste käes — õpetaja juhtimisel ja järelevalvel. Koju ei anta; ainult kohal tarvitamine.

M ä ä r k u s: Raamatuid muretseb kogujuhataja, õpetajate poolt esitatud soovide kohaselt, koolijuhataja nõusolekul.

Aruanne Riia „Valsts Tehnikums'i“ juurde korraldatud sõidust (20—23. XI. 1929. a.)

N. Nurmiste.

Haridusministeeriumi kutseosakonna direktor hr. Subani seletuse järgi on Lätis kaht liiki kutsekoole.

1. 3-aastased „arodskola'd“ (tööstuskoolid): puutöölise, metallitöölise elektromontöörise, ehitustöölise (mitte meistrite), keemiatöölise (esialgu ainult nahatöölise jaoks), maalri, trükitöö, majapidamise, naiskäsitöö, rätsepatö ja kaubanduskoolid. Kõik nimetatud tüübid, mis rajatud 6-kl. algkoolile, on juba olemas, kuid neid ühendav seadus on alles parlamendis vastuvõtmisel. Suurtes linnades töötavad „arodskola'd“ õhtuti ja ainult teoreetiliselt, kuna kutseiline praktika omandatakse päevases palgaametis; vähemates linnades on tegevus päevane ja praktika teostub kooli juures asuvates töökodades (nädalal tunde — 42, neist praktikat 20, teooriat — 22); töökojad on ka suvevaheajal tegevuses.

Selles liigis on raudteekool oma 4-aastase kursusega erandiks; ülesanne — raudtee tehnilise personaali ettevalmistamine. Kool asub Dünaburgis, kus Vene ajast on alles suured raudteetöökodade hooned. Kahel esimesel aastal on praktiline töö erirühmades, kuna 2 viimast klassi on töö ühes raudteetöölisega; töönädal — 46 tundi, sellest prakt. 24 ja teor. 22; kooli lõpetajad saavad 1-se järgu töölise kutse, kuid pääsevad tublidusele vastavalt ka kaugemale (nagu meistrid, vedurijuhid jne.); tung kooli on väga suur, sest et lõpetajal on kindlustatud amet raudteel.

On veel kavatsus asutada tuleval aastal Riias raudtee eksploatatsiooni ametnikkude kooli (telegrafistid, kaalujad, jaamaülemad).

Märkus: Laevamehaanikuid valmistatakse ette rahaministeeriumile alluva merekooli eriosakonnas.

2. Kõrgemad kutsekoolid on tehnikumid, kommertskoolid, õpetajate-instituudid ja mitmed üksikud erikoolid, nagu vaimulikud õppeasutised ja inglise

instituut (ingl. korrespond. ettevalmistamine; õppejõud kõik inglased).

Tehnikumid on kolmesugused:

a) riigi tehnikumid (Valsts tehnikums) Riias ja Liibavis, 6-kl. põhikoolile rajatud, 4-aastase vältusega; Riias — 4-ja osakonnaga, Liibavis ainult 1 — mehaanika osakond; selles tüübis on teoreetiline ettevalmistus tugev, kuid praktilise kindluse omandavad lõpetajad alles aastate jooksul, kuna nad lahkuvad koolist väga noorelt.

b) Riia linna tehnikum on tööstuskoolide lõpetajate jaoks 3-aastase kursusega; õpetus on õhtune ja ainult teoreetiline, praktilised teadmused omandatakse päevases ametis. Selle kooli lõpetajad on praktikas kindlamad, kuid ei saa vanaduse ja koormava päevatöö tõttu võistelda Riigi tehnikumi õpilastega teoreetiliste teadmuste põhjalikuses.

d) hiljuti avati Rježitsa's 2-aastane tehnikum, millesse astujailt nõutakse täielist keskkooli haridust; Lätis on palju üldhariduslikkude keskkoolide lõpetajaid, kes kohta ei leia, aga samal ajal on tunduv puudus tehnikuist, iseäranis teedeehituses ja maaparanduses; Rježitsa Tehnikumi juures ongi avatud ehituse ja melioratsiooni osakonnad.

II.

Valsts Tehnikums asub end. Nikolai gümnaasiumi toredas hoones ja pühitseb lähemal ajal 10-aastast tegevuse juubelit; kuid tema vanem osa — kultuurtehnikosa osakond — on asutatud juba 1913. aastal erikoolina. Praegune kool koosneb järgmistest osadest: 1) ehituse osakond, arhitektuuri ja teedeehituse alajaotusega; 2) mehaanika — alajaotusega masinaehitus ja elektrotehnik; viimane jaguneb lõppklassis tugevvoolu, nõrgavoolu ja raadio erirühmadeks; 3) tehnoloogia ja 4) kultuurtehnikosa osakond. Õppejõudude üldarv on 80, ainult 26-el õpetajal on nädalatunde üle 12-ne (norm — 18 eriai-

neis, 24 — üldaineis); juhataja annab 6 näd.-tundi ja on ühtlasi ehitusosakonna juhataja; juhataja abid (inspektorid) on ühtlasi ka osakondade juhatajad 10-ne nädalatunniga (3 inspektorit). Klasside arv 20: ehitusosakond 4, kultuuritehnika 4, tehnoloogia 4 ja mehaanika osakonnas 2×4 . Õpilaste üldarv 600, neist tütarlapsi 8. Kõik ei mahu korraga tööle ja õpetajaist on paljud päeval teises ametis, sellepärast töötab osa iseajal ja tunde on kella 8-st kuni 22-ni.

Õpetus vältab 4 aastat, 37—42 tundi nädalas; õpilased on tööga väga kooramatud, sest et ka õppeainete arv on suur (36—38) ja tahetakse anda ühes kutsega keskkooli tasapinnale vastav haridus; mitmed üldained on siiski aja-puudusel järk-järgult tunnikavast välja langenud, nagu maateadus, raamatupidamine, ajalugu (õpetatakse ainult kultuuriajalugu 2-he nädalatunniga), või on nende tundide üldarv väga väike, (saksa keeles $3 + 2 + 2 + 2 = 9$, matemaatikas $8 + 8 + 3 + 0 = 19$).

Arvatavasti juba tuleval aastal pikendatakse õppeaega 1-he aasta võrra.

Kooli lõpetab umbes 75% sisseastujaist, sest et algust tehakse hea valikuga: sisseastumise tung ületab vabu kohta umbes 50% võrra; suurem sõelumine teostub veel 1-ses klassis, nii et kõrgemal kaotusi juhtub vähe.

III.

1. Ehitusosakonna tegevust on kõige parem jälgida suure albumi järgi (Watmani täislehte mõõdud), millesse kõik ühelt õpilaselt 4-ja aasta kestvusel nõutavad joonised on kokku köidetud.

Igas klassis on 2 rühma: ehitajad (teed ja sillad) ja arhitektid (hooned); mõned tunnid on rühmadel eraldi, enamused aga ühised. Teises klassis on tänavu ainult ehitajad, sest et mõudmine teemeistrite järgi on suur. Juba esimeses klassis tehakse algust projektsioonjoonestamisega ning perspektiivõpetusega; joonistamine lõpeb ehitajal esimeses klassis, arhitektid jätkavad seda ka teises klassis, joonistades stiilivorme; teises klassis tehakse algust hooneehituste projektidega (muidugi arvestusteta).

Harilikkude ehituskonstruksioonide jooniste rohkuse kõrval esineb samal määral ka palju jooniseid grafostaatikas, mis näitavad selle aine tähtsuse hindamist. Viimase aasta kavandid on kõik varustatud ehitustehniliste ja majanduslikkude kulude arvestustega. Niinimetatud lõputöid on mitu, näiteks peab teedeehitaja esitama 3 silla projekti: kivi-, puu- ja raudsilla kohta.

2. Mehaanika osakonnal on ka oma tööde album. See algab esimeses klassis joonistustega, mille objektideks on võetud masinad, nende osad, füüsika aparaadid; esimeses klassis algab peale projektiiv-geomeetria ja perspektiivi õpetuse ka tehniline joonestamine; hästi on täidetud kerade lõiked üksteisega, keralõige koonusega, tsikloid, Archimeedesi leht jne. Teises klassis, milles projektsioon juba lõpetatud, on palju masinaelementide õpetust. Iseärasena tundub, et ka algklassides täidetakse joonisega suur leht tervelt, nii et paari lihtsa rattakese joonisega täidetakse paberipind. Kolmanda klassi joonised näitavad, et ehituseala on lühidalt läbi võetud (seotised, võred, sildade ja katuse kande konstruktsioonid); samas klassis on masinaelementide joonistes esitatud palju kruvi ja hammersatta ülekandeid, kuna 1V-das kl. esinevad suured detail-konstruktsioonide joonised: masinaosad, indikaator ja tema diagrammid, katlad, töökodade plaanid ja sisseseaded, viljatööstuse ja meierei sisseseade; igale plaanile on mahutatud ka vastava hoone projekt — töökoja sisseseadele töökoja hoone, aurumasinale masinamaja.

Elektrotehnika alaosakonna õpilasel on III—IV-das kl. mitmesuguste generaatorite detailjoonised, elektrikeskjaama ja telegrafivõrgu kavandid, automaat-telefonikeskjaama projektid.

Samal osakonnal on veel väiksemas kaustas abialbum, kuhu kõigi eriainetes kirjalikud tööd on kokku pandud. Ise klassi keemia praktilised tööd on kirjeldataud suurteil lineeritud lehtedel; iga töö on õige pikk ja haarab ühe täie küsimuse keemia korralisest kursusest: hapniku saamine ja omadused, sedasama Cl, H, N₂O, NH₃ kohta, tuleleegi analüüs. Füüsika praktikum esineb

korrallikkudes töövihkudes; tööd on harilikud I-se klassi jaoks: erikaalu mõõtmised, Arhimeedes'e seadus, Mariotte'i seadus, katsed kalorimeetriga, pendel, tungide paralleelogramm, liht-masinad, õhu erikaal vana hõõglambi abil jne. Siin on ka mõned praktilise tähtsusega mehaanika küsimused, nagu Hook'i seaduse tõestamine, elastsuse modul. Täpsate pikkuse- ja kaalumõõtmise harjutuste juures on tehtud õpilasele ülesandeks võrrelda vene mõõte meetermõõtu-dega.

Selles albumis on ka palju suuremõdulisi kirjatöid mehaanikast, mehaanilisest ja keemilisest tehnoloogiast; viimastest on näha ka puu tehnoloogia käsitlemist.

3. Kultuurtehnika osakonnal albumi pole, kuma see ajutiselt töötas eemal iseseisva asutisena. Lähemaid seletusi tegevusest andis osakonna juhataja hr. Dutsmanis.

Osakonna ülesanne — maaparanduse ja sookuivatuse eriteadlaste ettevalmistamine; maamõõtmine on kõrvaline aine, kuid võetakse siiski nii põhjalikult läbi, et kultuurtehnikud maamõõtja ameti jaoks kõlbavad.

Lõpetajaist on jäänud 80% kultuurtehnikka alale, 20% on hakanud maamõõtjaks; see % jõuab parajasti katta maamõõtjate kahanemise vanaduse arvel ja erilist maamõõtjate ettevalmistust pole tarvis. Hr. Dutsmanis arvab, et reamaamõõtjal pole tarvis kõrgemat haridust ja ainult keskasutistes on vajaline mõni diplomeeritud maamõõtja (praegu on Lätis üle 400-ja maamõõtja, neist umbes 10 kõrgema haridusega).

Kartus, et keskaridusega maamõõtja asetub liiga vara suure vastutuse ette, on kõrvaldatud vannutatud maamõõtja instituudiga; vannutatud maamõõtjaks saab mitmeaastase tubli praktika järgi, ja ainult vannutatud maamõõtjal on õigus plaanidele alla kirjutada.

Maamõõtmist õpetatakse I-st klassist peale ja juba esimesel suvel minnake välispraktikale, kusjuures esimesed plaanid lahendavad õige lihtsaid ülesandeid (pind väike, maastik tasane, niveliiri pole vaja). II-ses klassis tulevad tööd nivelliiriga, kuma III-das klas-

sis viiakse terve maamõõtja haridus lõpule (puudutatakse ka kõrgemat geodeesiat).

Geodeesia kabinetiks on väike ruum, millesse koondatud palju varandust, kuna instrumentide kogu on täieline: teodoliitide arv üksi ulatub üle 10-ne ja üks teodoliit on iseäranis hinnaline — triangulatsiooni ülesanneteks. Teiseks tähtsamaks asutiseks on melioratsiooni kabinet (ka väike tuba); siin on kogu igasuguseid eriaparaate: instrumendid puuraukude tegemiseks maapõue kihtide uurimiseks, ülekantav kast-laboratoorium vee analüüsimiseks, vee kiiruse mõõtjad, alusturba valmistamise masin vähendatud kujul, maaparanduse tööriistad, torude proovid, turba proovid, turbatööstuse ja sookuivatustööde mudelid. Juhiti tähelepanu Tšehhoslovakiast vast saadud Kopetski aparaadile, mulla mehaaniliseks analüüsimiseks (mulla läbisurumine veega mitmetesugu jämedusega klaastorude kaudu; sealjuures sadestub igasse torru veevoolu erikiiruse tõttu isesuguse erikaaluga mulla osi). Geodeesia ja melioratsiooni kabinetides on hoiul õpilaste valminud tööd; iga joonise juurde on lisatud vastav akt-aruanne arvestustega; viimases klassis on aktides ka täpsad rahalised kalkulatsioonid.

Projektide valmistamiseks on lõppklassis määratud 12 nädalatundi ja iga lõpetaja täidab 6 lõputööd; mõned tööd on kergemad, nagu küla või üksiku talu vesivarustus tuuleturbiini ehk vesioina abil; teiste jooniste hulgas on näha taluhoonete projekte, jõe profiil-lõikeid, jõe veepinna kõikumise graafikuid, jõe reguleerimise-õgvendamise kavasad, paisu ehituse kava jõe ja paisujärve pinda ettearvestamine, maaparanduse magistraalkanali projektid ühes osanikkude kulude jaotusega; omaette alaks on kalatiikide planeerimine (see tööstuse ala areneb viimasel ajal hoogsasti Kuramaal).

Kultuurtehnika osakonna tähtsamad eriained on geodeesia, hüdraulika, pinnatundmine, põlluteadus, sookultuur ja sooteadus, jõe reguleerimine, paisud ja lüüsid, ehitused, mullaehitused, teed ja sillad, põllumajand. ökonomia, eelar-

ved, meteoroloogia; peaaineks on melioratsioon.

Välispraktika on igal suvel ja korraldatakse kõige pealt kooli enda poolt 3—5 näd. iga kord; I—III-das kl. on praktika maamõõtmises, III—IV-das kl. maaparanduses. Maa-ala tööks saab mõnelt eramajapidamiselt, kusjuures töoandja peab andma õpilastele täielise toidu; kui eraettevõtjaid ei leidu, siis on saadaval ka küllalt riiklisi maatükke, mis vajavad mõõtmist ja parandamist (muidugi teevad õpilased kõik tööd läbi, kraavikaevamisega alates). Peale koolipraktika peavad õpilased veel era-kohtadel töötama, et omandada 8-kuulist praktikat, mis kooli lõpetamiseks nõutav.

4. Tehnoloogia osakond jäi lähemalt vaatamata ajapuudusel ja sellepärast, et põeb õpilaste puudust, mis omakord tingitud turupuudusest; ei aidanud ka palju, et õpilaste juurdetõmbamiseks osakonna endine pealkiri on muudetud keemia osakonnast tehnoloogia osakonnaks.

5. Kooli juures on kavatsatud mitmesugused kursused, millest seni ruumi- puudusel on pandud käima ainult kahed: elektromontööride ja autojuhtide jaoks; eriti hoogsad on viimased, töötades läbi aasta à 2 kuud iga kursus, kusjuures sisseastujaid on alati enam, kui vastu võib võtta; kursused algasid sõjamineisteriumist väljapraagitud 4-ja auto abil ja nüüd peetakse see autode arv alal ja ostetakse lagunenu asemele iga aasta üks täiesti uus auto, iga kord ise tüüpi.

IV.

Käigul läbi suurte kooliruumide hoiatab teejuht inspektor Friedberg kohe alul, et ruumid on halvad; niisuguse arvamusega võib ühineda ainult selles mõttes, et hoone pole ehitatud kutsekooliks ja sellepärast ei ole ruumide jaotus töökodade ja laboratooriumide jaoks kohane; loodetakse eelarve korras viia läbi mõnd hoovipealset juurdeehitust ja ei võeta vastu lisaruumide pakkumisi teistes hoonetes. Ruumidest on tingitud, et õpetaja rändab ja õpilased hoiavad ühte klassi, välja arvatud rännakud füüsika-keemia auditoriumi, kolme joonestusruumi ja praktika ruumides-

se. Klassi varustus: nooremates hari- likud vanad kulunud koolipingid, kõrge- mates suurepinnalised ka juba kulunud horisontaallauad; laudadega klassis istutakse ümmargustel seljatoeta toolidel.

Puutöökoda asub esimesel korral ühes avaras ruumis, mille lähedal teine väiksem tööde hoidmiseks kuna toores- materjal on põõningul kuivamas. Sis- sesead: 16 suurt tööpinki ja elektri- mootoriga liikuv treipink, suur pael- saal, veel suurem hõõvelmasin. Juha- tab meister; töötab ainult ehitusosa- kond, korraga on tööl pool kuni kolman- dik klassi ja ühe rühma nädalatöö täi- detakse 4-ja tunniga korraga; arvati, et ka teistes osakondades oleks tarvilik puutööd teha, kuid õpilastel pole sel- leks aega.

I-ses klassis valmistatakse kogu aasta igasugu ühendusi, millega kaks suurt puutükki kokku võib panna, II-ses klassis rakendatakse need ühendused ehitusasjandusele — aknaraamid, ukse- piidad, laepalkide kinnitamine, treppide mudelid; III-das klassis tehakse mude- leid: katusekande konstruktsioonid, sillad, kirikukupli luukere jne. Töö on algusest saadik väga korralik, osad lait- matult üksteise külge passitud, kõik tu- gev ja lihtne (pole värviga katmist).

Kõik tööd on koolile, endale võib õpi- lane teha ainult eriloal, kui ta on sun- duslikkude ülesannetega hästi valmis saanud (mitmed teevad endile suuski); viimasel juhul peab õpilane ise tooma materjali, kuna kool temale ei müü. Va- hest toimitakse ka kooli mööbli paran- damist või tehakse koridori kappisid õpilaste isiklikkude asjade hoiuks (üks kapp on jagatud mitmeks eraldi osaks). Puutöömaterjali saab kool odavalt riigi metsatööstuse küttepuidest; eritellimi- se järgi valmistatud pikad puuhalud töötatakse enne kuivatamist töökoja saemasina abil ümber.

Metallitöökoda asub keldrikorral 6-es ruumis: materjali ja tööde hoiukoht, kruustangide ruum, kolm töömasinate tuba ja sepatuba; sepis on primitiivne, kolle vana pliidi asemel; kõik muu va- rustus on täieline: kruustange üle 20-ne, treipinke 6 (1 omatehtud), 1 freesma- sin, hõõvelmasin, metallsaemasin, puur- masinad jne.

Töid juhatavad vaheldumisi 2 meistrit, õpilasi on ainult mehaanika osakonnast (jällegi arvati, et ka teistel osakondadel oleks vaja metallitööd, kuid tunnikava on muidugi koormatud); töötatakse poole klassi viisi kõik 4 nädalatundi ühekorraga.

Midagi ei tehta müügiks, kõik läheb kooli tarbeks, alates esimese tööga — peitli teraga; tehakse töökojale tööriistu (haamrid, sepaalasid vanast rööpast), koolile vajalikke lukusepatööd (võti, lukk, luku parandus), füüsika aparate (elektromagneet, piromeeter); valamised tellitakse väljast, sest et kooli asumine peenemas linnaosas valamise sisseseadmist ei võimalda; tööde järjekord: I-ses klassis viilitööd ja aasta lõpul plekitööd; II-ses klassis tööd treipingil; III-das klassis tööd freesmasinaga; IV kl. käib töökoja asemel autojuhtide kursusel. Andekamad õpilased võivad eriloal ka endile midagi teha, seltsides väljaspool oma töötunde ametlikkude rühmade juurde; seejuures peab vabatahtlik töötegija ise väljast ostma töömaterjali. Ühes masinaruumis asub diiselmootor kui tagavara jõumasin elektrivoolu võimalikkude rikete puhul; kahjuks on sama diisel ainukeseks jõumasinaks, ja mehaanika osakonnal pole mingisugust jõumasinate laboratooriumi.

Elektrotehnika laboratoorium asub 5-es läbikäidavas toas ja üllatab oma täiusega masinalaboratooriumi puudumisega võrreldes. Suure jaotustahvli montaaži võib tagant hästi näha teisest toast, sest et tahvel on pandud vastu tagavaraust, mis harilikult on kinni. Ukse avamisel näeme peale muu, et jaotustahvliks on võetud end. vene Nikolai gümnaasiumi marmortahvel, mille kuldaurahaga lõpetajate nimed veel peal. Ühes ruumis harjutatakse elektrivalgustuse sisseseadmist lattidest kokkulöödud toa mudeli külge; mootorite ja dünamode hulgas juhitakse tähelepanu repulsioonmootorile, mille pöörlemise suuna võib muuta voolu katkestusega; elektri-piromeeter on juhede kaudu ühendatud kõikide ruumidega ja õuega ja võib mõõta iga paiga temperatuuri 0,1° täpsuseni. Aparaatide tubades näidatakse automaattelefoni kesk-

jaama seadeldist, omatehtud Hyghesi telegrafisid, kalleid kaabli vea otsimise aparate, ja teisi pretsisioon-riistu; endise Riia-Moskva telefoniühenduse riipoolset osa ja el. signaalaparate. Viimane tuba on raadio ruumiks ja seal näeme peale muu üht nõrgavõimelist saateaparati.

Füüsika-auditoorium on ühtlasi keemia õpetamiseks; tavalisest füüsika aparate rikkimeinekust keemia reaktsioonidest on hoidutud sellega, et katseid teravate ollustega tehakse isesuguses kindlustatud „gaasitoas“. Füüsika instrumentaarium on auditooriumi taga ja ei üllata millegi poolest, riistu on üldse vähe. Edasi tulevad 2 praktika ruumi anorgaanilise keemia ja füüsika prakt. tööde jaoks, siis kolm tuba on orgaanilise keemia laboratooriumi all; tehnilise keemia laboratoorium on kõige ruumikam.

Lõpul näitas koolijuhataja kooli muuseumi, mis on õigemini õppevahendite asupaik 5-es ruumis; siia on kogutud paremad ehitiste ja sildade mudelid, ehitusmaterjalide kogud, nende ainete täielised komplektid, mis portselani, fajanssi, paberi, naha valmistamiseks tarvilikud; kõik Lätimaa puude proovid (tükid vana ja noort puud põiki ja pikuti lõigetes), kogu eksootilisi puid ja lõpuks tükk eesti põlevkivi.

V.

Tehnikumi aastaelarve üldsumma on 276.400 latti (1 latt = 72½ senti). Palkadeks kulub 194.000 latti, majapidamiseks 16.300, invent. ja õppevahenditeks 11.300, materjalile 3.600, autojuhtide kursusele 40.000, õppemaksust vabastamiseks (25%) 9.700, abirahadeks (tagasimaksu tingimusega) 4.000 latti. Tuludes on 30.000 õppemaksusid (50 l. õpilaselt), autojuhtide kursused 38.400, elektromontööride kursus 750 latti.

Õppemaksud kuuluvad riigisummade hulka ja kooli erisummad kujunevad ainult sisseastumise maksust (10 latti õpilaselt) ja võistluseksami maksust (2 latti võistlejalt).

Õpetajate palkade juures tuleb esile sama nähtus nagu Eestis: riigikoolides on palgad seadusega kindlaks määratud.

tud, aga omavalitsuse koolides võib ülalpidaja maksta nii kuidas soovib; sellepärast võib Riia linn oma tehnikumis maksta 427 latti kuus niisugusele õppejõule, kelle kuupalk Riigi Tehnikumis 321 latti. Sealjuures ei ole linna majapidamine sugugi hiilgav ja palkade maksmiseks otsitakse mõnikord riigikassa toetust (seaduse järgi on õpetajate tasu keskkoolis täielikult ülalpidaja kanda).

Lisamärkus: Tehnikumi lõpetajail pole takistusi edasiõppimiseks; võivad astuda ülikooli, kui on sooritatud kontrollsamid, mis korraldatud kõigile sisseastujatele. Täni on ülikooli (milles tehnilised osakonnad olemas) läinud umbes 10% tehnikumi lõpetajaist.

*

Kokku võttes on Läti tehnilise hariduse korraldamisega meist ees, sest Tallinna Tehnikum on alles asutatud ja mitmed küsimused on veel lahendamata (ruumid, varustus, tunni- ja õppekavad, õpetajate tasu normid, lõpetajate edasiõppimise võimalused jne.).

Läti riigitehnikumid on meile sellepöolest õpetlikud, et nad on rajatud 6-kl. algkoolile, nagu meiegi tehnikum; Skandinaavias, Soomes ja Hollandis on tehnikakoolid algkoolist vaheastmega eraldatud.

Erilist tähelepanu väärib kultuuritehnikaosakond Valsts Tehnikumsis kui kõige vanem ja paremini sissetöötatud osakond; pealegi puudub sellenimeline osakond teistes haritud naaberriikide tehnika-keskkoolides.

Kirjanduse arvustusi ja ülevaateid.

J. Kents. Eestimaa.

Maadeteaduse õpperaamat keskkoolide III klassile. 2. täiesti ümbertöötatud ja parandatud trükk. K.-Ü. „Loodus“. Tartu, 1928.

Dr. phil. nat. E. Markus.

Riigi iseseisvuse saavutamiseks asus tähtsale kohale keskkooli õppekavas kodumaa geograafia. Oma maa tundmist rõhutavad kultuurrahvad, pühendades talle aega ning tähelepanu. Eesti keskkoolis käsitletakse kodumaad terve aasta, püüdes pakkuda teda õpilasile, kes on läbi võtnud välismaad ning omavad seetõttu küllaldase ettevalmistuse kodumaast arusaamiseks.

Iseseisvuse esimesil aastail saatsid kodumaa geograafia käsitlust raskused, sest puudus küllaldane maadeteaduslik uurimismaterjal. Raskusist oleme üle saamas. Eesti õpetlased on asunud kodumaa geomorfoloogia, hüdrograafia, mullastiku, taimgeograafia, tulunduse j. m. uurimisele. On ilmumas koolidele vastavaid õppevahendeid. Geograafia õpetamise komisjon koostab suurt Eesti kaarti, mis rajatakse uuemaile uurimistele. Pildistatakse tähelepanuväärivaid maastikke. Koolid püüavad korraldada kindla kava järgi maadeteaduslikke ekskursioone.

Tähtsat tuge pakub geograafia õpetamisele õpperaamat, kus kokkuvõtlikult esitatakse õpilasele tarviline geograafiline aine. Riikliku iseseisvuse alg-aastail ei olnud võimalik seada ilmuvaile õpperaamatuile suuremaid nõudeid. Juhtluse asemele asub pikkamisi metoodilisus. Suur osa kümne aasta eest ilmunud õpperaamatuid ei rahulda praegust kooli, mis seab talle pakutavaile vahendeile pedagoogilisi nõudeid.

Uusi kodumaa geograafiat käsitlevaid teoseid hakkas ilmuma varsti pärast ilmasõja lõppu. Keskkoolidele määratud õpperaamat jõudis müügile esimesena trükina 1921. ning teisena trükina 1928. aastal. Nii on õpetajail olnud võimalik tutvuda temaga üksikajaliselt ning proovida tema vastavust eesti keskkoolile.

J. Kents'i raamat annab ülevaate Eestimaa asendi, suuruse, tema pinnaehituse, kliima, vete, mullastiku, taimkatte, rahvastiku ja tulunduse ning poliitilis-geograafiliste olude üle, esitab kodumaa regionaalse ülevaate ning peatub lühidalt Eesti maastikulisel liigestusel. Raamatus esinevaid seletisi täiendavad pildid, diagrammid, arvustikulised andmed, kaardid.

Käsitleme „Eestimaa maadeteaduse õpperaamatut“ nende nõuete seisukohalt, mida praegune geograafia metoodika seab õpperaamatule.

Võttes kõne alla maadeteaduse õpperaamatu — temas pakutava ainese *metoodilise läbitöötamise* seisukohalt, soovime leida raamatust liigestatud ülevaateid, reljefsust ning selgust käsitusviisis ja õppimisele-kuuluvate nähtude käsitlemist nende väärtuse järgi. Nimetatud nõudeid püüab autor silmas pidada. Peatükis „Rahvused“ antakse enam-vähem selge pilt Eesti rahvusliku koosseisu, enamusrahvuse ja rahvuslike vähemuste arvuliste suhete üle ning peatutakse Eestil kui rahvusriigil.

Oluliste momentide esiletõstmine vajab rõhutamist. Geograafia õpetaja soov on ära märkida kodumaa tähtsamad geograafilised küljed ja kanda nad reljefselt õpilase silmade ette. Võttes, näiteks, kõne alla Läänemere liiklemistena, käsitleme selle mere sügavust, tema ühendust ookeaniga, mere arenenud rannajoont, siin tekkinud sadamaid, kujutame graafiliselt Eesti sadamaid välismaadega ühendavaid veeteid ning laevaliine, sadamate sügavust ning sadamaist lähtuvaid farvaatreid, sadamaist läbi käinud laevade hulka, suurust ning kuuluvust, õpime tundma mere tähistamist ja jääkatte küsimust ning laseme kerkida endi ette selle võrratu tähtsuse, mis omab Läänemeri ühes Tallinna sadamaga Eesti riiklikus elus.

Teatava olulise külje kohta käiv aines on raamatus sagedasti laiali pillatud ega anna kujukat pilti käsitlesele kuuluvast nähust. Kodumaa geograafia pakub rohkeid võimalusi olulise allakriipsutamiseks. Esile tõstes põllutulduse määravat tähendust Eesti tulunduselus, võiksime võtta andmed teatava rahva kutsealade kohta mitmesuguseis tööstus- (Inglismaa), põllutuldus- (Soome) ning põllutuldus-tööstusmais (Saksa) jne. ning ära märkida põllutulduse osa Eesti tulundusgeograafias.

Õpperaamat pakub õpilasele paiguti toorest, läbitöötamata materjali. Korraldatud ainekst leidub suuremal määral raamatu füüsilis-geograafi-

lises osas. Inimesgeograafiline osa koosneb mõnikord nimede loeteludest. Nimed varustatakse lühendiste ning muude lisandistega: Ko. (J. Aivaz ja Ko., lhk. 116), A./S. (A./S. „W. Schneider ja Ko.“, lh. 116), Pojad (A./S. „Usvansky ja Pojad“, lhk. 123) või pojad (J. Puhk ja pojad, lhk. 125), O./Ü. (O./Ü. „Töö“, lhk. 117) või O.-Ü. (O.-Ü. „Eko“, lhk. 122), P. K. (P. K. „Estoonia“, lhk. 125), Ltd. jne. Selle tagajärjel tekivad keerulised kombinatsioonid („Eestimaa trükikoja A./S. trükikoda“, lhk. 127; „A./S. Paul Eiche Ltd“, lhk. 124), mis asetatakse teksti, kuid mida ei saa määrata õppimiseks kesk-kooli III klassi õpilasele. Nimede rahvapärastamist ei ole küllaldaselt tarvitatud: „A./S. „Rotermann'i tehaste“ suurveski“ (lhk. 125) asemel räägitakse koolis kõnekeele eskujul lühidalt „Rotermann'i suurveski“ jne. Näitena vabrikulise ala käsitlemise kohta toome väljavõtte toidu- ja maitseainete tööstuse kirjeldusest. Lhk. 126. loeme:

„Sokolaadi- ja kompvektivabrikud—suurimad neist on Tallinnas („Kave“, Brandmann'i, G. Stude, Klausson'i, „Gloria“ j. t. vabrikud), Tartus (J. Kont ja Ko.), Pärnus („Progress“) j. t. linnades“.

Lhk. 127. kirjutatakse:

„Edasi tuleks veel nimetada tärgklise ja siirupivabrikuid (tähtsamad neist on O.-Ü. „Viru“ vabrikud Rakveres ja Kadriinas, ETK kartulihelvete valmistamise vabrik Põltsamaal, O.-Ü. „Järva-Jaani“ tärgklise vabrik“ j. t.), pärmivabrikut (Tartus), makaronivabrikut (Tallinnas — „Minerva“), limonadi- j. t. karastusjookide tööstust (Tallinnas, Tartus j. m.), kilu- ja kalakonservide-vabrikuid (Tallinnas — ETK j. t., Narva-Jõesuus j. m.), taimevõi- (margariini) tööstust (Tallinnas — „Ekstraktor“, „Kokk“ j. t.) jne.“

Lähtudes maastikupõhimõttest (ruumiprintsiip) koondatakse teatavad üksteisega seotud nähud vastavaiks tervikulisiks ühikuiks. Selleks pakub õnnelikkum materjali õpperaamatuse paigutatud, prof. Haltenberger'i poolt lihtsustatud taimkatte kaardile (lhk. 57) vastav Eesti taimgeograafilise liigestus. Kahjuks õpperaamatus ainult nimetatakse taimkatte võid, jät-

tes nad tervikuina iseloomustamata (lhk. 58). Autor tähendab õieti, et maastikulised ühikud ei ole Eestis küllalt läbi töötatud. Raskusest saadakse koolides üle sel teel, et valitakse väike arv väljakujunenud maastikulisi ühikuid (Tartu voorestik, Otepää-Haanja moreenkingustik, Alutaguse metsad ja sood j. t.) ning käsitletakse neid tüüpilisina näiteina maapinna, taimkatte, mullastiku, põllutulunduse ning muudelt seisukohtadelt. Autor aga esitab õppe- raamatu lisas 24 maastikulise ühiku loetelu, mida on raske kasutada keskkooli III klassis.

Maadeteaduse õpetamist kroonib teda läbiv kausaalne idee: otsides põhjussidemeid geograafiliste nähtude vahel, arendab kõne-all-olev õppeaine õpilases järjekindlust otsuste tegemises. Kahjuks, laseb kausaalsus paista end „Eestimaa maadeteaduse õppe- raamatus“ tagasihoidlikult. Kodumaa geograafia pakub põhjussidemete käsitlemiseks rohkeid võimalusi. Juba raamatusse-paigutatud levimiskaarte (põlvvöö Rakverest Petserini, lhk. 79; karulivöö Põhja-Eestis, lhk. 84) analüüsid, peab õpilane põhjendama vastavate nähtude sagedust teatavais piirkonnis.

Peatume raamatu *teaduslikul küljel*.

„Eestimaa maadeteaduse õpperaamat“ püüab „anda geograafilist läbilõiget iseseisva Eesti 10 aasta saavutusist“ (lhk. 5). Autoril on õnnestunud enam-vähem otsarbekohaselt kasustada Eesti füüsilis-geograafilise külje kohta käivat ainet, mis suurelt osalt oli olemas juba enne maailmasõda. Tarvitamist leiavad H. Bekker'i andmed Eesti geoloogilise alus- põhja kohta. Viimase 10-ne aasta kes- tel Eesti tulunduselu kohta kogutud andmeid kasustatakse vähema eduga.

Sama mõistet ei tähendata igakord sama sõnaga. Kahe Põhja-Eestis esineva ladestu ning ajastu tähendamiseks tarvitab autor leheküljel 21 sõnu „ordoviitsium“ ja „siluur“, lhk. 30 — „ordoviitsium“ ja „gotlandium“, geoloogilisel kaardil — „alam-“ ja „ülem-siluur“ ning lhk. 33 — „ordoviitsiumi“ kõrval koguni „ülem-siluur“. Tekstis tarvitatakse sõna „taimkate“ (lhk. 53), kaardil — „taimes- tik“, jõgede kirjeldamisel tekstis räägi-

takse „jugadest“ (lhk. 48 j. t.), kaardil kõneldakse ainult „koskedest“ jne.

Raamatus esineb v a n a n e n u d a n d m e i d. Põlevkivi levimisala kantakse kaardile sel kujul, nagu teda tunti minevikus. Liiga vananenud on värvi- line taimkatte-kaart. Administratiiv- set jaotust kujutaval kaardil puuduvad mitmed linnad (Nõmme, Tapa, Türi, Põltsamaa, Tõrva), raudteed (Lelle—Pärnu, Sonda—Mustvee j. t.). Olgu tähendatud, et mõnes puuduses on autor isegi teadlik, kuna ta kirjutab esimese trüki eelsõnas juba 1921. a., et poliitilisel kaardil puuduvad mõned maakonda- de piirid (üles märkimata on jäetud Petseri- ja Valgamaa). Sellest hooli- mata on säärased väga puudulikud kaardid paigutatud ka teise trükki.

Autor ei kasusta tarvilisel määral viimase kümne aasta kestel korraldatud kodumaa uurimiste tulemusi. Eesti tai- mestiku ajaloolist arenemist (lhk. 59—62) selgitaksid näitlikult teaduslikus kirjanduses leiduvad Eesti soode tolmu- terade diagrammid. Metsanduse, töös- tuse j. m. kohta on võimalik saada õpi- lasele pakkumisväärilist materjali vas- tavailt asjatundjailt.

Eriteadlaste kaasabi kohta tehtagu siinkohal üks üldine märkus. Autorid annavad asjatundjaile sageli läbivaata- miseks oma käsikirjas-olevad õpperaa- matud. Eriteadlaselt nõuküsimine on soovitatav eriti säärase raamatute kirju- tamisel, millel puuduvad valmisolevad eeskujud või mis põhjenevad rohke too- resmaterjali ümbertöötamisel. Kuna aga on raske oluliselt parandada juba kirjutatud raamatut, tuleks esitada as- jatundjaile enne kirjutamisele-asumist ainese käsitluskava ning pidada detail- selt nõu üksikute peatükkide läbitöötamisel.

III klassi õpilasele pakutakse mõis- teid, mis ei ole välja jõudnud kuju- nemis-staadiumist. Lehekül- jelt 66 leiame, et jugukülas on 20—50 elanikku, kasakülas — 5000—20000 el., raitkülas üle 50000 elaniku jne. Sel- line asulate liigitus jäetakse rakenda- mata kodumaa oludesse ning õpilane ei saa aru, mis eesmärgiga räägitakse Eesti maadeteaduses meil olemasole- mata hiigla suurtest küladest. Õppe-

raamatu lõpposas esitatakse III klassi õpilasele vakla, paigastik, paigastu, paikkond ning — nagu varem nimetatud — 24 maastikulist ühikut.

Vaatleme õpperaamatut *töökooli* nõuete seisukohalt. Eelsõnas mainib autor, nagu vabandades, et „raamat näib otsekui kubisevat arvudest“ (lhk. 3). Tööpöolest ei tarvitse kellelgi teha etteheiteid maadeteaduse õpperaamatule, kus pakutakse otstarbekohast, vastavalt korraldatud ning kasustatud statistilist materjali, sest arvustikulise ainese analüüsimine kuulub moodsemate maadeteaduse õppeviiside hulka. Arvustikulisi tabeleid raamatus leidub ning neid püütakse ka tarvitada.

Autor soovib kasustada arve praktilisiks tööks. Enamasti iga tabeli all leidub sama lause: „Kasutage antud arvusi diagrammide joonistamiseks“ (lhk. 38, 90, 91, 92, 96, 97 j. t.). Diagrammi joonestamine iseendast ei ole maadeteaduse õpetamise lõppeesmärgiks: diagrammi koostamisel saame analüüsimisesse meid huvitavate otsuste tegemiseks. Näiteks, kujutades graafiliselt temperatuuriga sademete aastast käiku Edinbourgh'is, Tartus, Moskvast jne. (tab. II ja IV, lhk. 36 ja 38); seame diagrammid, mida harutades seame üles mandrilise ja merelise kliima tunnused ning iseloomustame Eestit kui ülemineku-ala Lääne-Euroopa kliimalt Ida-Euroopa kliimale. Sellé asemel et esitada õpilasele ülesandeid, mis viivad teda koostatud graafilise kujutise analüüsimisele, ning rajada tehtud otsuseile edaspidine kursus, teeb autor ise toodud tabelite kohta tekstis mõne lühikese märkuse ning käsib õpilasel lihtsalt kujutada arvud diagrammina.

Õpilaste isetegevuse elustamiseks määratud ülesandeid ei leidu „Eestimaa maadeteaduse õpperaamatus“ palju. Ka ei ole arvustaja ülesandeks ära märkida, missugused ülesanded oleksid kooskõlas teatava õpperaamatu iseloomuga. Üht tahaksin mainida.

Praegu ei kõnelda enam kaardilugemisest, vaid eri- (spetsiaal-) kaardid analüüsimises, mis on tungimas välismaail koguni algkoolidesse. Kodumaa omab hea üheverstalise kaardi,

kus erisuguseile pinnavormidele (voor, oos, möhnastik, moreeningustik, astangud, kõrgraba jne.) vastavad ainult neid pinnavorme iseloomustavad isohüpsid. Selliste kaartide harutamine pakub geograafia õpetamisele rohket pedagoogilist tuge. Kodumaa geograafia õpetamist oleksid süvendanud õpperaamatusse paigutatud Eesti tähtsamate pinnavormide ja maastikkude väljalõikeid kujutavaid täpsad kaardid.

Illustratsioonidena esinevaist piltidest on osa võrdlemisi rahuldavad (lhk. 111, 123, 130 j. t.), osa ebaselged (Laiuse voor, lhk. 20, Palgiparvetamine, lhk. 100 j. t.), osa oleks võinud raamatust välja jääda (Kivi Käsmu rannikul, lhk. 13, Väike-Munamägi, lhk. 21, Loopealne, lhk. 55 j. t.).

Diagrammidest väärivad oma selgitava iseloomuga pooldamist kartogrammid nr. 53. („Eesti statistilises albumis“ ilmunud, kadastri andmeil koostatud põllumaa tihedust kujutav kartogramm), nr. 68. (metsad) j. t. Liiga lühiaegseile vaatlusile (1924.—1926. a.) põhinevad kartogrammid nr. nr. 54. (põllumaa viljakuse valdkonnad), 58. (teravilja saak hektaarilt) j. t.

Kaartidega ei ole meie autoreil õnne. Kõne-all oleva raamatu eelkäija, Euroopa geograafiat käsitlev õpperaamat võidakse, kui tast välja lõigata raamatu lõppu paigutatud äärmiselt segased kaardid. Ka „Eestimaa maadeteaduse õpperaamatu“ autor oleks teinud paremini, kui ta oleks jätnud kaasa panemata raamatule vähekõlblikud värvilised kaardid.

Üks J. Kents'i „Eestimaa“ I trüki arvustajaist (J. Granö „Loodus'es“ 1922. a.) märgib ära raamatus esineva „mitmekülgsuse“, mille eest ei saa „autorile tänulik olla“ raamatu tarvitaja, ning soovib näha õpilase „arenemisjärgu ja nõuetele vastavat, kindlama meetodilise ja pedagoogilise kujuga raamatut“. Kindlama meetodilise ja pedagoogilise kujud vajadust tuleb rõhutada ka II trüki arvustamisel.

Lõppeks olgu tähendatud, et „Eestimaa maadeteaduse õpperaamat“ sisaldab puudusi, kui mõõta teda praegusele õpperaamatule seatava mõõdupuuga.

Need puudused ei takista teda siiski tarvitamast keskkoolis. Ainult õpetaja peab läbi töötama vastavad peatükid klassis, parandama vead ning ära märkima, mis raamatus ei kuulu õppimisele.

Marie Under. *Õnnevarjutus.*

Kogu ballaade. Eesti Kirjanikkude Liidu kirjastus 1929. Kaanekirjad Nikolai Triigilt.

77 lhk. Hind 3 krooni.

Ilmar Reiman.

Tosin ballaade koostatud ühte raamatusse. Lööd raamatu lahti aimusega, õnnevärinaga, tead, et sind ootamas midagi oivalist. Ja see tunne pigemini kasvab, lööb enam kobrutama ja vahutama raamatusse süvenedes, kui et alaneks ja vaibuks.

Üle eluiha, naudingute rikkalikkude varasalvede, silmapilgu ihara maitsemise, üle elu ülemlaulude siirdumine süngesse öösse, kohutava Styxi kaldale, agulite ahastavasse, kisendavasse õhk-konda, õudust ennustava memento mori lähedusse, mõrumeelsesse pessimismi, katkuvärvi melanhooliasse — see on Marie Underi luuletaja saatustee.

Rõõm ühest ilusast päevast võib veel kevadkuudel valitseda meeli, virgutada elama sinisepurjelisi sonetitunde, paaritades seda filosoofilise helgusega, hellusega, rahuga.

Algas ekstaasiga, millest hõre ja meeletu hõiskamine:

„Ah! toredaim on elamine maine

Ja vägev elu surematu püüd.

Mind võidab Rõõmu ihar,

hõiskav hüüd,

Ei iial olnd ma kaaluja ja kaine.

— — — — —

— — — — —

Et iga meel mul iga ilu joo.

Nii ahnelt tühjendan ma elulaeka,

Kui surmamõistetü — kel vähe aega.

Kuid midagi hiilib hiljem vahele õnnetundidesse ja nukrustades kurdab, haliseb luuletaja:

Ma rüüpan rõõmu, ent *miski* minus,

see tahab kannatada nõnda,

See kavalam kui mina: *filtreerib*

õnnest vaid piina mõnda.

Ajalaulude raudne rütm võngutab hingeandle keeli ja veereb sealt alla lohutamatusse hoigesse, üksiku hädakissa keset ühiskondlikke viletsusi:

Must ingel, õudne kontvõõras koputab luuletaja südame ukse taga ja koputab lakkamatult:

Ma tulen, ma tulen, tee lahti uks!

Olen mure ja teen su õnnetuks.

Raudküüsi kisun su une suust,

Sa virgud kui salvat, hing pole ju puust.

Su ajju nõelu, et terituks taip:

Su mällu tõved ja mõni laip.

Neist melanhoolia mahladest kooramatuna pöörab ta aine poole, mis võimaldaks sügavamalt, sümbolite rikkamat eneseväljendust. On liiaks palju ülevoolavaid, ületulvavaid tundmusi, mida suudaks veel kablustada subjektiivsuse tähe all sündiv habras ja hädaldav vorm.

Objektiivsuse ränikivi, rasket terast on tarvis vormi, et väljendada varjatumat osa endast. Ja aine leidub vanades, kummalistes muinasjuttudes: Kreutzwaldi muinasjuttude raamatu lehekülgedelt saab fantaasia rikkalikkude toitu. Salapärased tuled järve jääl, inimnahkade müütamine pimeduses, ebajala verejanu, saatuslik Koterman, sinihallid merilehmad, õudne vilulind Lapimaalt, inimhing kui rändav järv, saatanale vahetatud laps — need on teemad, mida käsitellakse uues, muinasjutulises ballaadide majas.

Võiksime sel puhul kõnelda ka kirjandusest, mis on ligidal meie tõule, meie raassile. Igapäev nimetatud rahvuskirjanduseks. Rahvakirjanduslikud ained valatud isikulisse vormi, filtreetritud läbi individuaalse prisma — selline on ka Underi ballaadide laad. Kindlasti tubli samm meie tõu kirjanduses edasi.

See on nägemusluule, mis elab Underi ballaadides. Intuiitvne aine äratundmine südamesilmadega. Konkreetne maailm täis asju, loodust, inimesi, verd ja liha. Ei ole siin paatost, marinisme, stiili ponduvat liigliha, vaid elavad pildid, mõtted, tundmused, tajumiste jäljed. See liigutab ja sunnib uskuma.

Paremaid ballaade kogus on „Nahakaupleja Pontus“, „Lapsehukkaja“

ja „Valge lind“. See on sügav, üldinimlik luule, kus haaravad vaid igivanad surma ja armastuse probleemid. Isiklikult meeldib kõige enam „Valge linnu“ raudne selgus, millesse on põimunud ahastav, painav valu. See on südant krampidesse kiskuv õudus keset selget päeva, jube nägemus heleda päikese all.

„Kuulge, kuulge, kuulake:

mis koha taevast täis —

Jälle tuleb, jälle tuleb, nagu
mullu käis!

Lapimaalt, jah Lapimaalt,

kus elab katk ja hall,

Säält ta tuleb laotust mööda

laial lohinal“.

Enametsikud valud on tulekirjaga tähistatud „Lapsehukkajas“. See on siult traagilisemaid ballaade kogus ja tema hiilgava õnnestumise põhjusi tuleb otsida osalt ka luuletaja naisisikust.

Külmem veidi ja jahedam on „Nahakaupleja Pontus“. Kuid taas teras selge nägemus, mis rabab oma lihtsusega, vormikindlusega ja harmooniaga.

Tänapäeva luuletajaist on üksikud katsetanud muinasjutu ainetega. Nime-

tada võiks vast Henrik Visnapuu „Parsilaid“. Igatahes vähe kaaluvat. Enam aga leiame juba vanemast kirjandusest. Kõigepealt Jaan Bergmann ja Jakob Tamm. Eriti viimasena mainitud luuletaja lugulaulude ainevald on ligemal Underi ballaadidele. Seal on ka hämarust, salapärasust, kahepalgelisi olen- deid.

Kuid abitu vorm on kandnud need lugulaulud unarusse.

Under avastab uuesti selle maailma uhke ja kõlava akordiga. Vormilt üllatavad ballaadid seesmise helinaga ja rahutu, raiuva rütmiga. Nende ehituslik külg on eeskujulik ja tasakaalukas. Faabula arendamiseks on tarvitatud kõige lihtsamaid vahendeid üllatusliku eduga. Nii et jõuaksime peaaegu tar- dunud terminini: klassikaline ballaad.

Kuid hoidugem sest surmalõhnali- sest sõnast, Underi „Õnnevarjutus“ sööbub meelde teravamini ja sügavamini, kui ükski teine tema teoseist. Seal on suhe isiklikele elamustele objektiivne, üllas ja selle tõttu teosel suur suggestiivne mõju.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Õpetajate IX üldkongress.

Kongressi kolmas päev 30. XII. 29. a.

(Järg.)

V. üldkoosolek.

Referaadid.

Koosolek algab kell 9.25 min.

Esimesena saab sõna referaadi ette- kandmiseks J. Reintam, kes kõneleb tee- mast

Õpetaja ainealine tasu.

Uus kool seab õpetajale suured, vas- tutusrikkad ja laialatuslikud ülesan- ded, mis aastaastalt kasvanud ja süve- nenud, kusjuures õpetajate töö iseloom, rohkus ja tingimused märksa erinevad teiste palgateenijate omist. Ei ole sel- lepärast kerge õpetajate palku normee-

rida *õiglaselt*. Sellega on ka seletatav, miks asja otsustamine ikka on hiline- nud ja närveerinud nii seaduseandjaid, omavalitsusi, õpetajaskonda, kui ka mitmeid rahvaringkondi ja avalikku ar- vamusust — siin on tegemist tähtsa elu- lise küsimusega, mis seotud võrdlemisi suurte aineliste kuludega ja mis riivab nii otseselt kui kaudselt paljude huvi- sid.

On tekkinud laialdaselt arvamus, eriti maal, nagu oleksid õpetajate pal- gad üldiselt kõrged, nagu hädaldaksid nad asjata ning liialdaksid oma nõud- mistega. Iga uue palgaseaduse päeva-

korrale tulekuga on tekkinud jälle uuesti närvlik õhkkond.

Õieti on olnud see vilets järellonkimine elukalliduse tõusule, rahakursi langusele ja muude palgateenijate õiglaste nõudmiste rahuldamisele. Ikka on kaua eel käinud lubadused—palgaolusid rahuldavalt parandada, ja on sagedasti need täitmist leidnud alles siis, kui on töötused juba vananenud, tekkinud uus elukalliduse tõus ja uued rahuldamata nõuded. Sellepärast on õpetajail ikka olnud tunne, et neid on asetatud vaese võõraslapse seisukorda, kelle hädad leiavad alles siis tähelepanu, kui viletsus juba kisendavaks muutunud. Nii oli see meie Vabariigi ajal, nii viimseil ajal.

Ikka on olnud tunne, et alahinnatakse õpetaja tööd, mõistes hukka praegust kooli ning selle tööviise ja ülistades endisi aegu, unustades, et endises koolis oli õpetajal töötada märksa kergem, et endise kooli asemele, nagu Õp. Liit märgukirjas, mis esitati Riigikogu juhatusele, rühmadele ja liikmeile praegu-maksva palgaseaduse eelnõu harutusele tuleku puhul, õieti toonitatakse „on asunud kasvatusasutis, mis loeb oma tähtsamaks ülesandeks kasvatada riigile ja ühiskonnale teadlikke, avara silmaringiga ja teovõimelisi kodanikke ning loovaid isiksusi. Töö selles koolis nõuab õpetajalt põhjalikumat ettevalmistust, suuremat süvenemist iga üksiku õpilase hingeellu ja arenemiskäiku, tähelepanelikumat ja püsivamat andumist kogu kasvatus- ja õppetöösse. Alghariduse sunduslikuks tegemine on paisutanud suuremaks kui varemalt õpilaste arvu algkoolides, tuues kooli suurel määral ka defektiivseid, andetuid ja kurikaldumuslikke õpilasi, kelle kasvatamine ja õpetamine koos normaalsete lastega on raske ja närvesööv“.

Viimased õpetajate palgaseadused lähtuvad põhinõudest, et *õpetajate palgad olgu ühtlased riigiteenijate palgadega*. Sellega on otsekui eriliselt rõhutatud, et *õpetaja olgu ametnik*, mille vastu õpetaja seesmine tunne ja arusaamine oma suurest ülesandest ägedasti protesteerib. Tahaksid olla elav jõud, mõjustada ja kasvatada noori elavaid inimhingi, olla loov kunstnik, mitte

kuiv tolmunud ametnik ega kantseleimasin. Kuidas saaks kõrvutada ja tunnustada võrdseiks nõudeid, mis maksavad ametniku kohta, (nagu näit. väledus) hingeoluga ja omadustega, mis nõutakse kasvatajalt-kunstnikult, kes peab töötama ja looma kogu oma olemisega ja hingega.

Õpetaja tasu normid peaksid võimaldama õpetajakutse nõuetele vastava korraliku elamise, hoolimata kas nad on ühtlased riigi või muude palgateenijate palkadega või mitte. Õpetaja peaks võima ilma kibedusetundeta anduda oma ülesannete täitmisele täieliku rahuldustundega ja tööroõmuga. Loomulikult ei tohiks õpetajate palgad olla väiksemad riigi- ega omavalitsuseteenijate töötasust.

Kuid ühtlasedki ei ole nad nendega. Ikka on õpetajate palgaolude parandamine sündinud hiljem riigiteenijate omast, millest on tekkinud ajajärgud, kus õpetajad on saanud vähem palka, kui vastava astme riigiteenijad. Ka praegu on nad seda, sest Riigiteenijate teenistusvanuse tasu seadusega on riigiteenijate palku tõstetud 1. aprillist 1929. a., kuna seda õpetajate omadega mitte ei ole sündinud.

Võidakse öelda, et õpetajate palkade juures on ju arvesse võetud teenistusevanus. See on õige, kuid praktika-aastate pealt ei saa ju õpetajad lisata su, vaid nende põhjal on õpetajad vastavalt riigiteenijate endisile palgaastmeile liigitatud. Samal ajal *teenistusvanuse tasu moodustab keskmiselt ligi 10%-lise palgatõusu riigiteenijaile*.

Senistes palgaseadustes on õpetaja töökoormatuse suhtes arvestatud klassis antavat nädalatundide arvu, mille põhjal tekkisid paljudes koolides lisatunnid. Viimased on põhjustanud sagedasti ülekohtusi etteheiteid õpetajaile, tekitanud valearvamusi palkade suuruse kohta, loonud halva meeoleolu palgaseaduse parandamise nõuete vastu. Ka õpetaja enese seesmine tunne tõrjub, kui hakkad asja üle järele mõtlema, säärast töö mõõtmise viisi tunnustamast. On haavav tunda end nii väiksenä ja väiklasena, et su tööd hinnatakse ja mõõdetakse ainult selle järgi, mitu tundi oled klassis olnud. Nagu

ekspres, kes kutsutud juhulisele tööle, kas või näiteks puid lõhkuma — oled töötanud määratud arvu tunde, saad ettenähtud tasu; kaugemale su väärtus ei küüni; kõik muu, mis kui õpetaja ja kasvataja teed väljapool klassiruumi ja klassi nädalatundide arvu, seda palganormide kindlaksmääraja ei hinda. Seda hakkab siis alahindama ka seltskond ja lastevanemad, mõistes õpetaja tööd lihtsalt tunnitöölise tööna.

Ka õpetajate omavahel ei tundu nädalatundide ühtlane arv õiglasena. On aineid, näit., keelte õp. jne., mis nõuavad õpetajalt suuremat ettevalmistust tunnile ja hoolt koduses töös (vihkude parandamine), kui näit. võimlemine ja joonistamine.

Neid halbu külgi, mis olemas senisel töökoormatuse määramise viisil nädalatundide arvuga, katsub kõrvaldada teine põhimõte, mis võetud haridusministeeriumi poolt ka viimasesse palgaseaduse eelnõusse: et algkoolides määratakse kindlaks mitte õpetajate tundide arv, vaid õppejõudude arv.

Kuid klassikomplektide arvule vastav õppejõudude arv tekitaks raskusi mitmes koolis tunnikavade koostamisel. Suuremates koolides võib selle tagajärjel tekkida olukord, et kogu päeva jooksul, iga tund üks, mõnikord isegi kaks komplekti peaksid olema ilma õpetajata, mis oleks lubamatu. *Suuremates koolides peaks sellepärast olema õppejõudude arv vähemalt ühe võrra suurem klassikomplektide arvust*, või tuleks leida koolijuhatamise eest tasu maksmiseks tundidest vabastamise asemel teine tee.

Maksvast palgaseadusest on välja jäetud ministeeriumi õigus üksikuid koolitöös erilist edu sooritanud õpetajaid tõsta palgaastmes kõrgemasse järku. Seda õigust vahest ei hakata enam tagasi nõudma, sest edukalt ja täie inruga peavad kõik õpetajad töötama. Kuid eriliste teenetega ja võimetega (teaduslik või kirjanduslik tegevus, kunstivõimed jne.) õpetajale peaks võima küll kõrgemat palka määrata, kui nad muidu saaksid.

Tunnustatud aluseks palkade normeerimisel, mille vastu õieti ei ole sugugi vaieldud, on praktika-aastad.

Kuid siin oleks *tarvilik laiendada tõusu kestvust aastates*. Millega on põhjendatud piirdumine 12-ne aastaga? Sest õpetaja kogemuste ja võimete tõus, eriti kui kasvatajal, ei lõpe veel 12-ne praktika-aastaga. Teiseks, tõusevad õpetaja perekonna kulud neis aastais harilikult, mispärast tema aineeline seisukord nõuab kindlustamist.

Ka varemates palgaseadustes (Asutava Kogu oma — 6 kolmeaastalist liisandust) oli tõus sellepolest suurem. „Riigiteenijate teenistusevanuse tasu seadus“ näeb ette 5 kolmeaastalist lisa.

Olulise ja tähtsa osa palgast moodustab korter. Kuid just see küsimus on valusamaid õpetajaile, eriti linnades. Maksva palgaseaduse harutuse puhul Riigikogus lõi see suuri laineid, oli tunda isegi valitsusekriisi lõhna, ja anti „seaduse muutmise seadus“.

Õp. Liit on korduvalt esinenud märgukirjadega ja seletustega korteriküsimuse kohta, kuid asi ei ole seni rahuldavat lahendust leidnud.

Valdade kohta on korteriandmise kohustus ikka maksnud, uues eelnõus on see kohustus laiendatud ka alevite peale, kuid linnad endiselt vabaks jäetud.

Meil ehitatakse linnades suuri ja uhkeid koolimaju, toreda välimuse ja ajakohaste seadeldustega, mille sarnaseid isegi välismaail harva olevat leida, nagu toonitati hiljuti ühe seesuguse avamise puhul. Selle juures on silmatorkav, et need „eeskujulikud ja kõigile nõuetele vastavad“ koolimajad ei vasta meie väikeseski riigis seaduslikkudele nõuetele. Nimelt nõuavad „Koolimajade ehitusmäärused“ (R. T. 1924. a. nr. 47.), et algkoolide juures peavad olema õpetajate korterid tarvilisel arvul. Maal viiakse see nõue kindlasti läbi ja ei kinnitata ühtki plaani, kus puuduvad õp. korterid. *Vallad* peavad neid ehitada *suutma*. Ehitusmäärused ei tee vahet maa ega linna vahel ei korterite nõudmise ei ka plaanide kinnitamise korra suhtes. Ka laenu koolimajade ehitamiseks saavad linnad. Kus on siin järelevalve, õiglus, koolihuvide kaitse?

Miks peaks korter moodustama palga osa, mille natuuras andmise puhul õpetajal selle eest teatud summa põhi-

palgast maha arvatakse, olgu üüri või muul näol?

Minu arvates oleks õigem, kui korter lahutatakse palgast: õpetaja saaks palga + korter, küte, valgustus.

Ka Asutava Kogu antud õp. palgasaduses oli see nõnda: õpetajad said peale põhipalga korteri natuuras või seaduses otsekohe kindlaksmääratud summa korterirahana. Selle järgi sai näit. kutsega algkooli õp. Tallinnas 325 mk. põhipalka ja 175 mk. korteriraha, mis oli üle 50% põhipalgast. Ja nüüd ainult 10 (+5)%.

Ka Tallinnas said õpetajad varemajal ajal (vene ajal) korteri natuuras, või kui see võimalik ei olnud, eraldi lisaks korteriraha 25 rbl. kuus, mis moodustas umbes $\frac{1}{3}$ põhipalgast.

Koolide ülalpidamise asjus ei lasu omavalitsustel õiglaselt ühtlased kohustused: vallad on kohustatud andma algkooli-õpetajaile korteri natuuras, linnad mitte.

Vallad ei maksa põhipalgast mingit osa (nende asemel maakonnad 10%, mis uue eelnõu järgi võetakse riigi kanda), linnad on kohustatud maksma 10%.

Oleks õige, et põhipalk õpetajaile täies ulatuses makstaks riigisummadest, kuna korteri andmise küsimus oleks maksev kõikide omavalitsuste kohta.

Samuti imelikuna tundub, et ka perekonnaabiraha maksmise asjus puudub ühtlus: linna-alkkoolide õpetajaile peavad seda maksma linnad, kõigis muudes avalikes koolides maksab need summad riik. Millega seda põhjendada? Lasterikaste perekondade toetamine maal on riiklik ülesanne, linnades mitte! Või on välja mindud sellest seisukohast, et linnades ei ole õpetajaile kortereid võimaldatud, järelikult ei või neil ka perekonda olla, sest ega kuuse all lapsi kasvatata, linnades võiksid õpetaja ametis olla ainult üksikud, kellel hõlpsam leida kortereid kaasiüriulistena. *Perekonnaabiraha peaksid saama kõik õpetajad riigi summadest.*

Lasteabiraha saamise õigus ei peaks kustuma palga tõusuga.

Millega on õigustatud selle saatusliku 140 krooni olemasolu seadus, mis kui giljotiin lõikab maha laste suu eest leivatüki. On tihti perekondi, kelle

pea saab üle 140 kr. kuus palka, suuremas kitsikuses kui mõni vähema palga saaja oma, mis on leeb ometi suurel määral laste arvust.

Abiraha üksiku lapse pealt peaks järkjärgult suurenema vastavalt perekonnaliikmete arvu suurenemisele ja olema ühtlane linnas ning maal.

Järgmisena samast teemast refereerib P. Kochtitsky, avaldades järgmisi mõtteid:

Palganormide määramisel võetakse aluseks maaõpetajaile 2 nädalatundi rohkem, mida aga õpetajad maal kuidagi õigustatuks ei saa pidada. Jättes lahendamata küsimuse, kuidas maa- ja linnakoolide õppeaasta kestvust ühtlustada, on see lisatöö maaõpetajaile (nädalas 2 tundi) sama koormav ja töö edukust takistav kui linnaski. Ei tule aga unustada, et maal iga õpetaja on harilikult väga suurel määral seltsides tööga koormatud, mis linnas enamasti puudub; see seltskondlik töö teeb vastuvaidlematult ka siis maaõpetaja töö-nädala palju väsitavamaks, kui mädalatumide norm oleks ühtlane linnaga; seda rohkem ebaõiglane tundub veel see lisakoorem kahe nädalatunni näol.

Internaadi töö on maakoolides ise-seisev töö ja nõuab senisest suuremat ja erilist tasu, kuna praegune kord ei rahulda. See tasu tuleb seadusandlikult normeerida.

Palgamaksmine peaks teostuma nii, et see õpetajaile ainelist ega ajakulu ei tee. Valla kaudu palga maksmine ei ole soovitav, õpetajad saavad tihti kannatada igasuguste demagoogiliste võtete läbi, nii mõnel pool on juhitud saalitäie rahva tähelepanu sellele, et vaadatagu, kui palju ometi õpetajad palka saavad, kuhu nad selle raha kõik panevad jne. Tihti ei ole palka, vaatamata tähtajale, ometi vallas veel toodud, tihti puudub vallavanem või on juba lahkunud, kui õpetaja oma päevase töö lõppedes vallamajja jõuab jne., — kõik need asjaolud tingivad tihti asjatuid käike, mis pealegi pikad, tülikad ja kulukad. Kõige otstarbekohasem oleks palgamaksmine pangaosakondade ja postiasutiste kaudu, kus need lähedal on; nende puudumisel peaksid vallad küll vahetalituse endi peale võtma, kuid oleksid vastava

määrusega kohustatud palka kindlasti koolidesse toimetama.

Kooliaed peaks olema iga kooli juures, mitte ainult maal, vaid ka linnades, kus igal õpetajal võimalus peenramaad kasutada.

Peale kooliaia peaks aga iga maa-kooli juures leiduma veel kooli-talu enam-vähem normaaltalu ulatuses. See ei ole mõeldud lisatasuna, sest maa eest tasutakse ju renti ja tulu on saadav tööga. Küll aga on möödapääsmatu vajadus praeguse majapidamise juures maad toiduainete saamiseks kooli-talu olemasolu. Tihti ei saa miski hinna eest maal ostaprodukte; kus neid aga saaks, seal ei taheta neid anda põhjusel, et kallist hinda ei taheta võtta, odavalt aga mitte müüa. Väga suuri raskusi on samuti hobuse saamisel vajalisteks sõitudeks, asjata tuleb kogu küla teinekord läbi käia. Peale selle on maaõpetaja ülesanne maaelule kohaneda, mis seda kergemini teostub, kui õpetaja maaga seotud, tööd armastab ja head eeskujuga selleski annab. On kooli-talu olemas, siis peavad kindlasti olema ka vajalised kõrvalhooned, mille ehitamine seadusega oleks korraldatud kooli ülalpidaja arvel. Väited, nagu ei oleks maapidajad õpetajad küllalt hoolsad koolitöös, on alusetu, seda ei ole ka koolinõunikud tõendanud. Lohakusi töös võib ka maata õpetajate juures olla, siin on ühine nõue kõigile tööks ja ühine valve ka. Kus on maa, seal kasutatakse selle harimisel abi-tööjõudu. Maa olgu lähedal koolile, et kasutamine võimalik. Millises vahekorras ja kui suurel määral kooli-talu õpetajate poolt kasutatakse, jäägu kohapealse kooli-talu korraldava asutise hooleks, igatahes tuleks eesõigustada perekonnaga õpetajaid ja anda neile vajaline norm, mis nõutav minimaalseks majapidamiseks.

Eriti kulukaks kujunevad maal arstisõidud haige juurde, mis peaks samuti haigele tasuta olema (kooli ülalpidaja arvel) nagu arstiaibigi,

Samuti on kindlasti vaja ära määrata ametlikkude sõitude võimalus kooli ülalpidaja arvel, vastava määrusega neid loendades ja tasu norme kindlustades.

Need oleksid maaõpetajate olulised erinõuded, mis ainelise tasu normeerimisel tuleksid arvesse võtta.

Oma referaatide kokkuvõtteks esitavad referendid omavahelisel kokkuleppel ühiselt järgmised teesid:

I. P a l k.

1. Tasunormid peaksid võimaldama õpetajakutse nõuetele vastava korraliku elamise, olles mitte väiksemad riigiteenijate töötasust.

2. Normide määramisel tuleb arvestada töö iseloomu ja töö rohkust (ained, tundide arv, juhatamine jne.) ning erilised teened (väljaspool kooli jne.); senisest rohkem tuleks teenistusaaastate tõusuga tõsta töötasu ja laiendada tõusu kestvust aastates.

3. Lisatööd, nagu internaadis jne. tulevad tasuda täiendavalt, mille alam-määrad olgu kindlad.

4. Palga saamine peab sündima koolis, ilma eriliste lisakuludeta õpetajaile (maal lähem pank või postiasutis, selle puudumisel — vallavalitsus).

5. Õpetajaamet peaks võimaldama puhkepalga saamise varemaks aastais kui teistel aladel.

II. M a a.

1. Kõigi koolide juures peab olema kooliaed, kus kõigil õpetajail võimalik maad kasutada.

2. Kõigi maakoolide juures peab olema kooli-talu, mis asugu koolile võimalikult lähemal, et kasutamist võimaldada.

3. Kooli-talu kasutamisel tuleb eesõigustada perekonnaga õpetajaid ja võimaldada maad kasutada neile määral, mis vajalik hobuse ja lehma pidamiseks.

4. Ajutiselt tagavaraks jääv maaala renditakse kooli-talu korraldava asutise poolt, eesõigustades sama kooli juba maad saanud õpetajaid lisa saamiseks.

5. Kooli-talul olgu maapidamiseks tarvitud kõrvalhooned, mis vastaksid suuruselt maa-alale.

III. K o r t e r.

1. Peaks olema igale õpetajale korter minimaalselt 2 tuba ja köök, perekonnaga õpetajaile aga 3 tuba ja köök.

2. Ajutisel korteri puudumisel tasuta faktilised kulud (üle 10% palgast), arvates korter kooli läheduses ja vastavas suuruses.

IV. P e r e k o n n a b i r a h a.

1. Norme tuleb tõsta ja ühtlustada maa linnaga.

2. Abiraha maksu arvatagu II liikmelt (s. o. naiselt).

3. Abiraha üksikliikmeile peaks tõusma vastavalt liikmete arvu suurenemisele.

4. Abiraha saamine ei lõpe palga tõusuga.

V. A r s t i a b i.

1. Arstiabi kindlustada kõigile õpetajatele.

2. Samuti arsti sõidukulud haige juurde.

VI. A m e t l i k u d s õ i d u d.

Õpetajatele olgu ette nähtud ja võimaldatud ametlikud sõidud, ilma et need teeksid õpetajale lisakulusid.

VII. K a i t s e v ä e t e e n i s t u s e s olles hoitagu õpetajatele alles koolis koht, kust lahkus.

J. Elango kannab ette dir. N. Kannu referaadi

Keskkoooli-õpetajate ainelisest tasust

Keskkoooli-õpetajaskond on palga suhtes palju viletsamas seisukorras, kui rahvakooli-õpetajaskond, sest raske on praeguses viieklassilises keskkoolis, kus õppeaineid õpetatakse ainete järgi, aineõpetajal leida niipalju tunde, et ta saaks seaduse poolt määralisele õpetajale kindlaks määratud 25 tundi, mis puhul temale makstakse 100—200 kr. kuus.

Suuremates linnades, kus on olemas mitu keskkooli, või linnades, kus töötavad keskkoolid kõigi paralleelklassidega, on heal õpetajal, kes juba mitu aastat õpetab, võimalik olnud leida 25 tundi.

Võttes arvesse kõikide palgateenijate seisukorda, ei saa, ja minu teadmise järele ei tahagi keskkooli-õpetajaskonna enamus praegusel ajal esineda nõudmisega, et eeskätt tõstetaks keskkooli-õpetajate palku. Keskkoooli-õpetajaskond tahab, nii palju kui minul teada tema arvamine, palgatõstmise küsimuses võidelda algkoooli-õpetajaskonna-

ga õlg-õla vastu ja, ma arvan edasi, et praegused palga vahekorrad alg- ja keskkooli-õpetajate palkade vahel võivad jääda endisteks. Selle poolt räägib asjaolu, et praeguste seminaride ja ülikooli lõpetajate ettevalmistamise vahekukseliseks õpetajateks ei ole enam nii suur, kui veneaegse seminari ja ülikooli vahel. Ning palkade tõstmise puhul tuleb suurendada mõlemate tasu ühtlaselt.

Üks asi, mida nõuda tuleb, on seadus, mille järgi õpetaja ja koolijuhataja, kes kaotab koha mitte oma süü pärast, arvatakse tagavaraõpetajaks, kes saaks palka vähemalt kuus kuud peale lahtisaamist ja kellel oleks õigus saada koht esimesena peale vaba koha avanemist.

On veel teine mure keskkooli-õpetajal. Kui kaotatakse ära klass või haru, või kui tahetakse jälle kord vähendada selles või teises aines tundide arvu ja see sünnib meil, nagu teada, kaunis sagedasti, siis kaotab see või teine aineõpetaja mitu tundi ja sellega osa omast palgast. Keskkoooli-õpetaja ei saa teha kindlat eelarvet mitme aasta peale ette. See võib sündida ainult üheks õppeaastaks. Palju parem on ametnikul või ka algkoooli-õpetajal. Ametnik saab ikka kindla aastapalga, seda saab ka algkoooli-õpetaja. Kui viimane on viimases klassis andnud maal 30 tundi, linnas 28 ja algab esimeses klassis 24-ja tunniga, siis ei arvata temal neli, resp. kuus tundi mitte maha, vaid ta saab oma möödunud aasta palga edasi. Keskkooolis, kus õpetavad aineõpetajad, on lugu teisiti. Praegu jälle on kooliarstidel ja vanematel tahe tekkinud, et õpetus koolis ei algaks kella 8, vaid kell 9 hommikul. Tahetakse ka, et mõnes õppeaines kärbitaks tundide arvu, et nende arv päevas ei tõuseks üle viie. Kui see soov läbi lööb, siis on rahva „Prügelknabe“ jällegi keskkooli-õpetaja. Ei jää muud nõu üle, kui tõmba aga püksirihma koomale. Sellega saab minu arvates hakkama õpetaja, kes on üliõpilase-põlves õppinud nälgima, mitte aga perekonna-inimene. Sellele korrale tuleb kord teha lõpp.

Ministeeriumil tuleb välja töötada iga keskkooli tüübi jaoks, mis meil

praegusel ajal olemas, õpetajate koosseisud ehk staadid.

Ma tean ja tunnustan, et staatide küsimus on raske lahendada viieaastases keskkoolis. Sellepärast olengi juba üle kümne aasta võidelnud pikema kestvusega keskkooli eest. Nüüd oleme ka niikaugele juba jõudnud, et esimene keskkooli-õpetajate kongress tunnistas tarvilikuks kuue-aastase keskkooli siseseadmise. Kuueklassilises keskkoolis on kergem välja töötada õpetajate koosseisud. Kui ministeeriumil aja ja meeste puudusel raske peaks olema välja töötada staate, siis tuleks see töö anda kellegi koolimehe kätte.

Staatide küsimus lahendaks kirjatööde, klassiordinaariumide, pedagoogikanõukogu sekretäri, raamatukoguhoidjate ja füüsika ning loodusloo katsete ettevalmistamise tasu küsimused meie keskkoolis sellega, et sel või teisel aine-õpetajal oleks vähem või rohkem tunde.

Staatide olemasolu näitaks aga ühtlasi ka neile, kes valmistavad endid ülikoolis ette keskkooli-õpetajateks, et vaja on õppida ülikoolis mitu ainet ära. Vene keele õpetaja peab võima õpetada ka saksa keelt, eesti keele õpetaja ajalugu ja filosoofiat, loodusteaduse õpetaja keemiat, füüsikat ja geograafiat jne.

Oma ettekande kokkuvõttena soovitan referent vastu võtta järgmised resolutsioonid:

1. Alg- ja keskkooli-õpetajate palgade tõstmise puhul jäävad praeguses seaduses maksmapandud palga vahekorrad endisteks.

2. Haridusministeeriumil tuleb kiire korras välja töötada seaduseprojekt, mis Riigikogus juba kevadisel istungil tuleks vastuvõtmisele seadusena, mille järgi kõik õpetajad, kes kaotavad koolide, nende harude või klasside sulgemisel oma kohad, loetakse reservi. Kuus kuud saaksid nad riigivalitsuselt endise palga, kui nad selle aja jooksul ei ole määratud mõnele teisele vabaksaanud kohale.

3. Ministeeriumil tulevad kiires korras välja töötada keskkooli kõigi tüüpi-de jaoks koosseisud ehk staadid.

Läbirääkimised.

E. Veiderman: Teistel ametialadel on ka raskeid töid, näit. raudteel. Õpetajal ei ole raskem töö. Õpetajad ise ei kasuta maad, vaid rendivad edasi. Õpetajad peaksid isiklikult maad harima. Kui kooliaed jagada õpetajate vahel, läheb aed korrast ära. Perekonnaabirahad võiksid üldised olla riigiametnikkudega. Kaitsevæteenistuse puhul koha hoidmisel on suured raskused. Pensioniseadust peaks parandama, sest tundide arvu järele ei jõua aega välja teenida.

A. Raudsepp: Keskkoolis tuleb võtta juhataja tasu arvestamisel aluseks 5 kl. komplekti, sest praegu on 5-kl. keskkool. Keskkooli-õpetajate staadid kindlaks määrata. Tundide arv fikseerida 20—24-ni. Täiendada teese klassijuhatause tasu alla arvamisega.

J. Vaarpuu: Ühel daamil oli eile mutinahast kasukas seljas. Õpetajad muutuvad härrasmeesteks suure palga tõttu. Toredus viib riigi hukka. Õpetajad ei hari isiklikult maad, vaid rendivad välja. Politsei ala on veel raskem kui õpetajal.

J. Adamson: Keskkooli-õpetajate töötasu tuleks tõsta. Klassijuhataja tasu nõutamisel peaks see eeskätt tulema kõne alla keskkoolis. Keskkooli-õpilased on vanemad ja kavalamad, neid on raskem juhatada. Õpilased käivad lokaalides, klassijuhataja peab nende järele valvama. Õpilaste kirjalikkude tööde hindamisel peab klassijuhataja vahele segama.

M. Lorenzohn: Olen 22-he aasta jooksul andnud 29—30 nädalatundi. Peale klasside koondamise jäi ainult 16 tundi, ning selle järele määrati pension mulle kui keskkooli-õpetajale 62 kr. Läksin pensionile 1. aug. 1928. a. $\frac{9}{10}$ minu teenistuse ajast ning palgast ei ole arvesse võetud.

E. Hansen: Palk tõuseb 12-ne a. jooksul; selleks ajaks on õpetajal perekond, raha kulub selle ülalpidamiseks. Kongressil näib olevat millegipärast eriline vaenulik vool noorte õpetajate vastu.

T. Talbak: Kui maaõpetajal maa ära võtta, oleks suur viga. Õpetaja peab ka maaharimises eeskujuks olema. Väärnähted sel alal on hoolekogude lohakas-

On palju õpetajaid, kes huviga harivad maad.

A. J. Möller: Vanade õpetajate seisukord eesti ajal on parem, sest neil on arvesse võetud vene ajal teenitud aeg. Pensioniseadus tuleks laiendada ka nende õpetajate kohta, kes eesti ajal pole teeninud.

Elmisel õhtul vastuvõetud otsuse kohaselt asutakse kohe järgmise päevakorrapunkti harutamisele.

Õpetaja ametist vabastamine.

Referaadid.

Esimesena saab sõna referaadi ettekandmiseks J. Uustalu, kes käsitab järgmisi seisukohti:

1. Õpetaja ametivahekord lõpeb: a) surma läbi, b) õpetaja omal soovil, d) õpetaja ümberpaigutamise teisele kohale, e) kohalt lahtiregistreerimisega, g) ametist tagandamisega.

2. Lahkumise soovist peab õpetaja teatama hiljemalt 1. augustiks registreerivale asutisele, kes sellest kohe peab teatama valivale asutisele uue õpetaja valimise ettevõtmiseks.

3. Pärast kooliaasta lõppu s. o. pärast 31. juulit kohalt lahkumise soovist tuleb registreerivale asutisele teatada 45 päeva enne lahkumist. Enne seda tähtaega võib kohalt lahkuda ainult registreeriva asutise kirjaliku loaga.

4. Edasiharimise, terviseparanduse, riiklikkude või kogukondlikkude ülesannete täitmise otstarbel võib koolivalitsus õpetajat ta omal palvel teenistusest ajutiselt vabastada kuni ühe aastani. Seda tähtaega võib haridus- ja sotsiaalministeeriumi nõusolekul pikendada kahe aasta võrra. Õpetaja kauemaks kui kuueks kuuks ajutiselt vabastamiseks on tarvis valiva asutise nõusolek.

5. Ajutiselt teenistusest vabastatud õpetaja asemele tema äraoleku ajaks valib valiv asutis asetäitja. On lühikese aja tõttu võimatu valimisi ette võtta. määrab koolivalitsus asetäitja alanud õppeaasta lõpuni.

6. Koolitöö huvides võib koolivalitsus õpetaja ümber paigutada sama või kõrgemapalgalisele kohale valiva asutise piirkonda kuuluvas administratiivses üksuses. Ümberpaigutamiseks on

tarvis selle kooli hoolekogu nõusolek, kuhu õpetaja kavatsetakse ümber paigutada.

7. Kui ümberpaigutamine sünnib vastu paigutatava tahtmist, otsustab paigutamise haridus- ja sotsiaalministeerium peale õpetaja seletuse läbivaatamist ja ümberpaigutatava nõudmisel punkt 16-ndas tähendatud komisjoni arvamuse ärakuulamist.

8. Ümberpaigutamine sünnib loomulikult peale õppeaasta lõppu ja enne uue algust, mil puhul ümberpaigutatav loetakse uuele kohale astunuks 1. augustist. Tungiva tarviduse korral võib õpetajat ümber paigutada ka õppeaasta kestel, kuid sel juhul antakse uude kohta kolimiseks ja ameti ülevõtmiseks aega vastavalt kaugusele, kuid mitte üle 14-ne päeva. Endiselt kohalt vabastamise ja uuele kohale asumise ajast antakse õpetajale kirjalikult teada.

9. Õpetaja, kelle ametikoht kaotatakse, paigutatakse ümber teisele kohale, vaba koha puudumisel aga õpetajate reservi. Õpetajate reservi kohta tulevad anda erimäärused.

10. Ümberpaigutamise puhul tasub koolivalitsus ümberkolimise kulusid vastavalt sellekohasele haridus- ja sotsiaalministeeriumi poolt kinnitatud erimäärusele.

11. Õpetajat võib ametist tagandada: a) kohtu otsusel; b) kui ta on ebakõlbla eluga ümbrusele halvaks eeskujuks; d) kui täidab korratult oma ülesannet õppe- ja kasvatustöös või koolijuhtimises; e) kui mõjuvate põhjusteta ei ilmu määratud ajaks tööle või puudub töölt; g) kui jämedalt eksib õpetaja kutse-eetika vastu; h) kui on täie pensioni välja teeninud; i) kui põeb parandamatut või koolitööd takistavat haigust — arstliku komisjoni otsuse põhjal; j) kui on vastava kutseta.

12. Ametist võib tagandada ainult korduva süüteo puhul ja siis, kui eelmises punktis näidatud süütegude pärast on õpetajat hoiatatud asutise poolt, kellele kuulub kooli pedagoogiline järelevalve.

13. Erakorralistel juhtudel võib koolivalitsus õpetajat esialgselt tagandada ka viibimata, kuid selle otsuse peab kin-

nitama haridus- ja sotsiaalministeerium harilikus korras.

14. Lõpliku ametist tagandamise otsuse teeb haridus- ja sotsiaalministeerium, ära kuulates tagandatava seletuse. Ametist tagandamiseks võivad ettepanekuid teha kooli hoolekogu, valiv asutis ja koolinõunik. Haridus- ja sotsiaalministeeriumil on õigus ametist tagandamise küsimust ise algatada.

15. Ametist tagandamise otsus antakse õpetajale kirjalikult teada, kus on toodud tagandamise põhjused.

16. Ametist tagandamise, lahtiregistreerimise, ümberpaigutamise või hoiatuse otsuse vastu võib õpetaja protestida ja nõuda oma tegevuse revideerimist sellekohase komisjoni poolt. Sellesse komisjoni kutsutakse: kooli hoolekogu esindaja, kohalik koolinõunik, esindaja õpetajate kutseorganisatsioonist, kus õpetaja liige, ja Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi esindaja kui juhataja.

Järgmisena samast teemast kõneleb G. Reial, avaldades järgmisi mõtteid:

Õpetaja ametivahekorra lõpetamise korraldamine teenistuseseaduse kaudu on vajalik kooli ning õpetaja huvides: koolil peab olema võimalus vabaneda ebakohasest õpetajast, õpetaja olgu kaitstud järelevalve asutistes teotsevate isikute omavoli eest.

Päris korraldamata pole küsimus meil ka praegu. Algkooli sead. (par. 61 ja 62), keskk. sead. (par. 58 ja 66), Hamini korrald. sead. (par. 10) E. koolival. ajut. korrald. (par. 17) ja õpet. reg. määrus (par. 12 ja 13) näevad ette tähtsamad juhud. Kuid see kõik asub laiali üksikseadustes ja määrustes, käsitleb küsimusi ainult üldjoontes ning on selle tagajärjel puudulik. Eriti makstab see tagandamise korra kohta.

Esinedes mõningate ettepanekutega, püüan pidada silmas meil kujunenud korda, täiendades seda elunõuete kohaselt ja võttes osalt eeskujuks mujal maksvaid seadusi.

Sellelt seisukohalt osutuvad vajalikeks järgmised muudatused ja täiendused.

1. Ametialastes eksimustes ja õp. kasvat. isikule ebakohases ülespidamises vastutab õpetaja distsiplinaarkor-

ras. (Harilik kohtu-kord pole siin lubatav kahel põhjusel: 1) kohtus jääb kõrvale küsimuse pedagoogiline külg; 2) kannatab õpetaja autoriteet ka õigeksmõistva otsuse puhul. Eriti veel kui tunnistajatena esinevad õpilased.)

2. Õpilasi tohib kasutada tunnistajatena ainult äärmise vajaduse puhul. Ülekuulamist toimetab koolitegelane.

3. Juurdluse, asjaharutamise, otsustamise ja edasikaebe kord tuleb kindlaks määrata. Praegu valitseb siin äärmine ühtlusetus ka sama koolivalitsuse tegevuses, ulatudes kuni juurdluse toimimiseni politseiniku kaudu ja tagandamise ettepaneku tegemiseni koolivalitsuse juhataja poolt.

4. Asjaajamine tuleb võimalikult sarnastada harilikule protsessuaal-korrale, milleks esijoones tarvilik vähemalt kaks sisuliselt harutatavat instantsi.

Praegu on otsustajaks Hasomin, kes ei toimi vahenditult juurdlust, teeb otsuse esitatud materjalide põhjal. Edasikaebe puhul kaalub Riigikohus ainult vormilist külge.

5. Hädatarvilik on karistuste skaala, mis ei puudu mujal teenistusesadustes. Ka õpetaja on inimene, kelle korralekutsumiseks tema enda huvides on vaja vahel valjemaid abinõusid, et ei järgneks märkusile otsekohe tagandamine. Samuti tuleks üldjoontes ette näha, millal võiks esile kerkida tagandamise küsimus. Kuid nii üksikasjaliselt tagandamise juhte siiski ette näha ei saa, nagu soovib hra J. Uustalu: midagi võib jääda silmi vahele. Samuti ei saa lugeda vastuvõetavaks tema poolt soovitatud komisjoni Hasomini tagand. otsuste revideerimiseks: täh. komisjoni koosseisu kuuluksid Hasominiga alluvas vahekorras seisvad isikud.

Tagandava asutise leidmisel oleks meil valida kaks teed, mida käivad muude maade kooliseadused. Võiks asutada erilised distsiplinaarkomisjonid (kojad), või jätta esimeseks instantsiks meie haridusnõukogu, teda täiendades koosseisult ja muutes otsustavaks asutiseks. Järgmiseks inst. oleks Hasomin. Täienduseks ühele eelsele referaadile tuleb siin märkida, et Alam-Austria distsipl.-komisjonides (Disziplinar-Bezirks-, Landes-Kommission), mida toodi ees-

kujuks, süüdistataval on õigus ühe õpetajate esindaja tagandamiseks, mitte vallandamiseks.

Näib, et meil pole tarvet eriliste uute asutiste loomiseks küsimuse otsustamiseks, mille lahendamisel seniste kogemuste järele on osutunud küllalt kompetentseks maa- (linna-) haridusnõukogud. Küll on vajalikud muudatused haridusnõuk. koosseisus ja asut. õiguste laiendamine.

Tahaks uskuda seisukorda, et nii leiab küsimus soovitava lahenduse kooli ja õpetaja seisukohalt. Kui selle tagajärjel muutub raskemaks õpet. tagandamine, ei tule see kahjuks koolile: kindlasti on tulevikus õpetaja tagandamine harulduseks meil, nagu ta seda praegu on mujal. Kõrvaliseks jääb sel puhul, kelle teenija on õpetaja. Jätab sellegi küsimuse lahendamata ka rida muid kooliseadusi. Õpetaja on õpetaja, kes töötab oma eriteenistusseaduse alusel, saab tasu õpet. palgaseaduse järgi ja pensioni — õpet. pensioniseaduse põhjal.

Oma ettekande lõpul referent esitab järgmised alused ja kokkuvõtted:

A l u s e d :

1. Õpetaja ei lahku ametist enne, kui pole sellest seadusepäraselt vabastatud.

2. Ametialastes eksimustes ja õpetaja-kasvatajale ebakohases ülespidamises vastutab õpetaja distsiplinaarkorras.

K o k k u v õ t t e i d :

Õpetaja ametist vabastamine sünnib:

1. *Õpetaja omal soovil:* a) kooliaasta lõpul (sooviavaldus esitatakse hiljemalt 2 näd. enne k.-a. lõppu); b) õppeaasta kestvusel maa- (linna-) koolivalitsuse nõusolekul.

2. *Tagandamise teel:* a) *esialgselt* maa- (linna-) koolivalitsuse poolt 1) kui õpetaja vangistatakse eeluurimiseks kriminaal-süüteo puhul või 2) kui eksimuse iseloom ei luba edasitöötamist asja harutuse kestes; b) *lõplikult* maa- (linna-) haridusnõukogu (või distsiplinaarkomisjoni (koja) I astme) otsusel, mis tehakse teatavaks haridusministeeriumile.

Edasikaebus antakse haridusministeeriumile (või distsiplinaarkomisjoni (koja) II astmele, kelle otsus on lõplik.

Märkus: Õpetajate teenistusseadus määrab üksikasj. juurdluse toimimise, asja harutamise ja otsustamise korra.

Viimane referent O. J. Kiesel teatab, et tema mõtted eelmiste referentide omadega täiesti ühte käivad, sellepärast aja kokkuhoiu mõttes jätab oma referaadi ette kandmata ning esitab kongressile läbirääkimiste aluseks järgmised teesid:

1. Õpetaja ametivahekord lõpeb:

1) surma puhul,

2) ametisse määrava asutise kirjaliku otsusega:

a) õpetaja omal soovil kooliaasta lõpul, millest tuleb kirjalikult teatada kooli ülalpidajale hiljemalt 1. juulil.

b) kooliaasta kestel võib õpetaja lahkuda ametist mõjuvatel põhjustel ametisse määrava asutise loal.

d) parandamatu haiguse ja kehavigastuse tõttu, mis ei võimalda ametikohuste täitmist.

e) Eesti kodakondsusest lahkumise korral.

g) seadusejõusse astunud kohtuotsuse järgi.

h) distsiplinaarkorras vastavate seaduste alusel.

i) juhtudel, kui õpetaja seaduses määratud kohuseid ei täida ilma mõjuvate põhjusteta.

2. Pensioni välja teeninud õpetaja võib ametisse määrav asutis teenistuse huvides ametist vabastada.

3. Ametisse määrav asutis võib õpetaja ajutiselt ametist tagandada kuni kohtuotsuse seaduslikku jõusse astumiseni või süüdistuse lõpetamiseni juhtudel, kus õpetaja on eeluurimise või kohtu alla antud süüteo pärast, mille eest seaduses ette nähtud karistus on ühendatud ametis olemise õiguse kaotamisega.

4. Ametisse määrav asutis võib õpetaja vabastada pedagoogilistel põhjustel pärast sellekohast juurdlust ja õpetaja seletuse kuulamist.

5. Ametist lahkunud õpetajale antakse tema soovil teenistuskirjast ära kiri.

Läbirääkimised.

J. Vaarpuu: Ei saa nõus olla kutseta õpetajate lahtiregistreerimisega, kellel pikem praktika, kes pika aja on veetnud kutsetööl. Mõeldavam oleks noorte õpetajate tööpõllule mittelaskmine, sest nad võiksid teisel alal tööd leida. Ülekohtusemana tundub aga pikemat aega töös olnud õpetajat, kellel elukutse armaks saanud ja tööpõld lahutamatuks tundub, otsekohe vallandada. See paneb nad raskesse seisukorda.

J. Karma: Pole soovitatav, et õpetajaid iga süüdistuse esitamisel võib tagandada, olgu ajutiseltki; seda tohiks teha alles peale vastava instantsi seadusepärast ja põhjendatud otsust. Distsiplinaarkaristustisist on pooldatavad mitte karmid ja kaalutud karistused vastavate asutiste poolt.

E. Veiderman: Pooldan arvamust, et õpetajat ei saa karistada või ametist vallandada, kui pole küllalt kindel ja tõendatud kuritegu. Õpetajate kohusetäitjad, kes Eesti iseseisvuse ajal vähemalt 10 a. on töötanud edukalt, tuleks kinnitada kutseõiguslikeks.

Esitab kongressile järgmise ettepaneku:

„Õpetajate kohusetäitjad, kes Eesti iseseisvuse ajal vähemalt 10 a. on töötanud koolis edukate tagajärgedega, tulevad kinnitada täieõiguslikeks õpetajaiks“.

G. Reial: Kriminaalsüüdistuste niisama ka kõlblusevastastel juhtudel peaks olema tingimata võimalik õpetaja tagandamine.

O. J. Kiesel: Õpetaja tuleks vabastada ajutiselt kuritöö puhul enne kohtu otsust, sest niisugusel õpetajal pole autoriteeti. Pooldan ref. G. Reiali teese.

Kuna sõnasoovijaid enam ei ole, siis tehakse vaheaeg, mille lõppedes asutakse ettepanekute hääletamisele. Võetakse vastu järgmised

resolutsioonid ja sooviavaldused:

I. Kelle teenija peaks olema õpetaja.

Õpetajate IX üldkongress, läbi harutades küsimust, kelle teenija peaks olema õpetaja, leiab, et kuna õpetajad, töötades koolipõllul, ei saa olla oma töö ise-

loomu poolest üksiku omavalitsuse kitsaste ülesannete täitjaiks, vaid on palju enam riiklikkude ülesannete täitjad, siis tuleb neil kindlustada erilises õpetajate teenistusseaduses kõik riigiteenijate õigused, mis võib teostuda parimini sel teel, kui kõik õpetajad arvatakse riigiteenijaiks.

II. Õpetajakutse omandamine.

1. Alg-, kesk-, kutse- ja teiste koolide õpetajaid ettevalmistavatel õppeasutisil on õigus toimetada nõuetekohast õpilasvalikut.

2. Õpetajakutse antakse õpetajakandidaadile pärast prooviaega.

III. Õpetaja ametisastumine.

1. Õpetajate valimised peavad sündima ühtlase süsteemi järgi.

2. Nii alg-, kesk-, kui ka kutsekoolide õppejõudude valimine tuleb koondada maa- (resp. linna-) haridusnõukogude kätte, kusjuures valimisest võtavad osa hääleõigusega vastava kooli ning kooli ülalpidava omavalitsuse esindajad. Seejuures tuleks kaalumisele võtta maa ja linna hariduskogu olemasolu ja haridusnõukogu koosseis.

3. Valivale asutisele tuleb anda õigus juhul, kui valitava kandidaadi pedagoogiliste võimete kohta puuduvad küllaldased andmed, valida ka kutseta õpetajaid õpetaja kohusetäitjaiks; samuti peab valival asutisel, arvestades kohalikke olusid ja pedagoogilisi nõudeid, olema õigus õppejõudu ühelt kohalt teisele ümber paigutada.

VI. Õpetaja ametialane tegevus.

1. Õpetaja peab olema Eesti Vabariigi kodanik ja oskama riigikeelt.

2. Igal koolil olgu kindlad õpetajate koosseisud. Koosseisude määramisel tuleb arvestada aine eel- ja järeltöid, suuremate raamatukogude ja kabinetide korraldustöid, klassijuhatusi ja töid internaadis.

3. Kutse ja praktiliste ainete õpetaja peab enne õpetaja kutsetunnistuse saamist mõni aeg praktiliselt teotsema selle elukutse alal, mille vastu ta õpilasi valmistab.

4. Tuleb võimaldada õpetajaile eneseharimise otstarbeks osavõtt mitmesuguseist kursusist kas kodu- või välismaal või ülikoolitööst, selleks vabastades neid palgaga kuni üheks aastaks koolitööst. Samal alusel tuleb võimaldada praktiliste ainete õpetajaile mõni aeg teotseda vastaval praktilise elukutse alal.

5. Kool peab vaba olema erakondlikust propagandast.

6. Seaduses ettenähtud õpilaste ülemarv — 50 klassis — on ebapedagoogiliselt kõrge, ja seda tuleb tunduvalt vähendada, eriti keskkooli vanemais klassides.

7. Õppemaks tuleb korraldada vanemate jõukuse järgi ning tema võtmine anda maksuaparaadi kätte.

8. Õpetajate lapsed olgu vabastatud õppemaksust avalikes koolides ja nende asetäitjais erakoolides.

9. Seadus peab võimaldama õpetajale osa võtta riigi ja omavalitsuse esinduskogudest.

10. Ametialaste eksimuste puhul vastutab õpetaja distsiplinaarkorras eriseaduse alusel.

V. Õpetaja aineeline tasu.

1. Koolitöö edukuse eeltingimuseks on temas töötava õpetajaskonna vaimse tasapinna kõrgus, mis ei ole mõeldav ilma vastava majandusliku eelduseta. Tasu normid peaksid võimaldama õpetajakutse nõuetele vastava korraliku elamise.

2. Normide määramisel tuleb arvestada töö iseloomu ja töö rohkust ning erilisi teeneid. Senisest rohkem tuleks teenistus-aastate tõusuga tõsta töötasu ja laiendada tõusu kestvust aastates.

3. Avalikkude koolide õpetajate palk makstagu kogu ulatuses riigisummadest. Kooli ülalpidajaid kohustatagu õpetajaile andma korter ühes kütte ja valgustusega natuuras, selle puudumisel tasutagu faktilised kulud, arvates 2—3 toaline korter kooli läheduses.

4. Kõigi koolide juures peab olema kooliaed ja kõigi maakoolide juures kooli-talu.

5. Perekonnaabiraha olgu ühtlane maal ja linnas, ega tohi lõppeda palga tõusuga; norme tuleb suurendada üldi-

selt ja tõusvalt perekonnaliikmete arvu suurenemisega.

6. Keskkooli-juhataja palga liigitamise õiglaseks ja põhjendatud kriteeriumiks keskkooli suhtes tuleb võtta viis klassikomplekti senise kuue asemel.

7. Kasvatustöö edukuse ning ühtlase ja õiglase tööjaotuse tagatiseks on hädatarvilik klassijuhatamine arvata tasuta vahemalt kahe nädalatuuni normiga.

VI. Õpetaja ametist vabastamine.

1. Õpetajal olgu võimalus lahkuda igal ajal tingimusega, et koolitöö ei saaks seetõttu takistatud.

2. Distsiplinaarkorras sünnib õpetaja tagandamine:

a) esialgselt maa- (resp. linna-) koolivalitsuse poolt,

b) lõplikult pärast küsimuse harutamist kahes sisuliselt otsustavas instantsis.

3. Ametisse määrav asutis võib pensioni väljateeninud õpetaja teenistuse huvides ametist vabastada, või jätta tööle normist vähema tundide arvuga, kuid täie palgaga.

VII. Mitmesuguseid resolutsioone ja soovivaldusi.

1. Kongress tunnistas õiglaseks ja tarviliseks vanade veneaegsete õpetajate senisest paremat ainelist kindlustamist seadusandlikul teel.

2. Õpetajate kohustetäitjad, kes Eesti iseseisvuse ajal vähemalt 10 aastat on töötanud koolis edukate tagajärgedega, tulevad kinnitada täieõiguslikeks õpetajaiks.

3. Kongress avaldab soovi, et veneaegse kutsega õpetajaile korraldatud kursuste küsimus võetaks revideerimisele.

Lõppeks redaktsioonikomisjoni ettepanekul otsustatakse võtta materjaliks ja anda õpetajate teenistuseseaduse eelnõu väljatöötajale tarvitamiseks kõik referentide teesid ja ettepanekud, mis pole hääletusele tulnud, samuti redaktsioonikomisjonile esitatud ettepanekud, soovivaldused ja materjalid.

Kongressist osavõtjad.

Kongressi büroos kogutud ja mandaatkomisjoni poolt läbivaadatud volituste ja nimestikkude põhjal oli õpetajaid kongressile ilmunud järgmiselt:

	Hääle- õigu- sega	Sõna- õigu- sega.	Kok- ku.
Harju Maakoolide Õpet.			
Liidust	16	42	58
Hiiumaa Õp. Ühingust . .	2	1	3
Juudi Õp. Ühingust . . .	1	—	1
Järvamaa Õp. Liidust . .	10	16	26
Läänemaa Õp. Liidust . .	11	10	21
Narva Õp. Seltsist	4	3	7
Petserimaa Õp. Liidust . .	—	1	1
Pärnu Õp. Ühingust	3	—	3
Pärnumaa Õp. Liidust . . .	3	4	7
Rootsi Õp. Ühingust	—	—	—
Saarte Õp. Üh. Liidust . . .	—	1	1
Tallinna Õp. Seltsist	50	57	107
Tartu Õpet. Seltsist	14	3	17
Tartumaa Õp. Liidust	6	8	14
Valga Õp. Ühingust	8	1	9
Valgamaa Õp. Liidust	4	2	6
Vanade Õp. Ühingust	1	—	1
Vene Õp. Liidust	2	—	2
Viljandimaa Õp. Liidust . .	5	4	9

Virumaa Õp. Liidust	13	19	32
Vändra Õp. Seltsist	—	2	2
Võrumaa Õp. Liidust	3	4	7
Eesti Õpet. Liidu juhat. liikmeid	8	—	8

Kokku 164 178 342

Peale selle registreeriti kutsutud külalisi (koolinõunikke, koolivalitsuste juhatajaid, organisatsioonide, ajakirjanduse ja hamini esindajaid) üle poollesaja inimese.

Pärast seda, kui erakorraliselt on antud sõna V. Ernitsale, kes selgitab soome keele õpetamise küsimust, mida soovitab kohtadel organisatsioonides kaaluda, mõtteid vahetada ja järgmise kongressi kavva võtta, järgneb

Kongressi lõpetamine.

M. Välbe — tänab kõiki referente, kõnelejaid ja kongressi liikmeid. Avaldab lootust, et see suur ja tähtis töö, mis kongressil tehtud, vilja kannab. Loodetavasti saab õpetajaskond käesoleva kongressi tööviljast suurt kasu uue õpetajate teenistus- ja tasuseaduse kaudu.

Kongress lõpeb kell 14.12 hümniga.

Ajakirjanduse ülevaade.

E. Martinson.

„Vaba Maa“ 63. numbri artiklis „Kooliala ümberkorraldus kavatsusel“ kirjutatakse:

„Haridus- ja sotsiaalministeeriumis kavatsetavat lähemal ajal asuda meie haridusala põhjalikule ümberkorraldamisele. Selleks olevat juba kokku seatud esialgul kava, milles üles seatud järgmised tähtsamad põhimõtted:

Meie avalikkude algkoolide võrk on koolide ja klassikomplektide arvult paisunud liig laiaks, kuna õpilaste arv selle vastu üldiselt tunduvalt langenud. Olevat võimalik üksikute koolide sulgemise ja klassikomplektide koondamise teel õpetajate arvu mitmesaja võrra vähendada. Omavalitsused aga, kelle käes maksvate seaduste järgi praegu on koolivõrgu korraldamine ja kinnitamine, seda ei tegevat, ega olevat õpetajate arvu vähendamisest üldse huvitatud, sest õpetajate palgsummad tulevad riigikassast. Sellepärast olevat tarvilik avalikkude algkoolide võrgu kor-

raldamine ja kinnitamine täies ulatuses anda hariduse- ja sotsiaalministeeriumi võimkonda.

Et ministeeriumil oleks aga alati ülevaade kohalikkudest oludest koolivõrgu alal, selleks tulevat

ümberkorraldada ka koolinõunikkude instituut ja muuta koolinõunikud riigiametnikkudeks. See andvat ministeeriumile ka võimaluse rohkem ühtlustada õppe- ja kasvatustöö juhtimist algkoolides. Pealegi pidavat koolinõunikud olema riigiametnikud juba sellepärast, et ka nendele suurem osa palgast makstakse riigikassast.

Arvestades riigi ja rahva kandejõuga, tulevat täienduskoolide sunduslik asutamine ja ülevalpidamine edasi lükata ja täienduskoolide avada majanduslikkude võimaluste ning kohalikkude tarviduste kohaselt. Sellejuures jääks aga ka täienduskoolide võrgu korraldamine ja kinnitamine ministeeriumi kätte.

Koolikohustuse teostamiseks praeguse

6-klassilise algkooli ulatuses kavatakse maal asuvad algkoolid ümber korraldada uutel alustel. Uue kava järgi muudetakse maa algkoolid seitsmeklassilisteks, kusjuures 3.—7. klasside kooliaasta lüheneks, 1. ja 2. klassid töötaksid ainult sügisel ja kevadel. Nimelt kestaks õppetöö 1. ja 2. klassis 20. augustist 20. oktoobrini ja 20. maist 20. juunini, 3.—7. klassides aga 20. okt. 20 maini. Sarnase korralduse juures vajaksid normaalselt algkoolid maal kuue klassi ruumi asemel ainult viis, mis tõttu jääksid ära suuremad juureehitused olemasolevate koolimajade juures ja uued majad tuleksid vähemad ning odavamad. Ka annaks see võimaluse vanematele lastele sügisel ja kevadel kauemini olla kodus tööl või teenistuses, mille tõttu väheneksid omakorda toetussummad kehvematele õpilastele.

Et võimalikult hoiduda uute kulukate koolimajade ehitamisest, tahetakse soodustada end. mõisa härrastemajade kasutamist koolidena. Kui need majad ehituselt ja asukohalt vähegi vastavad kooli nõuetele, siis kavatakse need anda omavalitsustele soodustatud hindadega. Uute koolimajade ehitamiseks peetakse tarvilikuks anda riigimetsast ehitusmaterjali tasuta ja võimaldada tulekindla ehitusmaterjali juurevedu riigi raudteedel alanud tariifiga.

Tagavaraõpetajate arvu kavatakse vähendada (100 õppejõu kohta üks) ja av. raamatukogude revideerimine teha koolinõunikude ülesandeks.

Õpetajate ettevalmistamise alal on ette nähtud põhjalik murrang.

Kõik seminarid lühevad sulgemisele, nendest Võru seminar 1930. aasta 1. augustist arvates täielikult, teised samast ajast algades klasside viisi aast-aastalt. Edaspidi antakse õp. ettevalmistamine ainult pedagogiumidele, millega loodetakse saavutada suurt kokkuhoidu sel alal.

Kokkuhoiu mõttes kavatakse eelolevast õppeaastast alates sulgeda ka rida avalikke keskkooli ja keskkoolide ükskuid harusid ning vähendada tundide arvu nii alg- kui ka keskkoolides kuni 30 tunnini nädalas“.

„*Vaba Maa*“ 64. numbris ilmunud E. Rosenbergi kirjutises „**Algkooli ümberkorraldamine**“ avaldatakse sama küsimuse kohta järgmisi mõtteid:

Kui meil haridusajajus on jõutud ummikusse, siis leitakse ka patuoinas ja selleks on omavalitsused, kes haridusajajus piiritlet laiutavad. Kuid haridus-

ministeerium ei ole ise tarvilikul korral ja kohal seda teinud, mis oleks olnud vajalik. Ei ole õige ministeeriumi väide, nagu ei oleks maaomavalitsused 1923. aastal kokkuseatud koolivõrgu kava möödunud seitsme aasta jooksul üldse palju muutnud ega kokku tõmmanud. „*Kuid haridusministeerium ise ei ole peale 1922. a. laialisaadetud puudulikkude juhtnõõride andnud ühtki ühtlustavat määrust ega normi koolivõrgu korraldamise alal*“ (Minu kursiiv siin ja allpool. E. M.) Pole isegi kindlaks määratud kooli raadius ega õpilaste minimaalarv klassikomplektides.

Kui nüüd räägitakse, et omavalitsused ei ole huvitatud koolivõrgu kokkutõmbamisest, sest õpetajate palgad on peaaegu täielikult riigi kanda, siis on selles osa tõtt, kuid üks ole haridusministeeriumi poolt esitatud palgaseaduste omavalitsuse poolt makstavat palgaosa ikka kordkorralt vähendatud. Ja pole ju haridusministeerium kunagi püüdnud kaasa mõjuda, et suurendataks omavalitsuse tuluallikaid, mis võimaldaks neile õpetajate palgamaksimise suuremal määral. Midagi olulist ei anna koolivõrgu kinnitamine haridusministeeriumi poolt, küll teeb ta aga selle protseduuri palju keerulisemaks, raskepärasemaks, paindumatuks.

Ei ole tarvis koolinõunikke muuta riigiametnikkudeks ettekäändel, et siis haridusministeeriumil on paremini võimalik koolitööd ühtlustada ning süvendada ja omavalitsuse tegevust haridusalal kindlamini kontrollida, sest kunagi pole omavalitsused takistanud koolitöö ühtlustamist ning süvendamist ja kui antakse kindlamad juhtnõõrid koolivõrgu korraldamise alal ja suurendatakse omavalitsuste ainelisi kohustusi koolide ülalpidamise alal, siis kaob tarve muuta koolinõunikud omavalitsuse revidentideks. Riigiametnikkudena koolinõunikud muutuksid ka sisuliselt koolinõunikkudest ametnikkudeks - inspektori-teks. Katkeks side omavalitsuse ja koolinõunikude vahel ja tekiksid paralleelsed asutised ühede ja samade ülesannetega. Algkoolide võrgukava on nõudnud omavalitsustelt aastatepikkust tööd, eriti maal, kus rahvas elab hõredalt, kus puuduvad teed ja korralikud ruumid,

kus valla piirid on ebaloosulikkud ja rahvas ei lepi kokku omavahel. Selle asemel, et anda omavalitsustele tarvilikke juhtnööre koolivõrgu väljatöötamiseks, ministereium tahab nüüd ise küsimust lahendada hakata, anulleerides omavalitsuse tehtud tööd.

Milliseid tulemusi annab algkooli õppeaastate ümberkorraldamine, on raske öelda. Küsimust ei tohiks otsustada ilma põhjaliku kaalumiseteta. Ennem võiks kuueaastase koolisunduse teostamine paari aasta võrra edasi lükata neis kooliringkondades, kus ta tekitab suuri raskusi.

Härrastemajade üleandmist koolidele tuleb tervitada, samuti ka soodustatud tingimusil ehitusmaterjalide andmist. Kuid üks ole kuni tüütuseni seda rõhutatud kõiksugustel kongressidel, kui aga asi pole edasi nihkunud ja härrastemajades edasi asuvad põllutöömisteeriumi ametnikud, kes väga hästi võiksid leppida ka mõne vähema ruumiga, siis sellepärast, et selle vastu seisavad põllutöö- ja majandusministeeriumid.

Ei ole otstarbekohane vabastada tagavaraõpetajaid avalikkude raamatukogude reviderimise ja instrueerimise kohustest ja selle ülesande üleandmine koolinõunikudele, kellelt see nõuaks võrdlemisi palju aega ja takistaks nende otsekoheste ülesannete täitmist.

Meil kui ka välismaal veel vaieldakse küsimuse üle, missugune õppeasutis oleks kõige otstarbekohasem õpetajate ettevalmistusasutis, ja sellepärast oleks lubamatu ropsupealt sulgeda kõik seminarid ja anda õpetajate ettevalmistamine ainult pedagoogiumi kätte. „*Eesti seminar on liiga noor selleks, et temale teha surmaotsus.*“ (Lisaksin: Ka meie pedagoogium on veel liiga noor selleks, et saada seminarile hauakaevajaks. E. M.).

„*Rahva Sõna*“ 61. numbris ilmunud kirjutises „*Sajad õpetajad vallandatakse*“ A. V. H. avaldab sama küsimuse kohta järgmisi mõtteid:

Teoksil olevate kavade järgi asutakse juba käesoleval aastal algkoolide massilisele koondamisele, kusjuures kõik väikesed koolid liidetakse. Sel tee! kool ei muutu kodanikkudele kättesaa-

davamaks, nagu seda nõuab prof. Põid, kes püstitas loosungi — igasse külasse 6-klassiline kool, kus üks õpetaja võiks töötada kuni kuue klassiga koos, vaid kool kaugeneb kodanikust.

Raske on kooskõlastada linna 6-klassilist ja maa 7-klassilist algkooli. Lähed maalt laps linnakooli või linnalaps maakooli, siis on raske temale kindlaks määrata vastav klass, ilma et selle läbi ei kannataks õpilase huvid. Ja kas ei tee lastevanemaile raskusi mudilasi (I ja II „klassi“ õpilasi) kooli saata kibe-dal töö ajal?

„Näib: praegune hariduselu juht unustab oma reformimistuhinas igasugused reaalelulised kaalutlused, rääkimata pedagoogilisist põhitõdedest, milliseid järjekindlalt ignoreeritakse. Uuenduste siht on vaid majanduslik — kokkuhoid. Koolivõrgu ümberkujundamisega loodetakse vallandada ligi 700 õpetajat (18% õpet. üldarvust). Vastavalt suureneb siis ka haritud töötatööliste hulk, keda nüüdki juba palju. Kas on aga mõeldud ka sellele, mida hakkab vallandatud õpetajatekogum peale.

On leitud, et kokkuhoid tuleb teostada õpetajate palkadeski, millised niikuinii suhteliselt madalamad teistest elualadest. Haiguskindlustuse alal on eelarves krediite kärbitud 25% võrra, loomulik, et palk selletõttu ainult alaneb.

Et härra Hünersonil koondamismõtte teostamine lähima tuleviku ülesandeid, selgub sellest, et 1930/31. a. eelarves õpetajate palgakrediiti arvestatud 430.000 krooni võrra vähem seaduses määratud normist. (Samal ajal loodi 300.000 kr. peekonifond).“

Küsitav on, kas on otstarbekohane ainult majanduslikkudel kaalutlusil sulgeda kõik seminarid ja anda õpetajate ettevalmistus ainult pedagoogiumi kätte. Välismaa kogemused ses suhtes pole kuigi hiilgavad. Selle küsimuse gordiusesõlme avastajaks on kutsutud koolinõunik Raud, kuna ligemad kaastöölised ja vilunud eriteadlased pedagoogilisis küsimusis on täitsa kõrvale jäetud...

„Härra Hünerson on vist esimene minister, kes hariduspolitiika suunda põhjalikult muutes ignoreeris lähemate kaastööliste ja õpetajate kutseorganisatsioonide kaasabi. Haihtund on kontakt hariduspolitiika juhi ja õpetajaskonna vahel. Minister ei pea vajalikuks informeerida ka E. Õpet. Liitu teoksilolevate kavatsusiga ning uute seaduseelnõudega, mil-

liseid seni alati saadeti seisukohavõtmiseks. Ka teeb minister takistusi kohalikkude õpetajatepäevade korraldamises, keelates ära neiks kasutada õppepäevi. Nähtavasti ei sallita, et õpetajaskond tuleks kokku aktuaalsete ped. küsimuste ja päevamurede harutamiseks, uute mõtete ja teede laiendamiseks.

Kuulsuse haridusministrile on toonud ta hulgalised õpetajate lahtiregistreerimised, kus vabastamismotiiviks on tihti kokkuhoiu sildi all kogumehelise-koolinõuniku subjektiivne atestatsioon ja ministrihärra kõrvu ulatunud klatsijutud. Õpetajate vallandamistuhinas ei hoolita sellest, et toimetatakse kaheteistkümnendal tunnil, mil koha leidmise võimalused möödunud.

Eeltoodud asjaolud on õpetajaskonnas põhjustand äreva meeoleolu ja selgusetuse tunde. Ükski ei või olla kindel, et ei saabu täna-homme koondamis- või vallandamiskäsk. Pole mõtet enam kooliuuendusliikude loosungite teostamiselgi. Mõtted tulevad suunida uue elukutse leiutamiseks. Võru seminaris teostati juba aastaid individuaaltöö põhimõtteid. Seminari sulgemisega aga kaotavad pioneerid uutel radadel (nii Võrus kui mujalgi) teotsemistahte...

Kokkuhoidu tuleb küll teostada, ent kokkuhoiujumalale ei tohi siiski ohverdada meie kooli. Kokkuhoid on vajalik ja kindlasti enam vajalik teistelgi elualadel (kaitseväes näiteks ostetakse kasarmuisse 350 kr. peegleid jne.). Kooliorganisatsiooni teostamine vajab selgeid kaalutlusi, pedagoogitarkust, avaravaatelist ja kaugelenägevat organisaatori. Aastakümne üritisi ei tohi asendada selgusetu eksperimendiga. See lööb vaid veriseid haavu koolisüsteemi ja õpetajaskonna hinge, mida ei arsti enam ei Hünerson, ei Raud ega kogumeeste ko.

Õpetajaskond rõõmustab, et E. Õpet. Liit on hinnanud olukorda õieti ja asund vastuataakile. Läkitati märgukirjad ministrile ja riigivanemale. Kui need ei taltsuta aga julget katsetajat, tuleb üha rünnata, rünnata kooli ja rahva parema tuleviku nimel. Tuleb näidata puudusi, mis vajavad operatsiooni, aga vihjata ka saavutisile haridusalal, milliseid ignoreerida pöörane ülekohtus.

Veel võtab käesolevas küsimuses sõna A. K. „Rahva Sõna“ 66. numbris ilmunud kirjutises „Ennekuulmata sadadade järgmise hariduse alal“, avaldades järgmisi mõtteid:

Kavatsetav 7-aastane algkool ei suuda pakkuda õpilasele nii palju teadmisi

kui praegune 6-aastane, sest ta on märksa lühem praegusest. Sellega tekib löhe alg- ja keskkooli vahel. Maa algkoolide lõpetajad ei pääse keskkooli.

Uue kava järgi õpetajad koormatakse tööga. Nende suvepuhkuse ja edasi-harimise aeg väheneb mitme nädala võrra.

Hulkade koolide koondamisel jäävad tööta paljud õpetajad ja õpetajate kandidaadid. Harilikult vabastatakse koh-tade koondamisel ametist kõige nooremad tööjoud, seega siis seminaristid, kelle ettevalmistamise peale riik kulutand suuri summe. Ka õpetajad ise on jõudnud sihi'e suurte jõupingutustega ja aineliste raskustega. Nüüd nad löögu käega kõige vaeva ja hoole peale ja asugu otsima uut tööala. (Kui seda aga leida oleks! E. M.). Mis mõte jääb põhiseaduse lausele, et riik peab hoolitsema kodanikkude äraelamise võimaluse eest, kui ta ise on andnud noortele lootuse teatud töö peale, on neil lastnud selleks vaeva ja kulu kanda ja nüüd ühe ropsuga võtab neilt selle lootuse?

„Seminaride arvu piiramise mõte on loomulik. Kui ei ole tarvis niipalju õpetajaid, siis pole ka mõtet neid ette valmistada. Kuid osa seminare meil jääma peaks. Seminar ei ole halb kool. Neid kõiki sulguda ei saa. Riik saaks sellest ainult rahalist kokkuhoidu. Hariduse huvidest siin ei hoolita.

Küsitav on, kas suudavad pedagoogiumid õpetajaid ette valmistada 7-kl. algkoolile. Keskkooli lõpetaja töötab kaks aastat pedagoogiumis. Seega tuleks temal üldse 14 a. koolis käia. Pedagoogium on senini ette valmistanud meeskäsitöö ja aiatööõpetajad töös-tus- ja täienduskoolidele. Mis suudab ühekülgset ettevalmist. õpetaja teha algkoolis? Et pedagoogiumid igakülgset ettevalmistust suudaksid pakkuda, on väheusutav. Senini suurt tungi pedagoogiumisse pole olnud. Et hamin just Võru seminari täielikult sulgeda tahab, on rohkem kui imelik. On ju Võru seminar üldiselt tuntud kui eesrinnas sammuvaid ja moodsaid seminare.

Praegune haridus- ja sotsiaalminister on kooli uuenduse alal juba samme astunud. Oma ringkirjaga sundis ta tundide arvu kokku tõmbama. Selle ringkirja järele õpetatakse nüüd paljudes 6-kl. algkoolides käsitööd 4-jale klassele ühes komplektis, samuti ka võimlemist, usuõpetust 4-kl. algkoolides 3. kl. aritmeetikat

ja 4. kl. kõlblusõpetust jne. koos. Tagajärjeks on nimetatud ainetes tööedukuse langemine. Kokkuhoiuga ühes liigub ka tagasimineku edasijõudmises. Kusagil seaduses pole öeldud, et kui 3-das kl. on 28 tundi ja 4-das kl. 30 tundi nädalas, siis 3-da ja 4-da kl. koos töötades on nädalatundide arv 30. Kolmanda klassi ained lähevad lahku nii arvuliselt kui õppeainelt neljanda klassi omadest ja matemaatilisel

neid kalkuleerida ja kokku liita ei saa. Hasonin tõlgitseb eelpool nimetatud tunnikava mehaaniliselt, sisu peale vaatamata. Õpetaja, kes seda peab teostama, vaatab selle peale teisisiti. Tal ei ole kahju sellest, et ta mõne tunni eest tasu vähem saab, vaid et õppetöö kokkutombamise all kannatab. Koolielu korraldamisel ei peaks aluseks võetama ainult otsekohest rahalist kokkuhoidu.“

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Järvamaa õpetajatepäev.

peeti Paides 8. ja 9. III. s. a. Päevast võttis osa 97 õpetajat. Osavõtt oleks kahtlemata veelgi suurem olnud, kui ministeerium oleks lubanud õpetajad laupäeval (8. III.) vabaks, nagu see seni viisiks olnud.

Päeva kandvam osa oli esijoones pühendatud suhete lahendamisele ühelt poolt õpilaste ja kooli, teiselt poolt seltskonna ja kooli vahel. Nende küsimuste kohta kandsid õpetajad M. Rõuk, E. Rungi ja Th. Thomson ette huvitavaid referaate. Asjalikele ja sisukaile referaatidele järgnenud elavate mõttevahetuste järgi võetakse vastu järgmised resolutsioonid:

1. Võitluses seltskonna negatiivse elemendiga tuleb anda õpetajale kindlat toetust.
2. Kool omas töös ja arenemises ei tohi olla mõjutatud ühestki partei-politilisest voolust.
3. Kuni puuduvad erikoolid nõrgaandelistele õpilastele, tuleb kaotada määrus, et õpilast ei saa jätta ühte klassi üle kahe aasta.
4. Tuleb leida abinõusid, mis vähendaksid ulakate kalduvustega laste mõju kaasõpilastele.
5. Õpetajad kohustuvad rakendama kõik jõud karskustööle.

Muuseum võetakse vastu veel otsus, mis nõuab, et IX õpetajate kongressil vastuvõetud resolutsioonis õpetajate ümberpaigutamise kohta kustutatakse sõnad „arvestades kohalike olusid“, kuna see lause olevat väga ebamäärane ja andvat mitmesuguseid tõlgitsemise võimalusi.

Suure tähelepanuga jälgitakse veel M. Arvisto referaati „Puberteet kui tsentraalne nähe inimese elus“, M. Ulki ülevaadet möödunud aasta koolitööst Järvamaal ja A. Reebeni referaati „Ekskursioonide tähtsusest“.

Õpetajaid ei vabastata koolitööst õpetajatepäevadeks.

Eesti Õpetajate Liidu juhatus pöördus 19. II. 30. a. märgukirjaga HSM Koolivalitsuse poole, paludes lubada õpetajatepäevade korraldamist ka käesoleval ajal ja edaspidi endistel alustel, nagu see sündinud juba 10-nea. jooksul, vabastades koolitööst neid õpetajaid, kes sõidavad õpetajatepäevale.

Sellele palvele saabus 7. III. 30. a. HSM Koolivalitsuselt vastus, milles öeldakse, et „Hariduse- ja Sotsiaalministeerium ei saa vastu tulla Liidu soovile õpetajatepäevade korraldamise asjus õppetöö ajal, sest õppetöö aeg on meil üldiselt lühike, eriti veel maal asuva algkoolides, õpetajail on aga küllalt vaba aega, et korraldada oma päevi koolitöö vaheaegadel“.

Ringkiri õpetajate ühinguile.

Veebruarikuu lõpul E. Ö. Liit saatis kõigile ühinguile ja liitudele pikema ringkirja, kus juhatakse tähelepanu nähtusele, et sageli õpetajad ei teata küllalt aegsasti kohtadel tekkinud arusaamatustest ja konfliktidest oma kutseorganisatsioonile, vaid tulevad alles siis oma häda kaebama, kui otsused langenud ja mõnikord isegi protestimise tähtajad möödunud. Hoopis teisiti võiks kujuneda mõnigi küsimus, kui kutseorganisatsioon aegsasti informeeritakse ning nõu ja juhatus küsitakse. E. Ö. Liidu juhatus palub igakord viibimata teatada, kui kuski mõni juurdllus, uurimine, vallandamine, kaebus või muud sarnast tekib või arenema hakkab.

Ühtlasi Liidu juhatus oma ringkirjas juhib tähelepanu asjaolule, et kõik õpetajate omavahelised arusaamatused ja tüliasjad püütaks lahendada oma kutseorganisatsiooni vahel- ja aukohtu abil, enne kui minnakse kaebama koolivalitsusele ja abi otsima kroonu-kohustus.

Märgukiri Koolinõunikkude Ühingu.

Möödunud kuul E. Õ. Liit pöördus kirjaga Koolinõunikkude Ühingu poole, juhtides tähelepanu nähtusele, et mõned koolinõunikud õpetajate peale antud kaebusi selgitades ja juurdlusi toimetades pole toiminud küllalt objektiivselt ja pedagoogiliste nõuete kohaselt. Omalt poolt Liit avaldas soovi, et Koolinõunikkude Ühingu aitaks otsida abinõusid nimetatud pahede kaotamiseks.

Liidu kirjale Koolinõunikkude Ühingu suhtus väga lahkesti ja palus saata konkreetseid andmeid ja materjale isikute kohta, kelle tegevuse tagajärjel aastaid kestnud sõbralik ja ametivennalik vahekord kahe nimetatud organisatsioonide vahel võiks kannatada.

Arupärimise Riigikogule

esitas sotsialistlik rühm hariduse- ja sotsiaalministri tegevuse kohta õpetajate lahtiregistreerimise ja vallandamise alal ettetulnud väärnähtuste asjus. Arupärimises küsitakse vastust järgmistele küsimustele.

1. Kas on Vabariigi Valitsusele teada hariduse- ja sotsiaalministri eeltähendatud ebaseadusepärased sammud õpetajate lahtiregistreerimise ja vallandamise suhtes?

2. Mida kavatakse teha Vabariigi Valitsus, et ära hoida sääraste nähtuste kordumist tulevikus?

3. Kas ja kuidas kavatakse rahuldada neid õpetajaid, kes ministri eeltähendatud korralduse tõttu on kannatada saanud?

4. Kuidas mõeldakse katta kahjud, mis riik on saanud eeltähendatud korralduse tõttu, eriti aga ministri eeltähendatud korralduse tõttu Võru keskkoolide suhtes?

Arupärimine kanti ette Riigikogus 13. III. s. a. ja võeti Riigikogu poolt vastu ühelhäälel.

Loodame sellel küsimusel pikemalt peatuda järgmises numbris.

Parijõgi soome keeles.

Käesoleva aasta alul ilmus Soomes Ida Grüntali tõlkes „Valituse“ kirjastusel J. Parijõe noorsooraamat „Laevapoiisi päevilt“ pealkirja all „Laivanpoika ajaltani“.

Eestis ilmus sama raamat paari aasta eest E. Õ. Liidu kirjastusel ja vähe enne seda „Noorusmaas“. Praegu on raamatu esimene trükk otsas. Lähemal ajal kavatakse avaldada uus trükk.

Kooliraamatukogude täiendamine.

Haridus- sotsiaalministeerium määras toetust maakoolivalitsustele kooliraamatukogude täiendamiseks järgmiselt:

Tartu maakoolivalitsusele . .	Kr. 400.—
Võru „”	300.—
Harju „”	250.—
Järva „”	150.—
Viru „”	250.—
Saare „”	350.—
Pärnu „”	200.—
Viljandi „”	200.—
Petseri „”	250.—
Lääne „”	300.—
Valga „”	250.—

Kooli kooperatiivide keskkoh.

Ühistegelise Liidu ettepanekul asutas Noorsoo Karskusliit õpilaste kooperatiivide keskoimkonna, kuhu kuuluvad liikmeina: dir. J. Adamson, Akadeemilise Kooperatiivi juhataja E. Kull, ETK tegelane Kunimägi ja Noorsoo Karskusliidu esindajad F. Olup ja E. Treu.

Õpetaja tähtsamat.

Viimaste aastate eeskujul tahab E. Õ. Liidu juhatus kirjastada ka uueks, s. o. 1930/31. õppeaastaks „Õpetaja tähtsamat“. Kõik õpetajate ja organisatsioonide arvamused, märkused ja sooviavaldused tähtsamatu uue aastakäigu sisu ja väljumise kohta palutakse saata E. Õ. Liidu juhatusele hiljemalt 15. aprilliks. Samaks ajaks tuleb ka organisatsioonidel teatada, mitu eksemplari tähtsamatuid nad oma liikmeile vajavad. Kõitkulude arvel tuleb organisatsioonidel iga raamatu pealt Liidule tasuda 20 senti.

Fr. V. Mikkelsaar †.

Märtsikuu 5-da päeva varahommikul suri Taagepera sanatooriumis endine E. Õ. Liidu juhatuse liige, kauaaegne haridusministri abi ja riigi haridusnõunik Fr. V. Mikkelsaar. Täiesti ootamata tuli kõigile üldiselt tuntud ja lugupeetud haridustegelase surm. Kadunu maeti 7. III. s. a. Rahumäe kalmistule. Põrmu saatmas ja kadunule viimast au andmas käisid ka E. Õ. Liidu esindajad.

Ühes järgmises numbris loodame Fr. Mikkelsaare tööst ülevaate anda.

Dir. V. Raam 50-aastane.

Märtsikuu 12. päeval pühitses Rakvere seminari direktor V. Raam oma 50-ndat sünnipäeva. Sel puhul korraldasid seminari õpilased ühes õpetajate ja vilistlaskoguga vastava austamisõhtu. Õpetajateperes on hra V. Raam laialt tuntud ja lugupeetud. Õpetajate Liidu tööst on hra Raam huviga osa võtnud, olles muuseumis 1919. a. Liidu juhatuse liikmeks.

Õpetajate Liit ühes „Kasvatuse“ toimetusega soovib lugupeetud ametikaaslasel veel palju töörikkaid ja viljakaid aastaid.

Harjumaa rahvaülikool

avati 16. II. s. a. Kehras. Rahvaülikooli ülalpidajaks on Harjumaa Rahvaülikooli Selts. Kooli juhatajaks kutsuti J. Ümarik.

Rahvusvaheline kontakt.

Möödunud sügisel E. Õ. Liidu asemikkudekogu otsuse kohaselt Liit astus „Fédération Internationale des Associations d'Instituteurs“ liikmeks. Neil päevil Liidule saabus nimetatud organisatsioonilt, kelle juhtiv keskkohat asub Pariisis, teade vastuvõtmise kohta.

Õpetajate liitude ja ühingute tegevus 1928/29. a.

E. Õ. Liidu koosseis ja liikmed.

1928/29. õppeaastal kuulus E. Õ. Liitu 11 õpetajate maaliitu neisse koondunud 96 ühinguga, 7 iseseisvat ühingut (Hiiumaa, Narva, Pärnu, Tallinna, Tartu, Valga ja Väandra), 3 vähemusrahvusest õpetajate organisatsiooni (Juudi ja Rootsi õpetajate ühingud — üleriigiliste üksustena ja Vene Õpetajate Keskkliit — 5 kohaliku ühinguga) ja Vanade Õpetajate Ühing. Viimane koondab üleriigilises ulatuses neid õpetajaid-pensionäre, kes Eesti iseseisvuse ajal pole enam õpetajaametit pidanud. Seega kuulus E. Õ. Liitu 22 iseseisvat organisatsiooni 101 kohaliku ühinguga.

E. Õ. Liitu ei kuulunud aruandeaasta jooksul Haapsalu Õpetajate Ühing, avaldades soovi kuuluda vahetumalt E. Õ. Liitu.

Kuna tegevusaruanded on esitanud kõik nimetatud 22 organisatsiooni ja 101-st kohalikust ühingust 88, siis võib nende põhjal saada võrdlemisi korraliku pildi nii liikmete arvust kui ka organisatsioonide tegevusest.

Mis puutub neid 13 ühingut, kellelt aruanne saamata, siis on need peamiselt säärased, kus aasta jooksul mingisugust nimetamisväärsset tegevust ei ole olnud.

Esitatud aruannete järgi oli iseseisvate organisatsioonide kaudu E. Õ. Liidu liikmeks 3510 õpetajat, see on enam-vähem sama arv, nagu eelmiselgi aastal (3504).

Liikmete jagunemise organisatsioonide järgi annab pildi järgmine tabel: (v. lhk. 145)

Järgnevas toome lühidalt olulisemad andmed üksikute organisatsioonide tegevusest.

I. Harju Maakoolide Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Harjumaa ilma Tallinna linnata. Liidu liikmeks oli 12 ühingut 205 õpetajaga, kuna 13-mnes (Paldiski) ühing teadmata põhjustel liikmemaksu ei tasunud ja Liidu tegevusest osa ei võtnud. Tegevuspiirkonnas õpetajaid 321. Organiseerunud 63,8%. Liikmemaks 1/3% põhipalgast.

Juhatus harutas puhke- ja peatuskodu soetamise, Liidu 10. a. juubeli korraldamise, õpetajate teenistusseaduse, liikmete kutseühvide kaitsmise j. t. küsimusi. Korraldati üks kongress — osavõtjaid 63, ja 1 õpetajatepäev — osavõtjaid 120. Võeti osa Harjumaa õpilaste laulupäeva korraldamisest. Mõjuti kaasa seks, et veneaegse kutsega õpetajale korraldati edasiõppimise kursused ka Tallinnas.

Tulusid oli Liidul Kr. 1518,10; kulusid Kr. 1078,45; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 439,65.

Liitu kuuluvate ühingute tegevuses aasta jooksul eriti silmapaistvat midagi ei sündinud.

Aruannet pole esitanud Paldiski ühing.

II. Hiiumaa Õpetajate Ühing.

Ühingu tegevuspiirkonnaks on Hiiumaa saar. Liikmeid 67. Liikmemaks 2,40—2,90 kr.

Juhatuses kui ka üldkoosolekuil on kaalutud õpetajate teenistuse ja palgaseaduse küsimusi, selgitatud õpetaja autoriteedi tõstmise võimalusi seltskonnas, saadetud üleskutse kõigile liikmeile õpetaja kutse-elus esinevate väärnähtuste registreerimise asjus; on samme astutud ebaõiglaselt ametist vallandatud õpetajate kaitseks. Õpetajatepäevade korraldamise tulemustega on rahule jäädud.

Tulusid oli Ühingul Kr. 533,88; kulusid Kr. 336,19; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 197,69.

III. Juudi Õpetajate Ühing.

Juudi Õpetajate Ühing kuulub E. Õ. Liitu üleriigilise üksusena, koondades kõiki Eestis töötavaid juudi vähemusrahvusest õpetajaid. Ühing asutati 1928. a. lõpul ja pandi ette võtta E. Õ. Liidu liikmeks juhatuse poolt 1929. a.

alul ning kinnitati asemikkudekogu poolt 1929. aasta sügisel. Liikmeid 33. Liikmemaks $\frac{1}{4}$ % palgast.

Juhatus harutas arstiabi, õpetajate elukinnituse, palkade ühtlustamist linna õpetajate tasuga, pedag. nädalate ja kursuste j. t. küsimusi.

Tulusid oli Ühingul Kr. 86,19; kulusid Kr. 80,50; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 5,69.

IV. Järvamaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Järvamaa. Liidu liikmeks oli 10 ühingut 189 õpetajaga. Tegevuspiirkonnas õpetajaid üldse 298. Organiseerunuid 63,4%.

Juhatus harutas liikmemaksu tasumise korra küsimust. Korraldati õpetajatepäev 80 osavõtjaga; organiseeriti „Kasvatuse“ tellimiste kogumist.

Tulusid oli Liidul Kr. 1656,73; kulusid Kr. 799,02; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 857,71.

Liitu kuuluvaist ühinguist paistavad silma intensiivsema tegevuse poolest Koeru — korraldas ühingu 10. a. juubeli, näitetunde, referaatkoosolekuid, noortepüha; harutas õpperaamatute ühtlustamist; Paide — korraldas näitetunde ja lastepeo.

Aruandeid pole esitanud Ambla, Järva-Jaani ja Türi ühing.

V. Läänemaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Läänemaa ilma Hiiu saareta. Liikmeks oli 7 ühingut 136 õpetajaga. Tegevuspiirkonnas õpetajaid üldse 160. Organiseerunuid 85%. Liikmemaks 1,5 kr.

Liidu piirkonnas töötab Haapsalu Õp. Ühing, kes ei kuulu Läänemaa Õp. Liitu, soovides astuda vahetumalt E. Õ. Liidu liikmeks.

Juhatus harutas õpetajatepäevade, 10. a. juubeli ja organiseerimise küsimusi. Korraldati juubeliaktus, kolm õpetajatepäeva ja E. Õ. Liidu ülesandel eesti keele kursus Haapsalus; organiseeriti „Kasvatuse“ tellimiste kogumist.

Tulusid oli Liidul Kr. 1143,69; kulusid Kr. 1035,43; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 108,26.

Elavamä tegevusega paistis silma Vigala ühing.

VI. Narva Eesti Õpetajate Selts.

Seltsi tegevuspiirkonnaks on Narva linn. Liikmeid 67. Liikmemaks Seltsile 1,5—2 kr.

Juhatus harutas õpetajatekodu muretse-

mise, Seltsi 10. a. juubeli korraldamise, kursuste, sektsioonide töö, lektorite kutsumise j. m. küsimusi. Korraldati E. Õ. Liidu ülesandel pedagoogiline nädal Narvas, loodi ekskursioonide büroo.

Tulusid oli Seltsil Kr. 497,55; kulusid Kr. 329,70; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 167,85.

VII. Petserimaa Eesti Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Petserimaa. Liit töötab ülemaakondliku ühingu kujul, koondades eestikeelsete koolide õpetajaid. Liikmeid 70. Liikmemaks 4% põhipalgast.

Harutati koolitööde näituse ja õpetajate edasiharimise küsimusi.

Tulusid oli Liidul Kr. 525,29; kulusid Kr. 361,28; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 164,01.

VIII. Pärnu Õpetajate Ühing.

Ühingu tegevuspiirkonnaks on Pärnu linn. Liikmeid 66. Liikmemaks Ühingule 0,6—2,5 kr.

Juhatus harutas kinokeelu, õpetajatekodu, kooliaia ja intermaadi asutamise, toetuskapitali maksu vähendamise j. t. küsimusi. Korraldati 4 referaatkoosolekut ja üks perekonnaõhtu, saadeti 2 märgukirja linnavalitsusele, korraldati E. Õ. Liidu ülesandel pedag. nädal, on töötatud kaasa kohaliku pedag. muuseumi laiendamiseks.

Tulusid oli Ühingul Kr. 504,43; kulusid Kr. 270,06; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 234,37.

IX. Pärnumaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Pärnumaa, välja arvatud Vändra kihelkond ja Pärnu linn. Liidu liikmeks oli 10 ühingut 170 õpetajaga. Tegevuspiirkonnas õpetajaid üldse 230. Organiseerunuid 74%. Liikmemaks 1 kr.

Liidu piirkonnas asuvaist ühinguist Häädemeeste ühing avaldas soovi Pärnumaa liidust lahkumiseks ja vahetumalt E. Õ. Liitu astumiseks, kuna Sindi-Taali ühing juba pikemat aega ei avalda elumärke.

Juhatus harutas organiseerimise, tegevuse elustamise, õpet.-päevade korraldamise j. t. küsimusi. Korraldati õpetajatepäev 195 osavõtjaga ühiselt maavalitsusega.

Tulusid oli Liidul Kr. 722,73; kulusid Kr. 329,05; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 393,68.

Liitu kuuluvaist ühinguist avaldasid elavamat tegevust Jakobi — valmistas diapositiive, Saarde — harutas õpperaamatute üht-

lustamist, õppereisi ja organiseerimise küsimusi.

Aruannet pole esitanud Sindi-Taali ühing.

X. Rootsi Õpetajate ühing.

Rootsi Õpetajate Ühing kuulub E. Õ. Liitu üleriigilise üksusena, koondades kõiki Eestis töötavaid rootsi vähemusrahvusest õpetajaid. Liikmeid 24. Liikmemaks $\frac{1}{2}$ % põhipalgast.

Korraldati õpetajatepäev, mille kavas olid pedag. küsimused.

Tulusid oli Ühingul Kr. 92,62; kulusid Kr. 30.—; kassa seis aruandeaasta lõpul Kr. 62,62.

XI. Saarte Õpetajate Ühingute Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Saare- ja Muhumaa. Liidu liikmeks oli 11 ühingut kokku 173 õpetajaga. Liidu tegevuspiirkonnas töötas 200 õpetajat. Organiseerunuid 86,5%. Liikmemaks kohaliku Liidu heaks 1 kr.

Juhatus harutas õpetajate arstiabi, kodukäsitavate nõuniku ametisse seadmise, edasiharimise kursuste j. m. küsimusi. Korraldati üks kongress ja üks õpetajatepäev, pedag. nädal Kuresaares E. Õ. Liidu ülesandel.

Tulusid oli Liidul Kr. 782,05; kulusid Kr. 603,90; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 178,05.

Aruandeid pole esitanud Kuresaare, Mustjala, Pihhla ja Sõrve ühing.

XII. Tallinna Õpetajate Selts.

Seltsi tegevuspiirkonnaks on Tallinna linn. Liikmeid 537. Liikmemaks Seltsile 2,2—2,5 kr.

Juhatus harutas Seltsi uue põhikirja ja kodukorra, filmide, palgaolude ja tasuseaduse, pensionäride toetamise, loengute j. m. küsimusi. Liikmete kutsehuvide eest hoolitsemisel on saavutatud reeglipärane 13-nda kuupalga tasumine. Kõlblusõpetuse teostamiseks on pakutud kaasabi. Seltsi juures töötasid pedagoogika, loodusloo-maateaduse, matemaatika, füüsika, ajaloo, laulu, meeskäsitöö, naiskäsitöö, võõrkeelte ja eesti keele sektsioonid.

Tulusid oli Seltsil Kr. 2804,54; kulusid Kr. 2666,03; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 138,51.

XIII. Tartu Õpetajate Selts.

Seltsi tegevuspiirkonnaks on Tartu linn. Liikmeid 163. Liikmemaks Seltsile 1,7—2,5 kr.

Seltsi tegevusest võib nimetada ajakohase põhikirja väljatöötamist ja registreerimist, organiseerimisküsimuse selgitamist, matusekassa

põhikirja ja kodukorra harutamist, Seltsi laenu-hoiukassa põhikirja koostamist, rahalise loterii toimepanekut, koosviibimiste ja referaatõhtute korraldamist j. m.

Tulusid oli Seltsil Kr. 2451,75; kulusid Kr. 1861,47; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 590,28.

XIV. Tartumaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Tartumaa, välja arvatud Tartu linn. Liidu liikmeks oli 17 ühingut kokku 254 õpetajaga. Liidu tegevuspiirkonnas töötas 452 õpetajat. Organiseerunuid 56,1%. Liikmemaks 1 kr. kohalikele Liidule.

Juhatus harutas ekskursiooni, koosolekute j. m. küsimusi. Korraldati 2 õpetajatepäeva umbes 300 osavõtjaga ja ekskursioon Soome.

Tulusid oli Liidul Kr. 1797,58; kulusid Kr. 1662,25; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 135,33.

Elavama tegevusega paistab silma Palamuse ühing — korraldas õpetajatepäeva, ühingu peo, ülekihelkonnalise lastepeo, Rõugu ühing — korraldas õpetajatepäeva, käsitas töö ühtlustamist Ühingu piirkonnas asuvais koolides, Tartu Ümbruskonna Õp. Ühing — harutas lastepeo ja referaatide küsimusi.

Aruandeid pole esitanud Laiuse, Rannu ja Võnnu ühing.

XV. Valga Õpetajate Ühing.

Ühingu tegevuspiirkonnaks on Valga linn ja lähem ümbrus. Liikmeid 68. Liikmemaks 0,8—1,2 kr. Ühingu heaks.

Juhatus harutas kodukorra väljatöötamise, ekskursiooni, õpetajatepäeva j. m. küsimusi. Võeti osa lipu annetamisest kaitsevæele. Korraldati referaatkoosolekuid ja õpetajatepäev ühiselt Valgamaa Õp. Liiduga.

Tulusid oli Ühingul Kr. 278,24; kulusid Kr. 261,52; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 16,72.

XVI. Valgamaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Valgamaa, välja arvatud Valga linn. Liitu kuulus 4 ühingut kokku 61 liikmega. Liidu tegevuspiirkonnas õpetajaid 120. Organiseerunuid 50,8%. Liikmemaks 0,8—1,2 kr. kohalikele Liidule.

Juhatus harutas õpetajatepäeva, lastepidude, esindaja saatmist haridusnõukogusse, kutseta õpetajate kutse omandamise j. m. küsimusi. Korraldati õpetajatepäev.

Tulusid oli Liidul Kr. 243,98; kulused Kr. 160,92; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 93,06.

Aruannet pole esitanud Hargla Õp. Ühing.

XVII. Vanade Õpetajate Ühing.

Vanade Õpetajate Ühing koondab üleriigilises ulatuses neid õpetajaid-pensionäre, kes Eesti iseseisvuse ajal pole enam õpetaja ametit pidanud. Ühing võeti E. Õ. Liidu liikmeks 1928. a. sügisel ja vabastati Liidu heaks nõutavatest maksudest. Ühingusse kuulub 63 pensionäri. Liikmemaks Ühingu heaks 1 kr.

Harutati vanade õpetajate kodu asutamise, toetuse muretsemise ja pensioni nõutamise küsimusi.

Tulusid oli Ühingul Kr. 205,95; kulused Kr. 132,51; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 73,44.

XVIII. Vene Õpetajate Keskliit.

Vene Õp. Keskliit kuulub E. Õ. Liitu 5-e kohaliku ühinguga, koondades Eestis töötavaid vene vähemusrahvusest õpetajaid. Liidu liikmeks 5 ühingat kokku 270 õpetajaga. Liikmemaks 2,89 kr.

Liit korraldas edasiharimise kursusi vene õpetajatele, tõlkis ja kirjastas uued õppekavad, kirjastas L. Tolstoi juttude valimiku.

Tulusid oli Liidul Kr. 2371,38; kulused Kr. 2223,38; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 148.—

XIX. Viljandimaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Viljandimaa ja linn. Liitu kuulub 8 ühingat 190 õpetajaga. Liidu tegevuspiirkonnas õpetajaid 316. Organiseerunud 60,1%. Liikmemaks 0,8—1,2 kr.

Juhatus harutas suvekursuste, V. Õ. L. kodu, koolikooperatiivide, puhkekodude, õpetapäeva j. m. küsimusi. Korraldati õpetajapäev 160 osavõtjaga.

Tulusid oli Liidul Kr. 689,64; kulused Kr. 505,93; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 183,71.

Elava tegevusega paistab silma Viljandi Õp. Ühing.

XX. Virumaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Virumaa, välja arvatud Narva linn. Liitu kuulub 7 ühingat 335 õpetajaga. Tegevuspiirkonnas õpetajaid 505. Organiseerunud 66,5%. Liikmemaks 1—2 kr.

Juhatus harutas õpetajapäeva, organiseerimise, kurikaldurvusega õpilaste kasvatamise j. m. küsimusi. Korraldati õpetajapäev 300 osavõtjaga.

Tulusid oli Liidul Kr. 1653.—; kulused Kr. 1535,71; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 117,29.

XXI. Vändra Õpetajate Selts

Seltsi tegevuspiirkonnaks on Vändra alev ühes Vana- ja Uue-Vändra ning Viluvere vallaga. Liikmeid 20. Liikmemaks Seltsile 1 kr.

Juhatus harutas testide, organiseerimise j. m. küsimusi.

XXII. Võrumaa Õpetajate Liit.

Liidu tegevuspiirkonnaks on Võrumaa. Liitu kuulub 8 ühingat 349 õpetajaga. Tegevuspiirkonnas õpetajaid 370. Organiseerunud 94,3%. Liikmemaks kohaliku Liidu heaks 1—1,6 kr.

Juhatus harutas õpetajate õiguste kaitsmise, rahvaulikooli kursuste, õpet. suvekursuste j. m. küsimusi. Korraldati üks õpetajapäev ja üks Liidu täiskogu koosolek 176 õp. osavõtul; korraldati joonistamise ja maateaduse kursused E. Õ. Liidu ülesandel ja rahvaulikooli loenguid.

Tulusid oli Liidul Kr. 4068,51; kulused Kr. 3980,66; kassa seis tegevusaasta lõpul Kr. 87,85.

Elava tegevusega paistsid silma Antsla, Kanepi ja Võru Õp. Sem. Õpet. Ühing.

Kokkuvõtte.

Nagu ülaltoodud ridadest nähtub, on õpetajate organisatsioonide tegevus möödunud aruandeaasta jooksul olnud võrdlemisi loid. Puudub eriline hoog ja vaimustus. Kõige kurvem on lugu kohapealsete (maaliitudele alluvate) ühingutega. Nende aruanded ei sisalda pea mingisuguseid tegevuse jälgi. Harva mõnes kohas on kõneldud õpperaamatute ühtlustamisest, siis veel kevadisest lastepeost ja sellega piirdubki tegevus. Erandiks on ainult mõned üksikud ühingud. 88-st kohapealset ühingust, kellelt aruanne saadud, on terveni 44 pidanud aastas ainult ühe üldkoosoleku; (teistel tõuseb see arv kahe ning vähestel kolme ja nelja peale). Ja selle ainsa koosoleku kava on väga sisuvaene — tavaliselt: aruande kinnitamine, valimised ja koosolekul algatud küsimused. Sama kitsapiiriline on juhatuste tegevus. Kohapealsete ühingute juhatusi, kes vähemalt üks kord kuus koos käinud, pole olemas.

Enamiku kooskäimine piirdub 2—3 korraga aastas.

Tegevust takistavate ja raskendavate asjaoludena aruandjad märgivad õpetajaskonna üldist loidust ja huvipuudust oma ühingute vastu, sest neile vähestelegi üldkoosolekuile, mis peetud, saadakse kvorum kokku alles teis-

ja kolmatkordsel kutsel. Samuti mainivad aruandjad halbu liikumisvõimalusi ja liikmete laialiolekut, töörohkest, väikest liikmete arvu, tegelaste ja raha puudust j. m.

Vahekord koolivalitsuste, teiste seltskondlike organisatsioonide ja seltskonnaga on normaalne ja paiguti õige sõbralik.

Välismaalt.

Moraalse kasvatuse rahvusvaheline kongress.

Moraalse kasvatuse prantsuse liiga poolt korraldatakse käesoleva aasta 23.—28. septembrini Pariis-Sorbonne'is suur rahvusvaheline kongress moraalse kasvatuse mõtte arendamiseks. Kõnesolev kongress on juba viies sellesarnane. Esimene korraldati Londonis 1908. a., teine Haagis 1912. a., kolmas Genfis 1922. a., neljas Roomas 1926. a. Kongress deklareerib oma sihina kõige laialdasema koostöö organiseerimise moraalse kasvatuse eduks, vaatamata raassile, rahvusele ja usule.

Kongressi auesimees on Prantsuse Vabariigi president M. Gaston Doumerque, aujuhatusse kuuluvad Senati president M. Doumer, ministrid j. t.

Juhatab kongressi Pariisi ülikooli rektor M. Charléty, peasekretärina tegeleb M. C. Bouglé.

Osa võtta võivad kõik asjastuhvitatud. Osavõtu maks kongressi aktiivseil liikmeil 60 franki, õpetajail 40 franki. Pealtkuulamis-maks 20 franki.

Peasekretariaat, kes annab lähemaid informatsioone, asub 27, rue Château-London, Paris-10-e. Spetsiaalsekretariaadid välismaal:

1) Inglise keelt rääkijatele: *M.M. G. Spiller, Armorer, Woodfield Avenue, Ealing, London W. 5.*

2) Teistele maadele: *Mlle Marie Buitts, Generalsekretärin des Internationalen Erziehungsbüros, rue des Maraichers, 44, Genf, Schweiz.*

Postcheck-konto välismaalasil:

Westminster Foreign Bank Ltd., 22, place Vendôme, Paris (1-er).

Kõik registreerimislehed (blanketi eeskuju saab ka E. Õp. Liidult) saata aadressil:

M. A. Schleicher, 8, Rue Michel-Ange, Paris. (16-e).

Õpetajaid Šotimaal tööta.

Viimaste andmete järele Šotimaal on umbes 1000 diplomeeritud õpetajat kohata.

Üliõpilased Jaapanis vabrikutööliseks.

Üliõpilased Jaapanis vabrikutööliseks.

Tokio sotsiaalse büroo andmeil on seal iga 4000 päevatöölise kohta 500 üliõpilast vabrikus tööl. Kõiki soovijaid ei suudetavat rahuldadagi.

Ameerika õpetaja uus nimi: palgatööliline.

Montana riigis alandati tublisti õpetajate palkasid. Seda põhjendati nii: palgatööliline ei tarvitse olla ainult kehalise töö tegija, vaid ka vaimse. Õpetaja seega kuulub ka palgatöölise klassi. Palgatöölise töötaasu on aga hulga vähem õpetaja omast. Tulemus: alandame õpetaja palka!

Õpetajate streik Pensylvanias.

Hiljuti algasid Plaiks'is 143 õpetajat streiki, kuna nad 6 kuud olid palgata. 9 kooli 4000 õpilasega seisid. Nagu kuulub ameerika õpetajate-press, kestis streik 9 päeva, mis järele valitsus õpetajate nõudmised lubas rahuldada.

Ankeet sõja üle.

Õpetajateliidu Rahvusvaheline Ühendus (Internationale Vereinigung der Lehrerverbände) kavatses korraldada kõikide maade kõikides koolides ankeedi sõjaprobleemide kohta, et saada selgust, kuidas kusagil kasvatajad ja ümbruskond suhtub neisse praegu nii aktuaalseisse küsimusisse. Ankeet sisaldab küsimusi nagu: räägitakse praegu veel sõjast? Mida sa oled sest kuulnud? Ole siiras ja ütle, mida teeksid, kui korraga puhkeks lahti sõda? Mida ise arvad sõjast? jne. Kui ankeet õnnestub, saabub ülevaade vist küll õige huvitav.

Defektsete laste kasvatusküsimuste päevad.

Viinis korraldatakse 13.—15. aprillil s. a. kongress defektsete laste kasvatusküsimuste kohta. Kavas rida referaate, koolide ja hagemajade külastusi jne.

Inglise keele kursusi.

Käesoleva aasta suvel korraldatakse Inglismaal rida kursusi, mis määratud välismaalasil. Kursusi peetakse Oxfordi ülikooli juures ja neil pole mingit ühist suhet eelmainitud õppeasutisega. Tähendatud olgu, et lektoreiks on hästikvalifitseeritud ülikooli õppejõud. Õppekava järgi käsitellakse peale kirjanduse, ajaloo ja Inglismaa tänapäeva kunsti inglise elu ja asutisi, sotsiaalseid tingimusi, kasvatustlikku süsteemi, poliitikat ja filosoofiat. Muuseas võetakse läbi detailselt ja süstemaatiliselt vana- ja keskaja inglise keele grammatika, Chaucer'i, Shakespeare'i ja teiste inglise klassikute teoseid. Loenguid peetakse draama, romaani ja essee ajaloo ja inglise kirjanduse erilisest perioodist, nagu Elisabeti, Augusta ajast, romantilisest voolust, Viktooria ajast ja kaasaegsest kirjandusest. Ajaloo alal peetakse loenguid ainarvalitsusest, ülem- ja alamkojast, inglise valitsusest, inglise võimu tasakaalust jne.

Kursuse lõppedes antakse välja korralikule osavõtjale tunnistus, kuna eksami sooritanule — diplom. Eksamimaks on kuni £ 2.

Eeltulevad kursused on mitmesugused. Nii algab 30. juunist suvevaheaja kursus, mis lõpeb 30. aug. See kursus jaguneb kolmeks omaette täielikuks kursuseks, kusjuures õppekava on korraldatud nii, et ei tule ette takistusi ühest kursusest teise siirdumisel. Maks ühe kursuse eest on £ 2.10 s., kahe eest — £ 4.10 s., kolme eest £ 6.6 s.

Järgmine kursus korraldatakse noorsoole, kes saabub Oxfordi oma õpetajate valvel, kuid kohal valitseb nende üle inglise õpetajate distsipliin. Maks kursuse eest on £ 2.2 s. Vanemad õpilased, kes soovivad jääda kauemaks Oxfordi, võivad võtta osa õpetajate soovitusel järgnevast kursusest. Õpilastele võimaldatakse ülalpidamine arvatavasti Oxfordi pansionis hinnaga £ 2.2 s. alates nädalas.

Kolmandaks on alaline kursus, mille tegevusaeg 15. okt. 1930.—27. juun. 1931. Maks kursuse eest £ 6.6 s. Registreerida tuleb kuu aega enne kursuse algust.

Lõppeks korraldatakse kirjavahetuse kursust, millest huvitatud isikul palutakse adres-

seerida järgmiselt: The Secretary, Oxford Correspondence College, Beaumont House, Oxford.

Muuseas korraldatakse õppeaja vältel ja-lutuskäike ja ekskursionee vaatamisväärlis-tesse kohtadesse, samuti seltskondlikke õhtuid ja muid lõbustusi vabas õhus.

Tarvilik on, et kursuse asjus palvega esi-nejad annavad oma võimete kohta inglise kee-les kirjelduse, mis kergendaks osavõtjate liigi-tamist.

Nõutav on kursusemaksu ettetasumine, mispuhul võimaldatakse sõiduhinna alanda-mist. Kursuse asjus tuleb kirjutada adres-sil: „The Secretary of the English Courses for Foreigners“ Beaumont College, North-moor Road, Oxford.

Praaha suvikool 1930. a.

Tšehhoslovakkia Inglise Selts ja Ameerika hariduskomitee korraldab kursuse Kesk-Eu-roopa, eriti Tšehhoslovakkia aktuaalsest kul-tuurist.

Kursusest osavõtt võimaldatakse kahes kohas, nimelt Praahas ja Karlsbadis. Esi-meses asukohas algab tegevus 21. juul. ja kes-tab 30. juul., teises — 2. aug. kuni 10. aug.

Mõlemas kohas korraldataval kursusel on ühine töökava. Programmis on nähtud ette pidada 1) loenguid (arvult 16) haridusest, usust, ajaloo, poliitikast, rahvusest, kirjan-dusest, kunstist, muusikast, 2) anda keele tunde tšehhi keeles (saksa või vene keeles), 3) korraldada ekskursionee inglise keelt rää-kivate kompetsete juhtidega eesotsas Lää-ne-Tšehhoslovakkia ja Praaha tähtsamaisse kohtadesse ja 4) esineda loengutega valgus-piltide selgitusel, millele järgneb vaidlus. Vii-masest osavõtt on maksuta, kuna ekskursionee-nidest — ekstramaksuline ja vabatahtlik.

Kursuse maks: loengud — Kč 287, eks-kursionee Praahas — Kč 820, Karlsbadis — Kč 492.

Ligikaudsed hinnad Praahas: tuba Kč 40 —100, hommikueine Kč 10—20, lõuna Kč 20—40. Karlsbadis maksab tuba Kč 80—180.

Et võimaldada kursusest osavõttu laie-male hulgale, tullakse vastu kergendustega vaba Tšehhoslovakkia viisa ja 33%-lise hinna-alanduse suhtes Tšehhoslovakkia raudteel.

Lähemaid teateid kursuse kohta annab Praaha suvikooli juhataja (Prague I, 55 Sme-tanovo nám., Czechoslovakkia).

„Proletaarline“ looduslugu.

Leningradis ilmus ammust ajast metoodiline ajakiri „Looduslugu koolis“ B. Raikovi toimetusel, kes Venemaal on tuntud loodusteadlane ja tõsine, vilunud metoodik selles aines. Paari aasta eest hakkas ilmuma ajakiri „Looduslugu Nõukogude koolis“, mis läbi ja läbi imbutatud marksismiga, kommunismiga ja propagandaga. Möödunud aastal Moksvas oli loodusloo õpetajate kongress, kus peanumbriks oli Moskva loodusloo õpetajate tormijooks Leningradi ajakirja ja tema kaaslaste peale. Neid süüdistati ja tembeldati „kontr-revolutsionärideks“. Ehk küll need katsusid ennast puhtaks pesta, avaldades truudust Nõukogude riigile, näidates et nende ajakiri on puht-metoodiline ega ole poliitiline, hukkamõistev resolutsioon võeti siiski vastu. Kuid sellest oli veel vähe. Praegu Venemaal ei tohi olla erapoleetu, ja karistust ei tulnud kaua oodata. Neil päevil ilmus viimane Raikovi ajakirja köide, kus loeme järgmist: „Glavliti korraldusel, mis on toimetusele kuulutatud, „Jestestvoznanije v škole“ loetakse suletuks. Tellimisi 1930. a. peale vastu ei võeta“.

Nüüd vist tuleb oodata, et Raikov oma kaaslastega lähemas tulevikus on sunnitud loodust uurima kuski Solovkis või Turuhanskis (Siberis).

Rahvasteliit 1929. a.

Kümme aastat Rahvasteliit on teotsenud rahvaste heakäekäigu suunas. Esimesil aastail tema tegevus oli enamalt jaolt tehnilise ja humanitaarse iseloomuga ja püüdnud peaaegu täieliselt Euroopaga. Aegamööda liit on hakanud panema tähele maailma ökonomilisi raskusi, desarmeerimist ja esinenud tülide lahendajana tehnilisel ja kohustuslikul kujul. Samal ajal tema tegevuspiirkond on võtnud laiaulatuslikuma kuju, siirdudes Euroopast teistele mandritele. Liidu liikmeskond on suurenenud järjekindlalt ja praegu kuuluvad Rahvasteliitu kõik haritud rahvad, välja arvatud Ühendriigid, Nõukogude Venemaa, Türgi, Egiptus, Irak, Mehhiko, Elvador, Costa Rica ja Brasiilia. Koostöötamine riikidega, kes ei ole liidus, on suurenenud järjekindlalt, ja hilisemate läbirääkimiste järgi Egiptus ja Irak võivad esineda vastuvõtmispaalvega lähemal ajal.

1929. a. on möödunud rahu tähe all. Koostöötamine Ühendriikidega on arenenud nii kaugele, et see riik on esindatud pool-ametli-

kult või ametlikult liidu konverentsidel ja komiteedes. Siinjuures ei või jätta mainimata Ühendriikide rahalist toetust liidule, mis tõuseb üle £ 50.000 aastas. Ettevalmistuskomitee Ameerika delegatsioon desarmeerimiskonverentsi puhul on olnud eriti aktiivne, ja viieriigi merekonverents on lüüks üldises desarmeerimistöös. Ühendriigid on allkirjastanud mitmesuguseid protokolle, mistõttu neil on figureeriv koht alalise kohtu põhiseaduses (Statute of the Permanent Court). Selle korralduse esitamine senatile kuulub administratsiooni ülesandesse.

Liidu tehniline tegevuspiirkond laieneb ikka enam ja enam, omades suure tähtsuse. Mis puutub tervishoidu, siis epidemioloogiline teateamet (Epidemiolog. Intelligence Service) oma keskustega, ja osakondadega Singapore'is, Alexandria's, Melbourne'is ja Washington'is kogub ja levitab informatsiooni tegelikult kõigis mais, kus eksisteerib rahva tervishoiu statistika. Muuseas on tehtud täiendusi uurimissõitude ja vahetuste-kavas, unehaigusekomisjoni uurimused troopilises Aafrikas, pidalitõve ja lastesurevuse uurimused Lõuna-Ameerikas, malaaria ekspertide reis ja pidalitõvekomisjoni koosolek Tokios kevadel 1930. — need kõik on tunnistuseks liidu kaugeleulatuva tegevuse kasuks.

Oopiumisuitsetamise uurimine Kauge-Idas, Genfi konventsiooni ja ettevalmistuste jõusseastumine konverentsiks unerohu valmistamise vähendamise ja piiramise mõttes näitavad, et liit võitleb väsimatult uimastavate ainete probleemiga, mis on saanud ülemaailmlikuks küsimuseks.

1929. a. Rahvasteliit on toonud esile probleeme tariifidest ja põllumajandusest, maailma suhkru- ja söetööstuste uurimusest, samuti nõudnud takistuste kõrvaldamist ärilises läbikäimises välismaalastega.

Liidu poliitiline tegevus ulatub isegi välis- poole Euroopat. Näiteks mainime siin Bolliiva ja Paraguay lepitamist ja Hiina poolt tõstatatud resolutsiooni vastuvõtmist 10-nda saadikutekogu istungil lepingute uuesti järelekaalumiseks.

Lõppeks 1929. a. rahuorganisatsioonina Rahvasteliit on astunud otsustava sammu. Rahupakt on saanud elujõuliseks ja viimasel saadikutekogu istungil tehti ettepanek ühineda liidu lepingu määrustega, mis nõuavad sõja täielikku kõrvaldamist. Viimasel saadikutekogu koosolekul ka Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia esimestena võtsid vastu kohtu sund-

jurisdiktsiooni, mida tunnustavad nüüd rohkem kui 30 riiki. Kohtu määrustik (The Statute of the Court) on vaadatud läbi kohtunikude arvu ja kohtu aastase tegevuse suurendamiseks. 10 riiki on jõudnud ette ja on vastutavad lühikese lepingu järgi, milles nõutakse tülide rahulikku lahendamist lepituse, kohtuprotseduuri või vahekohtu otsuse teel.

Viimasel saadikutekogu istungil pandi ette, et tuleval aastal riigid peaksid tunnustama nõukogu õigusi ja võimu erilise konventsiooni läbi. See on vajaline rahu säilitamiseks tüli ajal, kusjuures saadetakse uurimiskomitee kohale, kõrvaldatakse sõjaväed piirilt ja sumbutatakse igasugune sõjasarnane katse.

—cr.

Uusi raamatuid.

Gerhard Rägo. Matemaatika tööraamat keskkoolidele. Analüüsi alged. 4. kl. kursus. K. o. ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 1 kr. 90 s.

Olion. Illustreeritud kuukiri. Nr. 1 ja 2. Väljaandja: G. Naelapea. Toimetaja: D. Karopuu. Ilmub 12 korda aastas. Käsitab aktuaalseid küsimusi kõigilt kultuurialadelt, pannes suurt rõhku kirjandusele ja kunstile. Maksab aastas 6 kr.; üksik number 50 senti.

Kirjanduslik Orbiit. Nr. 1—5. Ilmub 2 korda kuus. Tellimishind 6 kr. 60 s.

Ilo magasin. Nr. 1 ja 2. Elu, kunsti ja kultuuri ajakiri. Toimetaja: Johannes Järv. Ilmub kord kuus. Maksab 4 kr. 50 s. aastas.

G. Matto. Narva Eesti Õpetajate Selts 1919.—1929. a. N. E. Õ. S. kirjastus, 1930. a.

Juljusz Kaden-Bandrowski. Viimne nimepäev ja Poliitika. Kaks novelli. Autori loal poola keelest tõlkinud B. Linde. Kirjastus „Varak“ Tallinnas, 1930. a. Hind 1 kr. 30 s.

Elisabeth Eastlake. Liivimaa jutud. Inglise keelest tõlkinud B. Linde. Kirjastus „Varak“, Tallinnas, 1930. a. Hind 2 kr. 20 s.

A. Conan-Doyle. Brasiilia kass. L. U. B. nr. 112. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

Miklós Surányi. Tulesüütaja. Tõde ja luul. L. U. B. nr. 113—114. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 50 s.

Marcel Prévost. Julienni abieliu. L. U. B. nr. 115. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

Per Hallström. Okasroosike. L. U. B. nr. 116. K. ü. „Loodus“, Tartus, 1930. a. Hind 25 s.

Union des Instituteurs des Ecoles Primaire. Edition Union des

Instituteurs Polonais des Ecoles Primaires 1929.

Schola et Vita. Anno IV. Oct.-Dec. 1929. U. 10—12. Organo de Academia pro Interlingua.

Das gesamte Erziehungs- und Unterrichtswesen. Bücher für wissenschaftliche Fortbildung. Bücher-Verkaufs-Katalog 346.

Учителька Мысль. Ежемесячно обществено-педагогическое списание. Год XI. Кн. 4—5—6.

Louis Villekourt: Prantsuse-eesti sõnaraamat. LXX + 577 lhk. Saadaval ainult kalingurköites, hind 9 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, 1930. a.

Sõnaraamat on pikema töö tulemus ja sisaldab ligi 30.000 sõna, kusjuures on silmas peetud paljusid tähendusvarjundeid, kõnekäändusid ja oskussõnu väga mitmeilt spetsiaalaladelt. Sellisena peaks ta suutma rahuldada täiesti neid nõudeid, mis kergivad esile prantsuse keele õppijail ja harrastajail. Eriti kasulikuks osutub 70 lk. pikkune eessõna, kus antakse ülevaade grammatilisist reegleist, mis tähtsad tegelikus keele tarvitamiseks; samuti ka hääldamise määrusist. Sõnaraamatu on kontrollinud keeleteadlane Elmar Muuk, nii et ka eestikeelne pool peaks olema siin laitmatu.

Mika Valteri „Suur illusioon“. L. K. R. nr. 12. „Looduse“ kirjastus, 1929. a. Hind 1 kr.

„Suur illusioon“, ilmus esimeses trükkis a. 1928, on Soomes äratanud väga laialdast tähelepanu ning vaidlusi, ja saanud paljude kiitvate arvustuste osaliseks. Põhilaadilt modernistlik armastusromaan, kujutab ta maailma sõjajärgse „kuldse nooruse“ lõhutud elu ja purunenud ideaale, mille tagant aga paisab läbi ka tervem ja tugevam, sootuks uus supupõlv.

Toimetuse ja tallituse aadress: Tallinn, Rataskaevu t. 22. Tel. 14-63.

Tellimishind: aastas 5 kr., poolaastas 2,50 kr., üksiknumber 75 s.

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson. Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

Üheski koolis ja raamatukogus ei tohi puudu- da Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ilmunud **noorsooraamatud.**

JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	Ch. Dickens: <i>Kilk koldel</i> .	trükk otsas	Hind 100 s.
Nr. 2.	Jack London: <i>Põlev laev</i> .	” ”	” 25 ”
Nr. 3.	K. Hämminen: <i>Jäämere kangelane</i>	trükk otsas	” 100 ”
Nr. 4.	J. Parijõgi: <i>Laevapoisi päevilt</i>	trk. otsas	” 100 ”
Nr. 5.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader tap- pis rebase</i>		” 25 ”
Nr. 6.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader pääs- tis sõjaväe</i>		” 25 ”
Nr. 7.	A. Conan Doyle: <i>Kuidas brigader val- lutas Saragossa</i>		” 25 ”
Nr. 8.	A. Conan Doyle: <i>Lugu üheksast preisi ratsaväelasest</i>		” 25 ”
Nr. 9.	A. Conan Doyle: <i>Brigaderi viimne seik- lus</i>		” 25 ”
Nr. 10.	Anna Brigader: <i>Pöialpoiss</i>		” 50 ”
Nr. 11.	Jack London: <i>Pagan Otoo</i>		” 25 ”
Nr. 12.	A. Chamisso: <i>Peeter Chlemül</i>		” 50 ”
Nr. 13.	Anni Swan: <i>Olli elukool</i>		” 150 ”
Nr. 14.	J. Akuraters: <i>Sulaspoisi suvi</i>		” 75 ”

REISIVESTETE KIRJASTIK.

Nr. 1.	J. Parijõgi: <i>Soome</i>	Hind 75 s.
Nr. 2.	J. Parijõgi: <i>Kevad kutsub</i>	” 100 ”

POPULAARTEADUSLIK KIRJASTIK.

Nr. 1.	Sven Hedin: <i>Uue maailma avastushugu</i>	Hind 75 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Puulõige</i>	” 150 ”

ELULOOKIRJASTIK.

Nr. 1.	M. Laarman: <i>Tizian</i>	Hind 25 s.
Nr. 2.	M. Laarman: <i>Rembrandt</i>	” 25 ”
Nr. 3.	E. Martinson: <i>Beethoven</i>	” 50 ”

„NOORUSMAA“ ALBUMID.

„Noorusmaa“	jõulualbum 1925. a.	Hind 30 s.
„Noorusmaa“	almanak I	” 100 ”

„NOORUSMAA“ AASTAKÄIGUD.

„Noorusmaa“	1926. aastakäik I pool	Hind 100 s.
”	1926. ” II ”	” 200 s.
”	1927. ” I ”	” 200 s.
”	1927. ” II ”	” 200 s.
”	1928. aastakäik	” 250 s.

L a d u: Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.

Koolitarvete- ja Kirjastusühing

„TÖÖKOOL“

Tallinnas, Rataskaevu 22, telefon 32-14.

Miks ostate omad koolitarbed erakauplustest, kuna selleks on olemas õpetajaskonna enda ühistegeline ettevõte. ?

Kk-ü. „Töökool“ varustab Teid ja Teie kooli kõigi tarvisminevate koolitarvete, raamatute ja õppeabinõudega.

Kk-ü „Töökool“ on asutatud õpet. üldkongressi otsuse põhjal, mille tõttu iga õpetaja kohus oleks teha tegevust toetada ja sellest osa võtta.

Kk-ü. „Töökooli“ osamaks on ainult 10 krooni ja sisseastumismaks 1 kr. 25 senti. Loodame, et Teie selle summa juba lähemal ajal meie posti jooksvale arvele nr. 34 tasute ja meile oma liikmeksastumisest teatate.

Lootes Teie tellimistele ja kaastegevusele, oleme alati Teie teenistuses

Kk-ü. „TÖÖKOOL“.

LOOTUSRINGI JUHT

ilmub E. Õ. Liidu väljaandel karskuskasvatustöö häälekandjana 1929-30. õppeaastal 6 numbrit.

LOOTUSRINGI JUHT

tahab pöörduda tähelepanu karskuskasvatustöö põhimõtteliste küsimuste selgitamisele ja pakkuda õpetajaile ja lootusringide tegelikele juhatajaile mitmesuguseid tegevusjuhiseid, kavu, näiteid, teateid ja materjale.

LOOTUSRINGI JUHI

kaastöölisteks on meie paremad koolikarskustöö tundjad ja sõbrad.

LOOTUSRINGI JUHT

maksab ainult 50 senti aastas, üksiknumber 10 senti. Tellimisi võtavad vastu kõik potiasutised.

Toimetuse ja talituse aadress:

TALLINNA, RATASKAEVU 22., TELEFON 14-63.